

Tuomas Kuhmonen ja Irene Kuhmonen

MAASEUDUN ALUEIDENKÄYTÖN TULEVAISUUSKUVAT

TULEVAISUUDEN TUTKIMUSKESKUS
TUTU-JULKAISUJA 1/2014

Turun yliopisto
University of Turku

TUTU-JULKAISUJA 1/2014

MAASEUDUN ALUEIDENKÄYTÖN
TULEVAISUUSKUVAT

Tuomas Kuhmonen
Irene Kuhmonen

Tuomas Kuhmonen

Tutkimusjohtaja, KTT, MMM

tuomas.kuhmonen(a)utu.fi

Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto

Irene Kuhmonen

Tutkija, YTM

irene.kuhmonen(a)jyu.fi

Ympäristöntutkimuskeskus, Jyväskylän yliopisto

Copyright © 2014 kirjoittajat sekä Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto

ISBN 978-952-249-273-9 (kirja)

ISBN 978-952-249-274-6 (pdf)

ISSN 1797-1284

Painopaikka Hansaprint Oy

Tulevaisuuden tutkimuskeskus

Turun kauppakorkeakoulu

20014 TURUN YLIOPISTO

Turku Rehtorinpellonkatu 3, 20500 Turku

Helsinki Korkeavuorenkatu 25 A 2, 00130 Helsinki

Tampere Yliopistonkatu 58 D, 33100 Tampere

(02) 333 9530

utu.fi/ffrc

tutu-info@utu.fi

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE	6
1. JOHDANTO	7
1.1. Tutkimuksen tausta.....	7
1.2. Tutkimuksen tavoitteet.....	9
1.3. Menetelmät ja aineistot.....	10
2. MAASEUDUN ALUEIDENKÄYTÖN MUUTOSVOIMAT	15
2.1. Kirjallisuuskatsaus muutosvoimista	15
2.1.1. <i>Maaseudun tulevaisuus</i>	15
2.1.2. <i>Maankäytön ohjaus</i>	21
2.2. Tulevaisuusverstaiden tunnistamat muutosvoimat.....	29
2.2.1. <i>Makronäkökulma</i>	29
2.2.2. <i>Mikronäkökulma</i>	30
2.3. Tulevaisuustaulukko	32
3. MAASEUDUN ALUEIDENKÄYTÖN TULEVAISUUSKUVAT	35
3.1. Tulevaisuusverstaiden tuottamat aiheet	35
3.2. Lopulliset tulevaisuuskuvat	40
3.2.1. <i>Tulevaisuuskuvioiden syntyprosessit</i>	40
3.2.2. <i>Tulevaisuuskuvioiden perusulottuvuudet</i>	43
3.2.3. <i>Tulevaisuuskuvioiden sisältö</i>	48
3.2.4. <i>Tulevaisuuskuvioiden vaikutukset</i>	51
3.3. Esimerkkejä muista tulevaisuuskuvista	55
4. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	59
LÄHTEET	64

ESIPUHE

Suomen muutos maatalousvaltaisesta maasta teollistumisen ja palveluvaltaistumisen kautta nykyiseksi, jälleen kerran muutoksessa kamppailevaksi, informaatioteknologian läpituokevaksi rakennemuutosvaltioksi on (historiallisessa katsannossa) vienyt vain vaivaiset 60 vuotta. Eikä muutokselle näy vaihtoehtoa. Lisäksi ilmiöiden muutosnopeus on kasvanut. Maailma globalisoituu ja kytkeytyy yhteen entistä voimaperäisemmin.

Maaseudun uudistuminen ja uudistaminen tarvitsee tietoa, välineitä ja näkemyksiä muutoksen ja uudistumisen vaihtoehtoista. Käsillä olevassa tutkimuksessa pureudutaan juuri maaseudun vaihtoehtoisten mahdollisten tulevaisuuksien kartoittamiseen. Tulevaisuuksien tarkastelu lähtee usein liikkeelle uhkista ja niiden torjumisesta tai välttämisestä. Koska uudet tilanteet luovat myös uusia mahdollisuuksia, on myös näitä tutkittava suunnittelun ja päätöksenteon tueksi.

Tutkimuksessa tunnistetut neljä mahdollista tulevaisuuden vaihtoehtoa eli biotalouden onnena, siirtomaatalous, museomaaseutu ja saarekemaaseutu valottavat maaseudun tulevaisuuksien uhkia ja mahdollisuuksia. Toivottavasti he herättävät lukijoissa uusia ajatuksia ja virikkeitä maaseudun tulevaisuuden tekemiseen.

Tutkimusta on rahoittanut Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR/Työ- ja elinkeinoministeriö Maatilataloudenkehittämisrahaston (MAKERA) varoista. Tutkimushankkeen valvojina ovat toimineet neuvotteleva virkamies Ilkka Mella ja maaseutuylitarkastaja Hanna-Mari Kuhmonen työ- ja elinkeinoministeriöstä. Tulevaisuuden tutkimuskeskus ja tekijät haluavat esittää lämpimät kiitokset rahoittajalle tutkimuksen mahdollistamisesta sekä valvojille hyvistä kommentteista, yhteistyöstä ja avunannosta.

Turussa 29.3.2014

Juha Kaskinen

Johtaja

Tulevaisuuden tutkimuskeskus

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen tausta

Taajamien ulkopuolinen maaseutu kattaa 98 % Suomen pinta-alasta, mutta siellä asuu vain 1/5 väestöstä (Tilastokeskus). Vielä 1950-luvulla enemmistö suomalaisista asui haja-asutusalueilla ja sai toimeentulonsa maa- ja metsätaloudesta. Kaupungistuminen ja elinkeinorakenteen muutos on siis tapahtunut Suomessa varsin nopeasti (Kuhmonen & Niittykangas 2008). Uuden teknologian käyttöönotto ja sen synnyttämä työn tuottavuuden kasvu alkutuotannossa on vapauttanut työvoimaa muille toimialoille ja kaupunkien palvelualueiden kasvun tarpeisiin (kuva 1). Näiden prosessien myötä **maaseudun rooli yhteiskunnassa** on muuttunut. Aikanaan maaseutu oli kansakunnan työvoimalähde, kaupunkien kasvun mahdollistaja. Tämän lähteen hiljalleen ehtyessä maaseudun rooli muuttuu painokkaammin kansakunnan raaka-aine- ja hyvinvointilähteeksi (Kuhmonen 2010). Yhteiskunnallisen muutoksen myötä myös maaseudun maanomistusolot sekä maaseutuun kohdistuvat asenteet ja vaikutuskanavat ovat muuttuneet (Kolehmainen ym. 2011).

Kuva 1. Maaseudun suuret muutosvoimat sodan jälkeen (Kuhmonen & Niittykangas 2008).

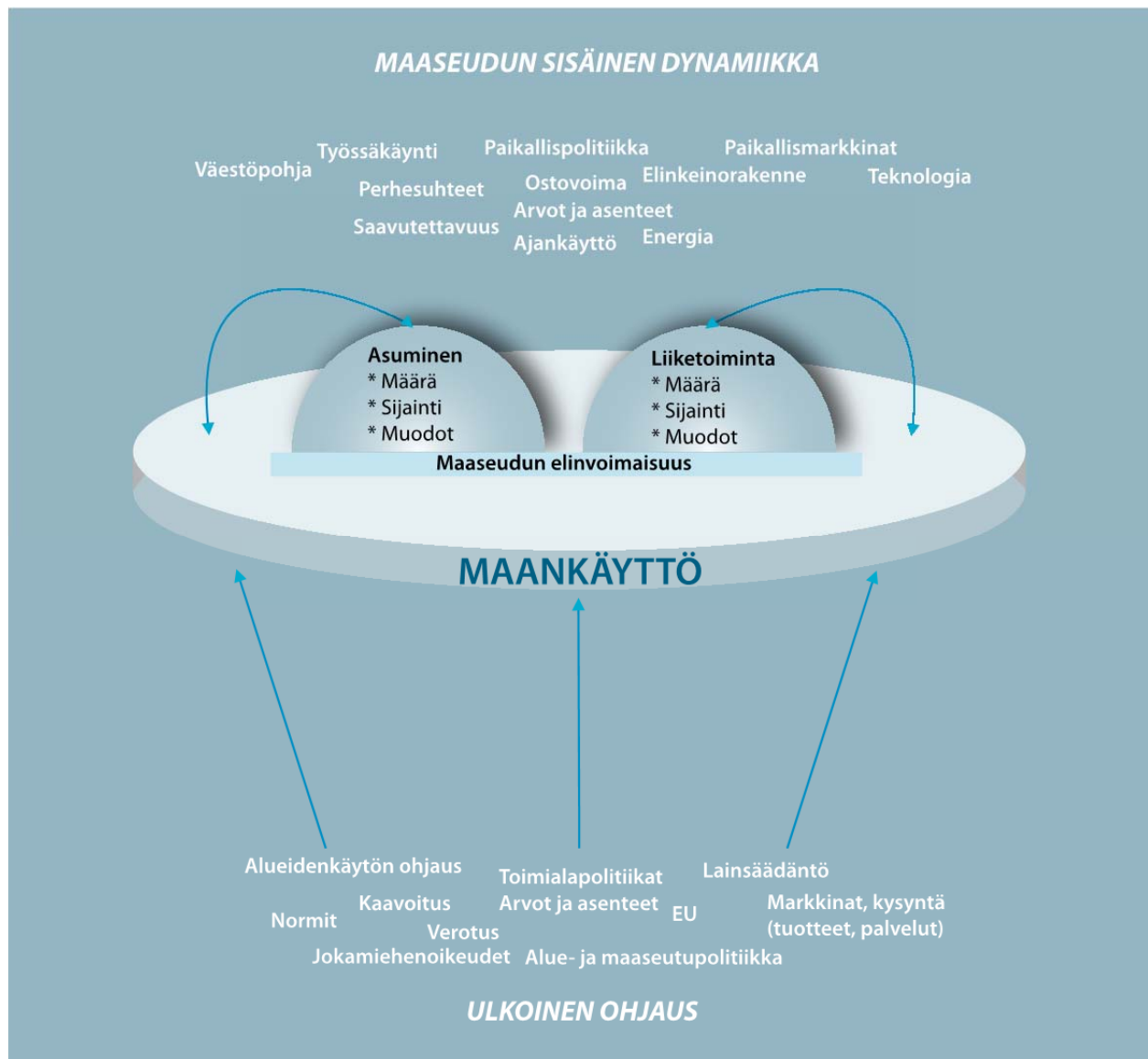
Maaseudun elinvoimaisuus (kuva 2) syntyy *liiketoiminnasta* ja *asumisesta* niiden erilaisina yhdistelminä (erämaa itsessään ei ole elinvoimaista aluetta, vaikka saattaa vahvistaa läheisten alueiden elinvoimaisuutta). Edelleen kaikki luonnonvarat, lähes kaikki maatilat ja noin 40 % yrityksistä sijaitsee maaseudulla. Merkittävä osa maaseudun liiketoiminnasta on suoran, avoimen kansainvälisen kilpailun piirissä; tilanne pääosin kaupungeissa sijaitsevien palvelualojen työpaikkojen osalta on selvästi suojatumpi (Kuhmonen 1998). Yhteiskunnalliset ja kansainväliset megatrendit – kuten ilmastonmuutoksen torjunta, väestön ikääntyminen ja maailmanlaajuiset toimintaverkot (globalisaatio) – vaikuttavat suoraan maaseudun elinkeinoihin ja asumiseen sekä markkinoiden että politiikkakeinojen kautta. Alueidenkäytön ohjausta ja maankäytön säätelyä maaseudulla on jatkuvasti lisätty osana yhteiskuntapolitiikan käytänteiden valtavirtaa, johon kuuluvat ympäristöperusteiset interventiot (suojelu, kaavoitus, verotus, tukipolitiikka jne.), byrokratisoituminen/sääntelytalous ja alueellinen keskittäminen. Maaseudun asukkaista ja liiketoiminnan harjoittajista on tullut selkeä yhteiskunnallinen vähemmistö, joka omissa ratkaisuisaan sopeutuu yleisiin muutoksiin. Avoimen kansainvälisen kilpailun piirissä olevan liiketoiminnan osalta tilanteesta voi muodostua hankala, jos toimintaehdot ovat kovin rajoittavia. Asumisen sääntely vaikuttaa puolestaan suoraan ihmisten mahdollisuuteen valita haluamansa asuin- ja rakennuspaikka. Silti maaseudun tulevaisuuteen voi vaikuttaa.

Maaseudun sisäinen ja ulkoinen uudistuminen ja **uudelleenorganisointuminen** osana yhteiskuntaa luo jatkuvasti uusia asetelmia, haasteita ja mahdollisuuksia. Monien nykyisten kehityskulkujen jatkuminen luo odotettavasti uusia ristiriitojen aiheita, kun kansakunnan taajamaenemmistö ohjaa kansakunnan maaseutuvähemmistöä. Asenteiden erkaantuminen ja vieraantuminen voivat ruokkia konflikteja, jotka usein liittyvät maaseudun maankäytön ehtoihin (esim. luonnonsuojelu, ympäristönsuojelu, rakentaminen, yhdyskuntarakenteen eheyttäminen). Ajankohtainen kuntauudistus sisältää monia tämänsuuntaisia elementtejä, kun laajoja maaseutualueita koskeva kunnallinen päätöksenteko siirtyy kaupunkikeskuksiin. Muutoskehitys avaa toisaalta uusia liiketoimintamahdollisuuksia maaseudun yrityksille: maaseutuun kohdistuu kaupungeista aitoa, uudenlaista kysyntää, kun esimerkiksi maaseudun ruokaan, energiaan ja luontoon liittyvien tuotteiden ja palveluiden suhteen ”omavaraisia” ihmisiä on koko ajan vähemmän. Myös maaseudulla asuminen ainakin osittaisratkaisuna voi viehättää kasvavaa kaupunkiväestöä. Asenneilmastosta, poliittisista päätöksistä ja alueiden kehityksestä riippuen tämä saattaa aiheuttaa uudenlaisia konflikteja (esim. jokamiehenoikeuksien rajoittaminen), mutta myös ryhdistää maaseudun toimijoita organisoitumaan uudella tavalla – myös liiketoiminnassa. Joka tapauksessa alueiden- ja maankäyttö on yksi kulmakivi maaseudun tulevassa kilpailukyvyssä liiketoiminta- ja asumisympäristönä. Maankäyttö liittyy sekä toimeentuloon että vapaa-aikaan, maaseudulla toimimiseen ja siellä viihtymiseen.

Ennakoinnin kautta sekä yhteiskuntapolitiikan suunnittelijat ja tekijät että maaseudun asukkaat ja yrittäjät voivat saada käsityksen mahdollisista tulevaisuuksista. Tulevaisuudentutkimuksen keinoin voidaan tuottaa kuvauksia **vaihtoehtoisista tulevaisuuksista**, joiden ytimessä ovat tässä tutkimuksessa maaseudun maankäytön sisäiset ja ulkoiset muutosvoimat sekä niiden myötä syntyvät vaihtoehtoiset puitteet maaseudun asumiselle ja elinkeinoille – ja niiden myötä elinvoimaisuudelle (ks. kuva 2). On tärkeä huomata, että tulevaisuudentutkimus ei ole ennustamista vaan *vaihtoehtoisten tulevaisuuksien* ja niiden toteutumisehtojen systemaattista ja johdonmukaista hahmottamista (Bell 1997). Toistaiseksi tehdyissä maaseudun maankäytön tulevaisuutta koskevissa tutkimuksissa ja selvityksissä on pitäydytty joko hyvin yleisellä tasolla tai tarkasteltu vain tiettyä aluetyyppiä (ylei-

simmin kaupunkien lievealueita), yhtä toimintoa (esim. turvetuotantoa tai metsätaloutta) tai ennustettu ekologistien tapaan *vain yhtä tulevaisuutta*. Kokonaisvaltaisempia tulevaisuuskuvia ei ole juurikaan aiemmin systemaattisesti rakennettu.

Kuva 2. Maaseutualueiden maankäytön sisäisiä ja ulkoisia muutosvoimia elinvoimaisuuden taustalla.

1.2. Tutkimuksen tavoitteet

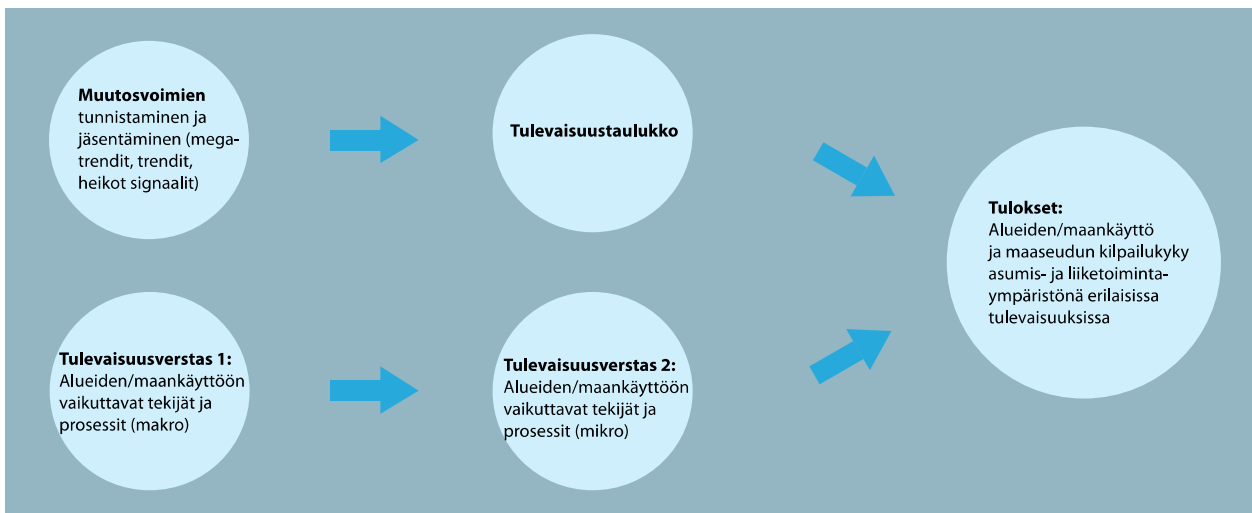
Tämän tutkimuksen **tavoitteena** on tietoisuuden lisääminen maaseudun alueiden- ja maankäyttöön tulevaisuudessa vaikuttavista tekijöistä ja niiden vaikutuksista maaseudun elinvoimaisuuteen. Maaseudulla ei ole vain yhtä tulevaisuusvaihtoehtoa vaan *vaihtoehtoisia tulevaisuuksia on monta*. Maaseudun tulevaisuutta muovaavissa ratkaisuisissa on useita vaihtoehtoja ja erilaisilla maaseutualueilla on erilaisia tulevaisuuksia. Tässä tutkimuksessa maaseutualue on rajattu maakuntakeskusten ulkopuolisiksi alueiksi ja muutostekijät laaja-alaisiksi muutosvoimiksi, jotka määrittävät mihin (käyttötarkoitus), missä (aluerakenne) ja miten (käyttöehdot) maaseudun erilaisia alueita (maata) käytetään.

Tutkimuksella on neljä **tutkimustehtävää**:

- a) *laatia* 3-4 erilaista tulevaisuuskuvaa maaseutualueiden alueiden- ja maankäytöstä,
- b) *analysoida* vaihtoehtoisten tulevaisuuskuvien vaikutuksia maaseudun liiketoimintaan ja asumiseen,
- c) *keskustella* tulosten vaikutuksesta maaseudun kilpailukykyyn liiketoiminta- ja asumisympäristönä,
- d) *julkistaa* tutkimuksen tulokset yhteiskunnallisen keskustelun ja päätöksenteon taustatiedoksi.

1.3. Menetelmät ja aineistot

Tutkimus hyödyntää tulevaisuudentutkimuksen perinteisiä menetelmiä: muutostekijöiden tunnistamista, tulevaisuustaulukoita ja tulevaisuusverstaita (Kamppinen ym. 2003; Vapaavuori & von Bruun 2003). Tulevaisuudentutkimuksessa luodetaan tai hahmotellaan erilaisilla menetelmillä vaihtoehtoisia tulevaisuuksia, jotka ovat joko mahdollisia/mahdottomia, todennäköisiä/epätodennäköisiä ja/tai toivottavia/epätoivottavia (Amara 1981). Tämän tutkimuksen päänäkökulma koskee mahdollisia maaseudun alueidenkäytön tulevaisuuksia; niiden todennäköisyyttä on käsitelty myös suppeasti osana tutkimusprosessia. Prosessin kokonaishahmo on esitetty kuvassa 3.

Kuva 3. Tulevaisuuskuvien laatimisprosessi.

Muutostekijöitä tunnistettiin maankäyttöä ja maaseutua koskevasta kirjallisuudesta, joka muodosti ensimmäisen aineistolinjan. Menetelmänä käytettiin perinteistä aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jossa ilmiöön vaikuttavat tekijät tunnistetaan aineistosta systemaattisesti, minkä ohella niistä voidaan laatia luokituksia ja laskea frekvenssejä (Krippendorff 2004; Tuomi & Sarajärvi 2004). Tässä tutkimuksessa käytetty kirjallisuus käsitti sekä tutkimus- ja ennakointiraportteja että sellaisia virallisia suunnitteluasiakirjoja, joilla on mahdollisesti maaseudun alueiden ja maankäyttöä ohjaavaa vaikutusta tulevaisuudessa. Yhteensä analysoitiin 100 maankäyt-

töä ja 100 maaseutua koskevaa dokumenttia.¹ Muutostekijöiden tunnistamisessa käytetty aineisto on mainittu lähdeluettelossa. Aineiston valinnassa kiinnitettiin erityistä huomiota strategiseen ja tulevaisuusnäkökulmaan. Aineisto pyrittiin kokoamaan kattavasti erityisesti aiheeseen liittyvän tuoreen suomalaisen tutkimuksen osalta; lisäksi käytettiin relevantteja kansainvälisiä tutkimuksia. Kirjallisuudesta tunnistettiin megatrendejä (monikanavaisia valtavirtoja), trendejä (kehityssuuntia) ja heikkoja signaaleja (muutosoireita), jotka oli kytketty maaseudun alueiden- ja maankäytön tulevaisuuteen politiikan, markkinoiden tai toimijoiden käyttäytymisen ja valintojen kautta. Tunnistus tehtiin sen perusteella, että ko. dokumentissa oli esitetty ko. tekijällä olevan erityistä merkitystä maaseudun tai sen alueidenkäytön tulevaisuuden kannalta. Käsitteiden esiintymisfrekvenssien perusteella laadittiin *sanapilvet*, jotka tiivistävät siten kirjallisuudessa esitetyn tiedon erilaisella voimalla ja laajuudella vaikuttavista muutostekijöistä. Sanapilviin sisältyvät muutostekijät ryhmiteltiin laadultaan ensisijaisesti *talouteen, hallintaan ja ihmisiin* liittyviksi tekijöiksi.

Tulevaisuustaulukko jäsentää muutostekijät harvalukuisemmille ulottuvuuksille. Perinteisen tulevaisuustaulukon rivit edustavat tarkasteltavan ilmiön kannalta keskeisiä muuttujia ja sarakkeissa muuttujille annetaan vaihtoehtoisia arvoja (Kuusi & Kamppinen 2003, 124; Seppälä 2003, 225). Tulevaisuustaulukoita voidaan rakentaa eri tavoin (esim. kirjallisuuden tai osallistavien menetelmien avulla) ja hyödyntää erilaisten jäsenettyjen tulevaisuuksien (skenaariot, tulevaisuuskuvat yms.) hahmottamisessa. Tulevaisuustaulukko muodostettiin syntetisoimalla ja tiivistämällä sanapilvien informaatiota niin, että kaikki keskeiset käsitteet kyettiin asemoimaan huomattavasti harvalukuisammalle määrälle muutosvoimien ilmenemistapaa ja laatua kuvaavia perusulottuvuuksia. Tässä tutkimuksessa ulottuvuudet (tulevaisuustaulukon rivit) on esitetty *jatkumoina*, joiden kahden ääripään väliin eri tekijöiden vaikutustapa asettuu.² Tulevaisuustaulukko on tiivistetyin muoto maaseudun alueiden- ja maankäyttöön liittyvistä muutostekijöistä, ja sitä hyödynnettiin tulevaisuuskuvioiden rakentamisessa.

Toinen aineistolinja perustui **tulevaisuusverstaasiin**. Verstaat ovat osallistava menetelmä, jossa tuotetaan yleensä osallistujien näkemykselliseen tietoon perustuvia ideoita, aihioita, tarinoita tai tulevaisuuskuvioiden ja skenaarioiden hahmoja. Tulevaisuusvertas on käyttökelpoinen työkalu erityisesti laajojen, monimutkaisten kokonaisuuksien hahmottamisessa ja arvioinnissa (Jungk & Müllert 1987), koska verstaaseen usein kuuluva ”mielikuvitusvaihe” mahdollistaa muidenkin kuin triviaalien vaihtoehtojen esilletulon (Nurmela 2003, 200). Tässä tutkimushankkeessa verstaata järjestettiin kaksi, toinen makrotason muutostekijöistä ja toinen mikrotason muutostekijöistä. Verstaissa keskusteltiin erilaisten vaihtoehtojen olemassaolosta ja todennäköisyydestä, mutta ei niiden toivottavuudesta. Verstaissa suoritettiin kaksi tehtävää. Ensin kukin osallistuja valitsi yksilötyönä *kolme merkittävintä muutostekijää* valitusta näkökulmasta (makro: politiikan ja markkinoiden kautta maaseutualueiden käyttöön vaikuttavat tekijät, mikro: toimijoiden käyttäytymisen ja valintojen kautta maaseutualueiden käyttöön vaikuttavat tekijät). Maaseutualue rajattiin maakuntakeskusten ulkopuolisiksi alueiksi ja muutostekijät laajalmaisiksi muutosvoimiksi, jotka määrittävät mihin (käyttötarkoitus), missä (aluerakenne) ja miten (käyttöehdot)

---

¹ Maaseutua koskevasta kirjallisuudesta 80 koski ensisijaisesti maaseutua ja sen elinkeinoja ja 20 koko yhteiskuntaa ja maaseutua sen osana; merkittävä osa muutostekijöistä koskee nimittäin koko yhteiskuntaa, mutta niiden vaikutuskanavat ja vaikutustavat riippuvat alueen ominaispiirteistä.

² Perinteisissä tulevaisuustaulukoissa (riveillä olevien) tekijöiden vaihtoehtoiset tilat (sarakkeet) ovat diskreettejä positioita, toisensa pois sulkevia muutostekijän ilmentymiä. Sellaisia voidaan toki rajata tässä tutkimuksessa hahmotetuille jatkumoleikin.

maaseudun erilaisia alueita (maata) käytetään. Muutostekijät koottiin yhteen, tiivistettiin tarkoituksenmukaisesti määrin harvalukuisemmaksi joukoksi ja lopuksi äänestettiin kukin tekijän merkityksestä edettäessä nykyhetkestä kohti vuotta 2030 (1 = ei merkitystä, ..., 5 = erittäin suuri merkitys).

Kuusi eniten ääniä saanutta tekijää valittiin toisessa tehtävässä laadittavien *tulevaisuuskuvaahmojen* pohjaksi. Osallistujat jaettiin aakkosjärjestyksessä kolmeen ryhmään ja kukin ryhmä sai tehtäväkseen hahmotella prosessikuvauksen (logiikan, juonen, tarinan, narratiivin) siitä, kuinka valitun tekijän ensisijaisesti ja ylivertaisella tavalla ohjaama tulevaisuus voisi syntyä. Tulevaisuuksia määriteltiin kaksi: maksimi (maaseutu kukoistaa) ja minimi (maaseutu kurjistuu). Kuvien laatimista opastettiin esimerkillä, jossa muutostekijänä oli (mahdoton ja siten tuloksia vääristämätön) teleportaatio. Ryhmät toimivat ”world cafe” –menetelmällä eli kukin pääsi kommentoimaan muiden laatimia kuvia. Työn tuloksena saatiin kuudesta teemasta kaksi tulevaisuuskuva-versiota. Lopuksi näiden 12 vaihtoehdoisen tulevaisuuskuvaahmon toteutumisen todennäköisyydestä vuoteen 2030 mennessä äänestettiin (1 = erittäin epätodennäköinen, ..., 5 = erittäin todennäköinen). Menetelmällä saatiin siten tunnistettua ja priorisoitua muutosvoimia, jäsenettyä niiden pohjalta maaseudun elinvoimaisuuden näkökulmasta myönteisiä ja kielteisiä vaihtoehtoisia tulevaisuuksia ja arvioitua näiden tulevaisuuksien toteutumisen todennäköisyyttä.

Tulevaisuusverstaat järjestettiin 31.10.2013 (makro) ja 20.11.2013 (mikro) Helsingissä. Osallistujat valittiin *asiantuntijamatriisin* perusteella siten, että edustettuina olivat valtakunnan, alue- ja paikallistason sekä valtionhallinnon, kunta-alan, tutkimuksen ja edunvalvonnan näkemykset. Kaikilla tasoilla ei ollut loogista edustusta (esim. valtionhallinto paikallistasolla), jolloin valtakunnallista näkemystä edustavat tahot olivat hieman yliedustettuina. Kummassakin verstaassa oli 12 osallistujaa (kuva 4).

Tulevaisuusverstaas 1:

makronäkökulma (markkinoiden ja politiikan kautta maaseudun alueiden- ja maankäyttöä ohjaavat tekijät)

	Valtakunnallinen	Alueellinen	Paikallinen
Valtionhallinto	Ympäristöministeriö	Keski-Suomen ELY-keskus	
	Ympäristöneuvos Timo Turunen	Aluekehityspäällikkö Pirjo Hokkanen	
	Työ- ja elinkeinoministeriö		
	Maaseutuyllitarkastaja Laura Jänis		
Kunta-ala	Kuntaliitto	Pohjois-Savon liitto	Tervon kunta
	Hallituksen jäsen (Kuntaliitto), kaupunginvaltuuston pj. ja kehityspäällikkö (Hämeenlinna) Sari Rautio	Aluekehityspäällikkö Jari Jääskeläinen	Kunnanjohtaja Petteri Ristikangas
Tutkimus ja asiantuntijatehtävät	Suomen ympäristökeskus SYKE	Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT	Pöyry Finland
	Tutkija Ville Helminen	Ympäristötutkimuksen johtaja Jyrki Aakkula	Kaupunki- ja aluesuunnittelun johtaja Pasi Rajala
Edunvalvonta (maanomistajat, maankäyttäjät), kehitystoiminta	Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK	Suomen luonnonsuojeluliiton Uudenmaan piiri	Kantri ry. (toimintaryhmä)
	Lakimies Tommi Siivonen	Toiminnanjohtaja Ursula Immonen	Toiminnanjohtaja Kari Kylkilähti

Tulevaisuusverstaas 2:

mikronäkökulma (toimijoiden käyttäytymisen ja valintojen kautta maaseudun alueiden- ja maankäyttöä ohjaavat tekijät)

	Valtakunnallinen	Alueellinen	Paikallinen
Valtionhallinto	Maa- ja metsätalousministeriö	Keski-Suomen ELY-keskus	
	Neuvotteleva virkamies Sirpa Karjalainen	Maaseutu ja energia -yksikön päällikkö Ulla Mehto-Hämäläinen	
	Työ- ja elinkeinoministeriö		
	Maaseutuyllitarkastaja Hanna-Mari Kuhmonen		
Kunta-ala	Kuntaliitto	Keski-Suomen liitto	Tervon ja Vesannon kunnat
	Erityisasiantuntija Antti Kuopila	Kehittämisjohtaja Hannu Korhonen	Elinkeinoasiamies Sari Tullila
Tutkimus ja asiantuntijatehtävät	Jyväskylän yliopisto ja Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT	Levón-instituutti, Vaasan yliopisto	Itä-Suomen yliopisto
	Erikoistutkija Katriina Soini	Erityisasiantuntija Heli Siirilä	Tutkija, kehittäjä Hannu Ryhänen
Edunvalvonta (maanomistajat, maankäyttäjät), kehitystoiminta	Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK		Suomen Kylätoiminta ry.
	Energia-asiamies Ilpo Mattila		Kehittämisjohtaja Tuomas Perheentupa
	Suomen Latu ry.		
	Asiantuntija Anne Rautiainen		

Kuva 4. Tulevaisuusverstaiden asiantuntijamatriisi ja osallistajat.

Lopulliset **tulevaisuuskuvat** laadittiin kahden aineistolinjan synteessä. Kahden aineistolinjan tutkimusstrategialla pyrittiin varmistamaan olennaisten muutostekijöiden huomiointi analyysissä. Tulevaisuuskuvat tiivistivät verstaaiden kuvahahmojen keskeiset muutostekijät. Kirjallisuuteen perustuvien sanapilvien muutostekijät ja verstaaiden kuvahahmojen elementit jäsennettiin kuvien sisällöiksi; tehtävää edesauttoi elementtien aseointi tulevaisuustaulukon ulottuvuuksille, mikä on perinteinen tapa rakentaa tulevaisuuskuvia (Kuusi &

Kamppinen 2003, 124). Samalla piirtyi kuva alue- ja yhdyskuntarakenteesta sekä maaseudun kilpailukyvyistä asumis- ja liiketoimintaympäristönä näissä vaihtoehtoisissa tulevaisuuskuvissa.

Tulevaisuuskuvat on *kuvitettu*, millä on haluttu vahvistaa ja monipuolistaa niiden synnyttämiä mielikuvia vaihtoehtoisista tulevaisuuksista ja helpottaa sen myötä valintojen tekemistä halutusta tulevaisuudesta. Kuvien lähteinä ovat tekijät, Kuopion kaupunki (Riistaveden kaava), Tahko, Talvivaara, Scandinavian Stockphoto, FreeDigitalPhotos ja Wikimeadia Commons; kuvat ovat ainoastaan kuvituskuvia, eivätkä ne liity minkään tulevaisuuskuvan varsinaiseen sisältöön.

2. MAASEUDUN ALUEIDENKÄYTÖN MUUTOSVOIMAT

2.1. Kirjallisuuskatsaus muutosvoimista

Maaseudun tulevaisuutta ja maankäyttöä koskevasta kirjallisuudesta tunnistetut muutosvoimat on jaoteltu megatrendeihin, trendeihin ja heikkoihin signaaleihin. Alkuperäisessä kirjallisuudessa luokittelu on varsin vaihtelevaa, joten tässä käytetty luokittelu perustuu Suomen maaseudun kontekstiin. Maaseudun ja alueidenkäytön/maankäytön näkökulma on myös erilainen, minkä vuoksi sama tekijä voi olla niissä eri luokassa: esimerkiksi sääntely on maaseudun tulevaisuuden näkökulmasta trendi, mutta maankäytössä jo megatrendi. Luokittelu on kuitenkin aina tulkinnanvaraista. Myöskään käsitteet eivät ole ”harhattomia”, sillä tutkijoiden ja tutkimuksen rahoittajien maaseudun ja alueiden- tai maankäytön tulevaisuutta koskeva kiinnostus on aina jossain määrin vino. Esimerkiksi uudet ja nopeasti muuttuvat asiat saavat usein olemassa olevia tai hitaasti muuttuvia suuremman painoarvon (Constant 2002, 1253); samoin esimerkiksi maaseudun toimeentulokysymyksiä on pohdittu huomattavasti vähemmän kuin asumis- ja elämäntapakysymyksiä.

2.1.1. Maaseudun tulevaisuus

Maaseudun tulevaisuutta koskevasta kirjallisuudesta tunnistettiin yhteensä 76 avainkäsitettä, muutostekijää. Nämä on koottu kuvaan 5. Muutostekijöiden joukko on varsin sekalainen, koska se sisältää monien erilaisten ja keskenään ristiriitaistenkin, eri vaiheissa olevien tai eri ilmiöissä toteutuvien kehityspolkujen aineksia (esim. hajautuminen ja keskittyminen sekä sääntelyn lisääntyminen ja sääntelyn purku). Kuvassa 6 nämä samat tekijät on ryhmitelty uudelleen paremmin tulkittavaan muotoon sen mukaan, liittyvätkö ne ensisijaisesti talouteen, hallintaan (governance) vai ihmisiin. Ryhmittely on karkea, mutta se kuvastaa vaikuttavien tekijöiden laatua ja ominaispiirteitä. Seuraavassa on lyhyesti luonnehdittu kiinnostavia muutostekijöitä ja niiden vaikutusmekanismeja.

Talouteen liittyvät muutostekijät

Aineeton kulutus, julkishyödykkeiden merkitys ja ekosysteemipalvelut nähdään luonteeltaan taloudellisina muutosoireina, joilla voi olla merkitystä maaseudun tulevaisuudelle (kuva 6). Luontoon perustuvilla palveluilla voi olla tulevaisuudessa taloudellista arvoa, joka hinnoitellaan markkinoilla tai hallinnollisesti nykyistä laajemmin (esim. Aggelopoulou & Gnip 2010; Angus ym. 2009; European Commission 2009; Hart ym. 2013; Inra-Cirad 2009; Pelli & den Herder 2013; Woods 2012). Tämä voi samalla vahvistaa ”tukikulttuuria”, jossa maaseudun elinkeinojen riippuvuus julkisesta tuesta institutionalisoituu ja vahvistuu entisestään (esim. Daymond ym. 2005; Future Foundation 2005). Maaseudusta voi tulla taloudellisesti julkisen sektorin ”jatke”.

Toisaalta maaseudun talouden tulevaisuus voi perustua *suuryrkeksiköille*, jotka ovat vahvoja ja itsenäisiä toimijoita; joissakin tulevaisuusarvioissa kehitys polarisoituu kohti suuria ja pieniä yksiköitä (mm. EuroFutures 2005; von Braun 2011). Joissakin tulevaisuuskuivissa maaseutu onkin nähty tällaisten ”linnakkeiden” saaristona

(esim. Heinonen 2001; Schucksmith 2012; Something green... 2012). Suuryksiköiden maaseutu on herkkä riskitiedoille ja konflikteille, koska tällaisilla toimijoilla on voimavaroja varjella omia etujaan. Oman reviirin, tuotannon ja edun suojeleminen (*protektionismi*) on mainittu kirjallisuudessa myös yleisempänä kehityssuuntana, johon useiden valtioiden, alueiden ja muiden toimijoiden arvioidaan turvautuvan tulevaisuudessa. Kansainvälisen kaupan vapauttaminen ei ole jakanut hyötyjä tasaisesti, minkä lisäksi elintärkeistä toiminnoista ei olla kaikkialla valmiita luopumaan (mm. Alterra 2008; EVA 2009; Government Office for Science 2011; Lee ym. 2012; Malik ym. 2009). Uusi protektionismin aalto saattaa syntyä vastareaktion tai itsesuojeluna. Maaseudun tuotteet ovat luonteensa vuoksi (ruoka, energia) kaikkialla protektionismin asialistalla.

Protektionismin ”lievempi” ja positiivinen muoto on *omavaraistalous ja -ajattelu*. Molemmat ovat selvästi havaittavissa olevia muutossuuntia eli trendejä, joilla on kasvualustaa eri paikoissa (esim. kaupunkiviljely) ja eri ilmiöissä (esim. energiaomavaraisuus). Useat maaseudun tulevaisuuskuvat sisältävät vahvistuvan omavaraistalouden, jonka toteuttamiselle maaseutu tarjoaa kaupungeja selvästi monipuolisemmat puitteet (Alterra 2008; Danish Arts Foundation 2013; Espon 2013; Inkeroinen ym. 2012; Inra-Cirad 2009; Kankaanpää & Carter 2004; Kivinen ym. 2012; Woods 2012). Valtioiden tasolla lähikäsite on *huoltokyky*, jonka merkitys on kasvanut kansainvälisen epävarmuuden, ilmastonmuutoksen uhkan, ulkomaankauppariippuvuuden ja teknologiariippuvuuden vuoksi. Maaseudun rooli huoltokyvylle on keskeinen ruuantuotannon ja luonnonvarojen vuoksi.

Luonnonvaroihin vahvasti nojaava talous eri muodoissaan (*luonnonvaratalous*, biotalous) tulee kirjallisuudessa esille erittäin merkittävänä kehityssuuntana (mm. Bindaraban & Rabbinge 2012; Hart ym. 2013; Ministry of Defence 2013; MMM 2010c; NIC 2012; Niemi & Rikkonen 2010, Robert & Lennert 2007; Rosegrant ym. 2010; Smith ym. 2010; Z_Punkt 2013; Öborn ym. 2011). Väestönkasvu on tehnyt luonnonvaroista suhteellisesti harvinaisempia ja siten arvokkaampia ja teknologian kehitys on puolestaan tehnyt mahdolliseksi uusiutumattomien materiaalien korvaamisen uusiutuvilla luonnonvaroilla. Luonnonvarojen merkitys kasvaa myös *palvelulinkeinojen kasvuun* yhdistettynä (mm. matkailu). Luonnonvarojen hyödyntäminen nousee kirjallisuudessa toiseksi tärkeimmäksi maaseudun tulevaisuuteen vaikuttavaksi tekijäksi (4,4 % mainintojen kokonaismäärästä).

Luonnonvarojen käyttö kytkeytyy lukuisiin muihin muutostekijöihin. Perusrakenteen eli *infrastruktuurin* (esim. liikenne- ja tietoliikenneyhteydet, sähköverkot) merkitys luonnonvarojen käytölle on keskeinen ja joissakin tulevaisuuskuvin se ilmeneekin kriittisenä muutostekijänä – rajoittajana tai mahdollistajana (esim. Kivinen ym. 2012; Lehtola 2007; Nordregio 2011; Schucksmith 2012; YTR 2006; Öborn ym. 2011). *Keskittymisen ja kaupungistumisen* jatkuminen kehityksen valtavirtana – Cetronin ja Daviesin (2010, 22) mukaan luultavasti ”maailman vanhimpana trendinä” – luo kysyntää luonnonvaratalouden tuotteille ja palveluille (esim. Fredricsson & Smas 2013), mutta samalla ohentaa tulevaisuudentekijöiden joukkoa maaseudulla. Keskittymisen on monikanavainen valtavirta, jonka kohteena ja välineenä on myös politiikkaa (mm. Terwan ym. 2008). Keskittymisen myötä kaupungit saattavat josain määrin sisäistää maaseudun ominaispiirteitä (mm. kaupunkiviljely; Something green... 2012). Myös *energiatalouden muutos* kohti kestäväää, uusiutuvia luonnonvaroja hyödyntävää tuotantoa luo merkittävää lisäkysyntää luonnonvaroille. Kestävyyden vaade liittyy kilpailukyvyyn ja tuottavuuden parantumisen kehikseksi *resurssitehokkuuden*: vaikka luonnonvaroja olisi runsaasti, niiden säästäväinen käyttö on kilpailukyvyyn reunaehto (mm. Dobbs ym. 2011; Hetemäki ym. 2011; Sitra 2009; Wilenius & Kurki 2012). Tämä onnistuu *teknologian kehityksen* (4,1 % maininnoista) kautta, joka maaseudun tulevaisuuksissa liite-

tään erittäin laajasti myös tieto- ja tietoliikenneteknologian kehitykseen. Kehityskulku vähentää esimerkiksi maaseudun uudistumisen kannalta keskeisten *pienyriysten* sijaintihaittaa: alhaiset tilakustannukset, läheiset luonnonvarat, toimivat yhteydet ja *verkostoituminen* korvaavat kuljetusten kustannushaittaa ja heikompa *saavutettavuutta* (mm. SCAR 2007; Schucksmith 2012; Uljed ym. 2010; Öborn ym. 2011). Joissakin tulevaisuuksissa maaseutu voisi olla Suomen ”tehdas” samalla tavalla kuin Kiina on nykyisin maapallon ”tehdas”. Tässä tehtävässä *pienrakenteilla* (nano- ja geeniteknologia) voi olla oma merkityksensä (mm. Allianz Global Investors 2010; Malik ym. 2009; Pelli & den Herder 2013), mutta nämä saattavat olla vain osa maaseudunkin vaihtuvien teknologia-alustojen jatkumoa ilman mullistavia työnjakovaikutuksia. Rohkeimmissa tulevaisuuskuviissa ne vetävät teknologia-alan toimijoita maaseudulle, jonka resursseista geenivarantoineen on tullut kilpailuetu (Something green... 2012, 37).

Monissa tulevaisuuskuviissa luonnonvaratalous nähdään maaseudun suurena mahdollisuutena, vaikka toki se on ollut myös menneisyydessä maaseudun taloudellisen toimeliaisuuden selkäranka. Useissa tulevaisuuskuviissa maaseudun tulevaisuus hahmottuu (mahdollisuudesta huolimatta) kasvavan ihmisten ja alueiden *eriarvoistumisen* jatkumona (mm. Banks ym. 2005; EuroFutures 2005; Nordregio 2011; Robert & Lennert 2007; SCAR 2007; Schucksmith 2012; SLU 2011; ÖROK 2009). Tämän muutostekijän taustalla on eri näkökulmissa poliittisia, taloudellisia ja demografisia tekijöitä, usein myös maapalloistuminen eli *globalisaatio*, joka kierrättää aineellisen hyvinvoinnin perustana olevaa tuotantoa alhaisten tuotantokustannusten ja standardien perässä ympäri maapalloa kuin kulkutauti ja sitoo maailman eri kolkissa sijaitsevat toimijat samaan seittiin. Kiristynvä kilpailu, muuttuvat voimasuhteet ja keskinäisen riippuvuuden kasvu jakaa tuotannon ja siitä saatavan hyvinvoinnin uudelleen kansainvälisellä ja alueellisella tasolla. Tämä megatrendi jakaa maaseutualueiden tulevaisuudet kahtia kehittyvään ja syrjäytyvään sen mukaan, mikä rooli maaseutualueille tulee uudessa taloudessa. Globalisaatio lieveilmiöineen on nostanut myös *turvallisuuden ja haavoittuvuuden* yhdeksi merkittäväksi muutostekijäksi (mm. Brown 2008; European Commission 2009; Hubert ym. 2010; MEK 2006; Sitra 2009), joka vaikuttaa talouteen (sopeutumiskyky), politiikkaan (huoltokyky) ja ihmisten käyttäytymiseen (asuinympäristövalinnat, omavaraisuusajattelu). Tämä heijastuu osaltaan myös *lähi-ilmioiden* vahvistumisena, kun lähiruulla, lähien energialla, lähipalveluilla ja lähivalmistuksella halutaan eettisten valintojen ja osallisuuden tai omatoimisuuden ohella myös turvaa ja huoltovarmuutta (esim. Danish Arts Foundation 2013; European Commission 2009; Kivinen ym. 2012; MMM 2010b; Nieminen-Sundell 2011; Spread 2012; Xenides ym. 2009).

Hallintaan liittyvät muutostekijät

Kirjallisuudessa esille nostetut taloudelliset muutostekijät olivat paljolti megatrendejä, monikanavaisia valtavirtoja, joiden vaikutus kanavoituu maaseudullekin monia puroja pitkin. Hallintaan (governance) liittyvistä muutostekijöistä megatrendejä on vähän, mutta niistä yksi on sitäkin useammin mainittu: *ympäristö ja kestävyys* maaseudun tulevaisuuden muokkajana sai maininnoista peräti 6,9 % (kuva 6). Vaikutusvoimana se ammentaa muun muassa ihmisten arvoista, teknologian kehityksestä sekä ilmastonmuutoksen torjuntaan liittyvästä politiikasta (BMU 2009; EuroFutures 2005; Hodge 2009; Kivinen ym. 2012; OoCC 2007; Piorr ym. 2011; Thornton 2010; USDA 2001; SCAR 2007; WEC 2007; Öborn 2011). Se on keskeisesti monien hallintaan liittyvien

muutosoireiden ja kehityssuuntien tausta- tai osatekijä. Esimerkiksi kasvava kiinnostus *hyödykevirtojen jäljitettävyyteen* liittyy ympäristö- ja ihmisoikeuskysymyksiin sekä ”reiluuden” moraliteettiin. *Yleisen mielipiteen merkityksen kasvu* erityisesti tiedonvälityksen siivittämänä (esim. Aggelopoulou & Gnip 2010) sekä *kansalaisaktiivisuuden nousu* liittyvät maaseudun osalta usein juuri ympäristökysymyksiin (esim. SLU 2011). Maaseudun toimintoja koskeva valtaisa *sääntelyn kasvu* (3,2 % maininnoista) ammentaa paljolti ympäristönäkökulmasta, eikä tälle kehityssuunnalle nähdä kirjallisuudessa loppua (mm. Alterra 2008; Daymond ym. 2005; European Commission 2009; Espo 2013; Government Office for Science 2011; Malik ym. 2009). Sääntelyn ääritulemana on *eristetty maaseutu*, joka on suojeltu ja laajasti eristetty ihmisten käytöltä (mm. Future Foundation 2005) tai jolla taloudellinen toiminta on keskitetty hallinnollisesti harvoihin pisteisiin (Heinonen 2001). Joillekin toimijoille sääntely ilmentyisi eräänlaisena pakkoyhteiskuntana (Haukkala 2011). *Sääntelyn purku* on tulevaisuuskirjallisuudessa harvemmin esiintyvä kehityssuunta, joka koskee ensisijaisesti kansainvälistä kauppaa (esim. Kankaanpää & Carter 2004; Robert & Lennert 2007; SCAR 2007). Samaan kansainväliseen suuntaukseen liittyvät mm. globalisaation vahvistamat *omistajuuden eriytyminen* sekä *lyhytkestoisuus ja tilapäisyys*, jotka lisäävät vaihteluita, turvattomuutta ja haavoittuvuutta ja voivat muuntaa muuseutualueita luonnonvarojen hyödyntämisen siirtomaatalouksiksi (mm. Avery ym. 2010; Lee ym. 2012).

Eri tekijöistä (globalisaatio, ikääntyminen) johtuva paine *julkisen sektorin uudelleenorganisointiin* tehostamalla, yksityistämällä ja toiminnoista luopumalla on maaseudulle erityisen merkittävä muutos, joka luo sekä uhkia (perusturva, palvelut, infrastruktuuri, kilpailukyky) että mahdollisuuksia (palveluiden tuottaminen). Joissakin tulevaisuuskuviissa nähdäänkin jo muutosoireena mahdollisuus *eliitin maaseudusta*, jossa vain kyllin varakkaat ja kykenevät voivat hankkia tarvitsemansa palvelut (mm. Espo 2013; Future Foundation 2005; Léon ym. 2005). Vaikka esimerkiksi sääntelyn lisääntyminen ja kaupungistuminen vahvistavat keskittymistä, monet ympäristötekijät, teknologia, riskienhallinta ja ihmisten asumismielitykset vahvistavat samalla *hajautumista*, joka on usein mainittu muutostekijä (mm. Boorsboom-van Beurden ym. 2005; Piorr ym. 2011; SCAR 2007; Spread 2012; Z_Punkt 2013; Xenides ym. 2009). Esimerkiksi biotalous on aina hajautunutta, koska luonnonvarat sijaitsevat hajallaan. Tulevaisuuden yhteiskunta voi perustua ”mikroalueisiin”, jotka olisivat useiden tekijöiden suhteen omavaraisia (mm. palvelut, kulttuuri, energia) ja joilla yhteisöllisyys ja läheisyyden ekonomia toimisivat (Xenides ym. 2009, 117; ÖROK 2009). *Osallisuutta* pidetään kirjallisuudessa merkittävänä muutostekijänä (mm. Inra-Cirad 2009; KPMG 2013; Pelli & den Herder 2013), joka keskittymisen myötä heikkenee ja hajautuneissa malleissa säilyy vahvana. Lähellä sitä ovat käsitteinä *mahdollistavat instituutiot, uusi yhteisöllisyys, luottamusyhteiskunta, kokonaisvaltaisuuden merkitys* ja *hallinnan uudelleenorganisointuminen*, joita pidetään monissa tulevaisuusarvioissa välttämättöminä uudistumisen ja kilpailukykyyn säilymisen ehtoina (mm. Cetron & Davies 2010; Heikkilä & Kirveennummi 2013; Kankaanpää & Carter 2004; KPMG 2013; Kröhnert ym. 2011; SCAR 2007; Schucksmith 2012; Terwan ym. 2008). Monet ”siiloituneet”, vain yhtä osatekijää (tuottavuus, kestävyys, tasa-arvo, kauppa) koskevat instituutiot voivat osoittautua riittämättömiksi tulevaisuuden kokonaisvaltaisten muutosten hallinnassa (Government Office for Science 2011).

Hallintaan liittyy uudenlaisen yhteisöllisyyden ohella myös *yksilöllistymistä*, jossa kulutus on osa identiteettiä ja johon yritykset pyrkivät vastaamaan asiakaslähtöisellä toiminnalla (mm. CEPI 2011; Z_Punkt 2013). Tar-

peet eriytyvät elintason myötä ja maaseudunkin tulisi vastata yhä usemmanlaisiin tarpeisiin ja mieltymyksiin (Schucksmith 2012, 6).

Jos talouteen liittyvät muutostekijät sisälsivät maaseudun kannalta sekä mahdollisuuksia että uhkia, hallintaan liittyvät muutostekijät näyttäytyvät maaseudun tulevaisuudessa ensisijaisesti uhkina, joissa vähemmistönä yhteiskunnassa oleva maaseutu syrjäytyy osallisuudesta omien asioidensa hallintaan. Keskeinen kysymys on, pysyvätkö muutoksen ohjaamiseen tarkoitetut instituutiot (esim. politiikka) kehityksen vauhdissa mukana vai jäävätkö ne sen alle (NIC 2012, vii).

Ihmisiin liittyvät muutostekijät

Lisääntyvä turvattomuus, lyhytkestoisuus ja tilapäisyys, eriarvoistuminen, ohentuva osallisuus ja yksilöllistyminen ovat osaltaan lisänneet myös kokonaisvaltaista *elämänhallinnan tarvetta*, joka on yksi ihmisiin liittyvistä muutosoireista (kuva 6). Tähän aineksia tarjoavat esimerkiksi maaseudun *hijaisuus* ja *luonnon parantava vaikutus* eli maaseutu erityisenä tilana ja paikkana (esim. EuroFutures 2005; Fredricsson & Smas 2013; Heikkilä & Kirveenummi 2013; Särkkä ym. 2013). Maaseudulla onkin mahdollisuuksia vastata ihmisten elämäntapavalintoihin, jotka koskevat muun muassa *onnen etsintää, merkityksellisyden etsintää, eettisiä valintoja, kohtuullisuutta ja valintojen tuottamia elämyksiä* (mm. DAFF 2013; Hienonen 2011; Pelli & den Herder 2013; Spread 2012; Swinnen ym. 2012; THL 2012). Osalle ihmisistä maaseutu on *luova tila*, jossa luontoyhteydellä on erityinen vaikutus; maaseudun erityisistä paikoista tulee luonnon ja kulttuurin kannattelemia ”kulttipaikkoja” (EuroFutures 2005, 67). Osa ihmisistä puolestaan *vieraantuu aineellisen hyvinvoinnin perustasta* mm. kaupungistumisen tai vakaumuksen myötä (mm. Öborn ym. 2011). Osalle ihmisistä *juuret ja perinteet* tai *paikkaperusteinen identiteetti* ovat puolestaan merkittäviä valintojen perusteita ja selvästi tunnistettavissa olevia vaikutusvoimia (mm. Haukkala 2011; Hienonen 2001; Spread 2012; Uljed ym. 2010). Epävarmuus, yhteisöllisyys ja julkisen sektorin muutos ruokkivat myös *huolenpidon* kulttuuria (esim. Hienonen 2011; OECD 2011).

Yleisin kirjallisuudessa mainittu maaseudun tulevaisuutta koskeva heikko signaali on ihmisiä koskettava *kriisi ja siitä seuraava suuri muutos*. Kriisin lähteitä ja muotoja on monia (luonnonmullistus, konflikti), mutta useissa tapauksissa maaseudun rooli turvasatamana ja huoltokyvyn lähteenä korostuu silloin poikkeuksellisella tavalla (esim. Avery ym. 2010; Jansson & Terluin 2009; MEK 2006; NIC 2012; Terwan ym. 2008; Öborn ym. 2011). Ennakoituihin kriiseihin liittyy hyvin usein myös *siirtolaisvirtojen kasvu*.

Myös kehityssuuntien eli trendien tasolla useat maaseudun muutostekijät koskevat elämäntapavalintoja. *Suvaitsemattomuus ja ihmisryhmien eriytyminen* tunnistetaan kirjallisuudessa toistaiseksi paikallisena, tilapäisenä tai tiettyä ihmiötä koskevana kehityssuuntana, joka saattaa toki voimistua ja laajentua (mm. Robert & Lennert 2007). Yhtä lailla selvästi tunnistettava kehityssuunta on *vakaumus* valintojen ohjenuorana, joskus eräänlainen *uususkomuksellisuus*, joka liittyy osin merkitysten yksilöllistymiseen, tiedonvälityksen mahdollisuuksiin ja vieraantumiseen ja koskee erityisesti arvoihin liittyviä näkemyksiä (esim. Kuhmonen & Niittykangas 2008; Nieminen-Sundell 2011).

Vapaa-ajan lisääntyminen mahdollistaa myös entistä monipuolisemman elämäntapavalintojen kirjjon, ja luo samalla liiketoimintamahdollisuuksia maaseudulle. Myös monille tärkeä ja verkottuneen elämäntavan vastapai-

nona toimiva *oman tilan ja yksityisyyden tarve* on mahdollista täyttää maaseudulla (mm. Hienonen 2011). *Etätöitä* pidetään usein maaseudun kannalta merkittävänä kasvusuuntana, koska se mahdollistaa monien edellä kuvattujen myönteisten elämäntapavalintojen yhdistämisen toimeentuloon ja edulliseen asumiseen (esim. SCAR 2007; Öborn ym. 2011) – myös uudenlaisissa hajautuneissa lähityöyhteisöissä (Spread 2012, 47). Yksi tällainen on myös *luonnonmukaisuus*, joka tosin voi toteutua myös kulutusvalinnoissa (mm. Heikkilä & Kirveenummi 2013; Swinnen ym. 2012).

Toinen trenditasoinen muutostekijöiden ryhmä koskee selvästi toimijuutta. *Yrittäjyys ja yritteliäisyys* sekä *omatoimisuus ja itsenäisyys* kuvaavat sekä maaseudulla asumisen ja toimimisen edellyttämää pakkoa (jonka tarve saattaa jälleen kasvaa tulevaisuudessa) että mahdollisuutta omaehtoisen elämän järjestämiseen. *Sopeutumiskyky ja joustavuus* sekä *monitoimisuus ja moninaisuuden hallinta* kuvaavat puolestaan lyhytkestoisuudesta, epävarmuudesta ja elämän monimutkaistumisesta aiheutuvaa sopeutumispakkoa ja menestymismahdollisuutta. Kaikki nämä nähdään kirjallisuudessa melko läpileikkaavina yhteiskunnallisina kysymyksiä (mm. Cetron & Davies 2010; Piore ym. 2011; VNK 2013), mutta maaseudun taloudellista toimeliaisuutta ne ovat leimanneet jatkuvasti. Maaseudulle ne ovat kilpailuetu (Schucksmith 2012). Sama koskee *pienimuotoisuutta*, jota näyttäytyy tulevaisuudessa sekä elämäntapavalintoihin (Z_Punkt 2013), politiikkavalintoihin (Alterra 2008) että kilpailukykyyn (Spread 2012) liittyvinä määreinä.

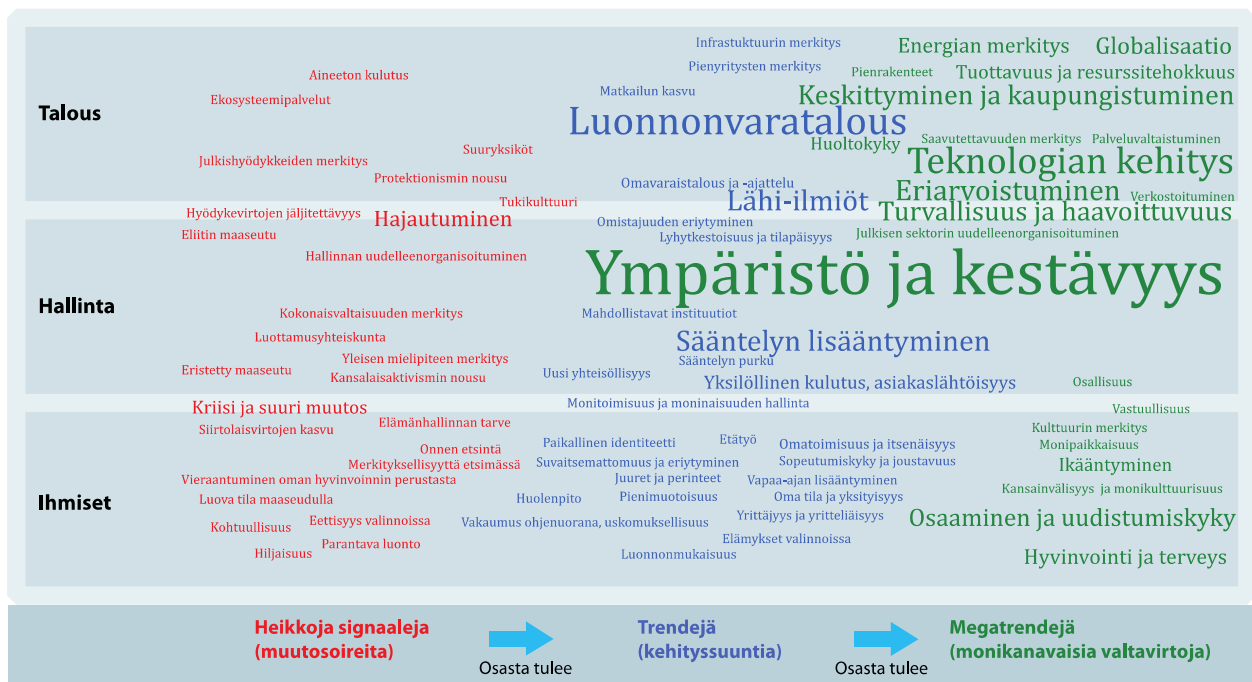
Merkittävin kirjallisuudessa ihmisiin kiinnitetty megatrendi on *osaamisen ja uudistuskäytön* merkityksen kasvu. Sen taustalla ovat muun muassa globalisaation, teknologian kehityksen ja tuottavuuden (kilpailukykyyn) vaatimukset (mm. Cetron & Davies 2010; MMM 2010c; Spread 2012). Ihmisten kautta toteutuva muutos liittyy vahvasti talouden toimintaan, innovaatioihin ja uudistuksiin. Lähellä tätä muutostekijää on myös lisääntyvä *kansainvälisyys ja monikulttuurisuus*, jotka läpileikkaavina muutoksina koskevat myös maaseutua. *Väestön ikääntyminen* muuttaa tarpeita ja valintoja, lisää rakenteellisia muutoksia ja luo monensuuntaisia kehityspolkuja (autioituminen vs. palvelukäytön kasvu). Osin tähän liittyy myös *hyvinvoinnin ja terveyden* nousu megatrendiksi, mutta toki tämän taustalla on myös elintason nousun luoma yleinen kysyntä (mm. Aggelopoulou & Gnip 2010; Allianz Global Investors 2010; Avery ym. 2010; Espon 2013; Särkkä ym. 2013; Z_Punkt 2013). Myös tähän megatrendiin maaseudulla on monia mahdollisuuksia vastata.

Kulttuurin merkityksen kasvusta on kirjallisuudessa ristiriitaisia näkemyksiä. Toisaalta paikalliset kulttuurit voivat vahvistua ulkopuolisen paineen ja moninaisuuden kasvaessa, toisaalta ne voivat liudentua ja sulautua muihin kulttuureihin (esim. Cetron & Davies 2010). Jaettujen käsitysten ja uskomusten verkostot monipuolistuvat ja laajenevat myös virtuaalisiksi (internet-pohjaisiksi). Samalla ihmisten *monipaikkaisuus* lisääntyy, kun elintaso ja teknologia mahdollistavat liikkumisen ja useissa ympäristöissä toteutettavat elämäntapavalinnat (esim. Haukkala 2011; Heikkilä & Kirveenummi 2013).

Ihmisiin liittyvät muutostekijät ovat luonteeltaan elämäntyylien, -tapojen ja -asenteiden sekä erilaisten toimijuuksien saarekkeita. Kukin niistä avaa monenlaisia tulevaisuuspolkuja erilaisille toimijaryhmille ja muihin muutostekijöihin yhdistettynä kokonaan uusia mahdollisia tai mahdottomia, toivottavia tai epätoivottavia maailmoja. Joka tapauksessa kirjallisuuden perusteella maaseudun vaihtoehtoiset tulevaisuudet rakentuvat nimenomaan näistä aineksista, näiden 76 keskeisen muutostekijöiden erilaisten yhdistelmien tulemina.

Kuva 5. Maaseudun tulevaisuuteen vaikuttavat tekijät – sisällönanalyysi 100 dokumentista.

Kuva 6. Maaseudun tulevaisuuteen vaikuttavat tekijät ryhmiteltyinä.

2.1.2. Maankäytön ohjaus

Maaseudun alueiden- ja maankäytön ohjauksen tulevaisuutta koskevasta kirjallisuudesta tunnistettiin yhteensä 54 avainkäsitettä, muutostekijää, jotka on esitetty kuvassa 7. Kuvassa 8 samat tekijät on ryhmitelty uudelleen sen mukaan, liittyvätkö ne ensisijaisesti talouteen, hallintaan (governance) vai ihmisiin. Ryhmittely on karkea,

mutta se kuvastaa vaikuttavien tekijöiden laatua ja ominaispiirteitä. Eniten maankäyttöä koskevasta kirjallisuudesta tunnistettiin talouteen ja hallintaan liittyviä muutostekijöitä. Seuraavassa on lyhyesti luonnehdittu kiinnostavia muutostekijöitä ja niiden vaikutusmekanismeja.

Taloudelliset muutostekijät

Merkittäviä, eri toimialoihin ja ihmisten käyttäytymiseen laajasti megatrendeinä vaikuttavia muutostekijöitä, jotka tunnistettiin maankäyttöä koskevasta kirjallisuudesta, ovat *globalisaatio*, *teknologian kehitys* ja *autoriippuvuus*. *Globalisaatio* liittyy lisääntyvän verkostoitumisen ja keskinäisen riippuvuuden kehityskulkuun, jossa ihmiset, aatteet ja ideat leviävät ja ovat laaja-alaisesti toisiinsa kytkeytyneitä. Maankäytön suunnittelun käytänteissä globalisaatio vaikuttaa usein ylhäältä alas ohjautuvien mekanismien ja ideoiden kautta. *Teknologiakehitys* on maankäytön suhteen parhaiten ymmärrettävissä erilaisia kehityskulkuja (esim. työn tekemisen uudet muodot, hajautetut vs. keskitetty toimintamallit) mahdollistavaksi tekijäksi. *Autoriippuvuudelle* on ennustettu muutosta öljyn vähentymisen myötä, mutta toistaiseksi liikkuminen on yhä pitkälti autoriippuvaista.

Suomalaista yhdyskuntarakennetta leimallisimmin kuvaavia megatrendejä ovat edelleen jatkuva *keskittyminen* ja kaupungistuminen. Työpaikat ja väestö keskittyvät yhä voimakkaammin kaupunkiseuduille samalla, kun maaseutualueet etenkin syrjäisimmillä maaseutualueilla jatkuvasti harvenee. Keskittymiskehitys on valikoivaa; lähimenneisyydessä työpaikat ovat lisääntyneet eritoten kasvukeskuksissa yliopistopaikkakunnilla ja Helsingin seudulla, mutta pienemmissä seutukaupungeissa ja teollisuuspaikkakunnilla työpaikkakehitys on ollut selvästi heikompaa (Alli 2013, 14). Keskittymiskehitys johtaa väestörakenteen, koulutustason ja työllisyyden eroihin (Alli 2013, 18-19), mitkä synnyttävät alueellista *segregaatiota ja eriarvoistumista sekä alueellisten erojen polarisoitumista* (megatrendejä). Keskittymiskehitys synnyttää myös asutuksen leviämistä kaupunkiseutuja ympäröiville maaseutualueille; tapahtuu suunnittelematonta yhdyskuntarakenteen *hajautumista* (esim. Brown ym. 2005, Ache 2010, Hytönen ym. 2011). Keskittymis-hajautumiskehityksen seurauksena on, että maaseudun kehitykseen keskeisesti vaikuttava tekijä on *saavutettavuus* suhteessa keskusalueisiin (esim. YM 2006). Hajautumisen moottorina toimivat toisaalta parantuneet liikkumismahdollisuudet sekä työssäkäynti- ja asointialueiden laajeneminen (Alli 2013, 20) eli *seutuistuminen*, toisaalta asumismielitymykset ja turvattomiksi ja epäviihtyisiksi mielletyt kaupunkien asuinympäristöt (Sairio & Mononen 2010). Maaseudulla on vetovoimaa erityisesti asuinympäristönä. Keskittymisen aikaansaama aluekehitys, jossa keskusalueiden ympäristöt hajaantuvat ja jossa saavutettavuudella on suuri merkitys alueiden kehittymiselle, aiheuttaa *alueiden ja aluekehityksen erilaistumista*.

Hajautumiskehitystä haluaisivat suitsia etenkin ympäräyskunnille veronmaksajia menettävät keskuskaupungit, jotka katsovat, etteivät ympäräyskunnat joudu kantamaan päävastuuta seudun vetovoimaisuuden säilymisestä. Ympäräyskunnilla on usein keskuskaupunkeja vapaampi maankäyttöpolitiikka (Laine 2012, Laitio & Maijala 2010, Oinonen ym. 2013) – hajautumiskehitystä pidetäänkin eräänä *kuntien välisen kilpailun* (trendi) indikaattoreista. Keskittymiskehityksen seurauksena keskusalueilla asuntojen hinnat nousevat, kun taas maaseudulla ne pysyvät suhteellisen edullisina – *edulliset asumiskustannukset* (trendi) ovatkin maaseudulla vetovoimatekijä.

Monikeskuisuus on yksi tämänhetkisiä aluerakenteen kehittämisen kulmakiviä ja päätavoitteita (Alli 2013, 118). Monikeskuisuus perustuu alueiden ja erityisesti aluekeskusten väliseen *verkostoitumiseen*, ja se on

eräänlainen jatke *hajautetulle hyvinvointivaltiopolitiikalle*. Hajautetusta hyvinvointivaltiopolitiikasta, joka nojasi voimakkaasti maan kaikkien alueiden tasapuoliseen kehittämiseen, on siirrytty hajautettuun kilpailuvaltioon (Moisio & Vatanen 2008). Kun keskusrakenne edelleen harventuu ja painottuu eteläiseen Suomeen, aluekehittämisen seuraava mahdollinen vaihe on *metropolivaltiopohjainen* aluerakenteen kehittäminen (emt.). Metropolivaltio perustuu vahvoihin (suur)kaupunkiseutuihin, joita pidetään mm. *innovaatiotoiminnan* moottoreita (esim. TEM 2010). Metropolivaltiokehitykseen liittyy keskus-periferia –dikotomian vahvistuminen, kun muut alueet kuin menestyvät metropolialueet nähdään yhteiskunnan taakkana (Moisio & Vasanen 2008).

Maaseudun ja samalla maatalouden kehitys eri alueilla erilaistuu. Kehityskulkujen erilaistuminen on tunnistettu kirjallisuudesta megatrendinä. Maatalouden kilpailukyky vaihtelee alueittain; harvaan asutulla maaseudulla pelot jäävät usein pois viljelykäytöstä (esim. Tervo 2010, 147). Ydinmaaseudulla maatalouden edellytysten turvaamisella on usein vaikutusta asutuksen sijoittumispäätöksiin (Sihvonen 2012) – maatalouden toimintamahdollisuuksilla saatetaan perustella tarvetta eheyttää maaseudun yhdyskuntarakennetta.

Vapaa-ajan ja matkailun kasvu ovat megatrendejä, joiden myötä kesämökkien määrä maaseudulla kasvaa (Alli 2013, 21). Vapaa-ajan asumista pidetään kuitenkin myös kestäväen elämäntavan kompastuskivenä (Kuoppa & Mäntysalo 2010), mutta samalla se voi toimia kompensaatiotekijänä, joka saa ihmiset hyväksymään tiiviin (ja kestäväenä pidetyn) kaupunkiasumisen (Kuoppa & Mäntysalo 2010, 25; Staffans ym. 2008, 13). Matkailupalveluita pidetään kuitenkin maaseutualueiden tärkeimpänä työllisyyden kasvun lähteenä (Alli 2013, 58, 162), mikä liittyy *elinkeinorakenteen yleiseen palveluvaltaistumiseen* (megatrendi). Samalla, kun elinkeinorakenne palveluvaltaistuu, julkisen sektorin palvelut ovat murroksessa. *Julkisten palveluiden uudelleenorganisointuminen* on trendi, joka käsittelee mm. digitaalisten palvelujen yleistymisen (Alli 2013), palvelujen yksityistämisen sekä kolmanneksen sektorin (järjestöt) lisääntyvän osallistumisen palvelutuotantoon. Elinkeinorakenteen palveluvaltaistuminen koskee erityisesti väkirikkaita keskusalueita, kun taas *tuotantotoiminta ja teollisuus keskittyvät maaseudulle* jopa nykyistä voimakkaammin (Alli 2013, 162).

Lähi-ilmiöt ja omavaraisuusajattelu tunnistaan maankäyttöä koskevasta kirjallisuudesta heikkona signaalina. Muun muassa Ponnikas ym. (2010, 49) pitävät mahdollisena, että aluerakenteen keskittymiskehitys ja ilmastomuutoksen hillintätoimet synnyttävät aiempaa enemmän itsenäisiä, pääasiassa paikallisilla resursseilla toimeen tulevia yhdyskuntia harvaan asutuille syrjäseuduille. Lähi-ilmiöihin ja omavaraisuuteen liittyvä trendinvahvuinen muutosvoima on *hajautettu energiantuotanto*, joka nähdään laajasti yhtenä ratkaisuna kasvihuonekaasupäästöjen pienentämiseen ja samalla maaseutualueiden elinvoiman turvaamiseen (esim. Airaksinen 2012, 77; Kolehmainen ym. 2011). Hajautettu energiantuotanto voi perustua uusiutuviin energianlähteisiin kuten puuhun, peltobiomassoihin ja lantaan (Alli 2013). Uusiutuviin polttoaineisiin perustuvan energiantuotannon on todettu riittävän kompensoimaan moninkertaisesti väljemmän asumisen negatiiviset ilmastovaikutukset verrattuna monilla kaupunkiseuduilla kaukolämmön ja sähkön tuotannossa tyypillisesti käytettävien uusiutumattomien polttoaineiden negatiivisiin vaikutuksiin (Heinonen & Junnila 2012, Staffans ym. 2012). Ylipäänsä *luonnonvarojen merkityksen* ennakoitaan kasvavan (esim. Kolehmainen 2011).

Hallintaan liittyvät muutostekijät

Ympäristö suunnittelua ohjaavana tekijänä on kirjallisuudessa maankäyttöön vaikuttavista tekijöistä useimmin mainittu. Ympäristöllinen kestävyys voidaan katsoa yhdeksi 2000-luvun merkittävimmistä megatrendeistä, jolla on vaikutusta kaikkiin politiikanaloihin. Maankäytön suunnittelun kannalta ympäristönäkökulma sisältää sekä biodiversiteetin suojelun, ilmastonmuutoksen torjunnan että eko- tai resurssitehokkuusnäkökohdat, joilla kaikilla on vaikutuksia maankäytön ja maankäytön suunnittelun käytänteisiin (esim. Sireni 2011; Juhola 2010). Käytännön maankäytön suunnittelua tekevät kunnat kokevat ympäristö- ja luontovaatimusten jopa ylikorostuvan kaavoituksessa, ja samoin ylikunnallisten toimijoiden puuttuvan liikaa nimenomaan ympäristöasioihin, jopa toimivaltansa ulkopuolella (Laine 2012; Haapanala 2013).

Sääntelyn lisääntyminen on hallinnan megatrendi. Lisääntyvä sääntely kohdistuu paitsi yksityisiin kansalaisiin myös yrityksiin ja esim. kaavoitusmonopolia hallitseviin kuntiin. Sääntelyn lisäämisen tarpeellisuutta perustellaan keskushallinnossa, erityisesti ympäristöhallinnossa, mutta myös tutkimuksen piirissä. Esimerkki sääntelyn lisääntymisestä on sektoriviranomaisten lisääntynyt (harkinta)vallankäyttö kuntien kaavoituksen suhteen, mitä perustellaan usein valtakunnallisilla alueidenkäyttötavoitteilla (Ylinen ym. 2013). Tämä *heikentää kuntien roolia maankäytön suunnittelussa*, mikä tässä yhteydessä tunnistettiin trendin vahvuisena muutosvoimana. Sektoriviranomaisten vallankäytön vaikutukset ulottuvat yksittäisiin rakennuslupiin asti. Viranomaisvallan lisääntyminen, mikä näkyy esim. erilaisten selvitysten suurena määränä, voi kaventaa demokratian merkitystä päätöksenteossa (Staffans ym. 2012, 35). *Maaseudulla asuminen ja maankäyttö on ollut perinteisesti melko vapaata* (Sireni 2011, 11), mutta maaseudullakin maankäytön sääntelyn lisääntyminen on kaventanut tätä vapautta (Haapanala 2013, 42). Toistaiseksi asumisen vapaus maaseudulla vaikuttaa kuitenkin trendinvahvuisena muutosvoimana. Asumisen vapautta maaseudulla perustellaan ennen kaikkea perustuslain takaamalla oikeudella valita itse asuinpaikkansa, sekä maanomistajan perusrakentamisoikeudella (esim. Kuisma 2012). Maanomistajan perusrakentamisoikeus tarkoittaa maanomistajan oikeutta käyttää maataan hyväkseen kohtuullista hyötyä tuottavalla tavalla (Ympäristöministeriö 2012c, 86), mikä voi olla maan hyödyntämistä maa- ja metsätalouteen sekä haja-asutusluonteiseen rakentamiseen. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaiset kaavat voivat kuitenkin rajoittaa tätä ns. perusrakentamisoikeutta – kuitenkin silloin, jos rajoitus koskee maanomistajan omistamia maita kokonaisuudessaan, on hajarakennusoikeus pääsääntöisesti osoitettava muualle. *Maanomistajien asema* – erityisesti perusrakentamisoikeuden osalta – on nähty tutkimuskirjallisuudessa olevan muutoksessa (trendi). Maanomistajien asemasta ja maankäytöstä on esitetty kahtalaisia näkemyksiä: toisaalta maanomistajien suhteet mm. kunnan luottamushenkilöihin on nähty liiankin läheisiksi (Hytönen ym. 2011), toisaalta kaavoituskäytänteissä maanomistajien oikeusturvan nähdään heikentyneen (Ylinen ym. 2013, 124). On odotettavissa, että maaseudun asumisen vapaus vähentyy kuntaliitosten kautta, kun kaupunkien selvästi maaseutua tiukempaa maankäyttöpolitiikkaa aletaan soveltaa myös maaseutualueille. Erityisesti kaupunkien läheiselle maaseudulle sijoittuvat kehyskunnat ovatkin nähneet puolustavansa maaseutumaiseen elämäntapaan liittyviä arvoja (Hytönen 2011, 20), jotka kaupunkikunnassa olisivat uhattuina.

Maankäytön suunnittelun trendinomaisiksi muutostekijöiksi tunnistetaan *kaavoituksen projektimaistuminen* sekä *strategisuuden vahvistuminen* maankäytön suunnittelussa. Projektimaisuus on tullut kaavoitukseen ohjelmalli-

suuden tilalle (Kolehmainen ym. 2011) – vallan ja vastuun muodot kytkeytyvät tällöin yksittäisiin projekteihin (Mäntysalo & Roininen 2009). Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ovat esimerkiksi *strategisesta maankäytön suunnittelusta*, joka tunnistettiin hallintaan liittyväksi trendiksi. Strateginen maankäytön suunnittelu on usein vapaamuotoista ja epämuodollista (Mäntysalo & Jarenko 2012, 42); sitä tehdään tyypillisesti ilman varsinaista lainsäädännöllistä sitovuutta (legitimaatio). Tämä on ongelma maankäyttö- ja rakennuslakiin kirjatun kansalaisten osallistumisoikeuden kannalta (Määttä 2012). Strateginen suunnittelu ja sen aseman vahvistaminen myös lainsäädännöllisesti nähdään kuitenkin tärkeänä (Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuusarviointi 2012), jotta kaavoituksen perustana olevat arvot ja tavoitteet – esim. yhdyskuntarakenteen tiivistäminen – eivät hukkuisi päätösten ketjuun (Laitio & Maijala 2010).

Sääntelyn lisääntyminen ja siihen liittyvät muutostekijät, esim. strategisen suunnittelun aseman vahvistaminen, voivat edesauttaa kansalaisten *osallisuuden ohentumista*, joka tunnistettiin kirjallisuudesta trendinä. Samansuuntaisesti voivat vaikuttaa myös kuntarakenteen muutokset etenkin keskuskaupunkeihin liittyvillä maaseutualueilla, joiden äänivalta jää pienen asukasluvun takia kokonaan keskuskaupunkilaisten intressien jalkoihin (Ylinen ym. 2013; Vihinen 2010). Kansalais- ja etujärjestöjä kyllä kuullaan maankäyttö- ja rakennuslain mukaisissa kaavojen valmisteluprosesseissa, mutta lopullinen vaikuttavuus arvioidaan heikoksi suhteessa kuulemisten määrään (Ylinen ym. 2013, 92). Kirjallisuudesta tunnistettiin muutostekijänä myös *kansalaisyhteiskunnan (ja osallisuuden) vahvistuminen*, joka kuitenkin luokiteltiin heikoksi signaaliksi; vaikka osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia pitävät tärkeinä sekä kansalaiset että lainsäätäjät, eivät nykykäytänteet ja niihin suunnitellut muutokset viesti samaa (esim. Kuoppa & Mäntysalo 2010, 24).

Pyrkimyksiä hajautumiskehityksen pysäyttämiseen ja yhdyskuntarakenteen tiivistämiseen kutsutaan *eheyttämiseksi*. Hajautumiskehityksen ongelmina pidetään ennen kaikkea lisääntyneen liikkumisen aiheuttamia kasvihuonekaasupäästöjä sekä kasvualueille väljästä yhdyskuntarakenteesta aiheutuvia kustannuksia (Laitio & Maijala 2010, 36). Joissain tapauksissa hajautumisen nähdään vievän edellytyksiä maatalouden harjoittamiselta ja maatalouselinkeinon kehittymiseltä, sekä vähentävän keskustojen ja kylien elinvoimaisuutta (Laitio & Maijala 2010). On kuitenkin huomionarvoista, että hajautumisen ilmastovaikutuksia tarkasteltaessa yleensä ei tarkastella kokonaiskulutusta ja maaseutualueilla yleistä uusiutuvien energianlähteiden käyttöä – nämä huomioiden aluerakenteella ei ole vaikutusta kasvihuonekaasupäästöjen määrään (Heinonen & Junnila 2012). Yhdyskuntarakenteen kestävyys on saavutettavissa sekä hajautuneissa että keskittyneissä malleissa, eikä kestävyys lähtökohtaisesti edellytä esimerkiksi yhdyskuntarakenteen tiivyyttä (Vanhanen ym. 2010). Eheyttämällä tavoitellaan myös maan arvon kasvamista olemassa olevien rakenteiden sisällä, joukkoliikenteen kannattavuuden parantamista ja koskemattomien luontoalueiden säilyttämistä yhdyskuntarakenteen ulkopuolella (Staffans 2008, Sairinen & Mononen 2010). Eheyttämisen ideologiaan liitetään usein pyrkimys kaupunkiasuin ympäristön laadulliseen parantamiseen, vaikka täydennysrakentamisen ja tiivistämisen usein nähdään nykyisten asukkaiden parissa vähentävän asumisviihtyvyyttä ja asumisen luonnonläheisyyttä (Hentilä 2012; Staffans 2008). Eheyttämispoliitiikan käytänteet eivät ole vielä kaikilla alueilla suodattuneet paikallistason maankäytön suunnittelupoliitiikan valtavirtakäytänteeksi, minkä vuoksi eheyttäminen on luokiteltu trendiksi.

Vaikka eheyttämisen eetos on alun perin koskenut lähinnä kaupunkiseutuja ympäristöineen, eheyttämistavoitteita pyritään ulottamaan koskemaan myös maaseutualueita, mikä tarkoittaa *maaseudun asutusrakenteen tiivistä-*

tämistä (esim. Sairinen & Mononen 2010). Maaseudun asutusrakenne on tiivistynyt osin luontaisten kehityskulujen seurauksena (Helminen & Ristimäki 2008), sillä maaseudun väestö on vähentynyt enemmän syrjäiseltä ja harvaan asutulta maaseudulta kuin kylistä ja kirkonkylistä. Maaseudun asutusrakennetta nähdään kuitenkin tarpeelliseksi tiivistää edelleen, koska esim. kaavoituksessa käytettävä kantatilatarkastelu ohjaa pikemminkin asutusrakenteen hajaantumiseen (Ylinen ym. 2013, 97). Tiivistämisen tarvetta perustellaan paitsi taloudellisilla tekijöillä ja kylien elinvoimaisuuden edistämällä (Koski 2008) myös maaseudun ilmastovastuulla (Sairinen & Mononen 2010). Tiivistäminen tarkoittaa käytännössä rakentamista olemassa olevien rakenteiden yhteyteen. Samaa tavoitetta palvelevat kuntaliitokset; etenkin suuret kunnat haluaisivat hallita taajamien liepeiden rakentamista nykyistä tehokkaammin (Laine 2012, 14) – kunnissa eheyttämistavoitteet nähdäänkin keskusvetoisuutta lisäävänä tekijänä (Sihvonen 2012, 39; Paajanen & Korkala 2013). Konkreettisia esimerkkejä on jo tapauksista, joissa yksittäisiä rakennuslupia evätään maanomistajilta myös sellaisilla maaseutualueilla, joille rakentaminen ei suoranaisesti haittaa kaavoitusta tai joilla taajan yhdyskuntarakenteen leviäminen ei muodosta välitöntä uhkaa. Perusteluina käytetään usein ympäristösyitä tai sitä, että hajarakentaminen on uhka kylien elinvoimaisuudelle (esim. Rossi 2012; Kuisma 2013; Ilkka 2013; Virranta 2012).

Kestävän kehityksen käsite pitää määritelmällisesti sisällään ympäristöulottuvuuden lisäksi myös sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen kestävyuden. Maankäytön suunnittelussa kuitenkin *sosiaalinen kestävyys* (heikko signaali) on jäänyt selvästi taloudellisten näkökohtien ja ympäristöllisen kestävyuden jalkoihin esimerkiksi eheyttämisen perusteluissa. Sosiaalinen kestävyys mainitaan usein yhdyskuntasuunnittelun tavoitteeksi, mutta käytännössä se ei useinkaan konkretisoidu käytännön suunnittelussa, eikä sen tavoitteiden toteutumista myöskään seurata (Staffans ym. 2012, 15-16). Sosiaalisen kestävyuden korostaminen maankäytön suunnittelussa liittyy *paikallislähtöiseen suunnitteluun*, joka tunnistettiin kirjallisuudesta heikkona signaalina. Paikallislähtöinen suunnittelu on räätälöityä suunnittelua, jossa politiikkakeinot kohdennetaan tarpeiden mukaan (esim. Verburg ym. 2010, 218).

Yhdyskuntarakenteen ohjauskeinojen erilaistamiselle nähdään tarvetta, mikä tunnistettiin kirjallisuudesta trendinä. Maankäytön suunnittelua ohjaa samanlainen lainsäädäntö, oli kyse sitten suurista kasvavista kaupunkiseuduista tai väestöään menettävistä maaseutumaisista kunnista, minkä vuoksi maankäytön suunnittelun keskeiseksi kehittämistarpeeksi nähdään erilaisten ohjaustarpeiden tunnistaminen ja politiikkatoimenpiteiden parempi kohdentaminen (Kuntaliitto 2011, 4; Verburg ym. 2010, 218; Maankäyttö- ja rakennuslain arviointi 2012). Nykyisin ainoa erityisesti maaseutualueille räätälöity ohjauskeino on kyläyleiskaava. Maaseudun edellytyksiä asukaslähtöiselle suunnittelulle pidetään kuitenkin hyvinä (Ympäristöministeriö 2012c), ja asukaslähtöisestä suunnittelusta on toivottu apua myös maaseudun eheyttävälle suunnittelulle (Sairinen & Mononen 2010). Maaseudun maanomistusrakenne poikkeaa merkittävästi kaupunkien maanomistusrakenteesta; siinä missä kaupungeissa maa on usein kaupungin tai gryndereiden hallinnassa, maaseudulla on vahva yksityisen maanomistuksen perinne, mihin liittyvät myös kysymykset perusrakennusoikeudesta (Hentilä 2012; Kuisma 2012).

Jokamiehenoikeudet luovat perustan luonnonvarojen hyödyntämiseen ja virkistyskäyttöön myös maata omistamattomille ihmisille. Erityisesti jokamiehenoikeuksiin perustuva elinkeinotoiminta on aiheuttanut maaseudulla paljon keskustelua jokamiehenoikeuksien rajoista ja määrittelyistä (Sievänen & Neuvonen 2011). *Jokamiehenoikeuksien kriisiytyminen* tunnistettiin heikkona signaalina, sillä maanomistajien kohtaama maankäytön

sääntely voi johtaa siihen, että maanomistajat alkavat kyseenalaistaa maidensa ilmaisen hyödyntämisen – ensin elinkeinotoimintaan, myöhemmin ehkä laajemminkin.

Eliittimaaseutu on kehityskuva, jossa maaseudun asukkaat joutuvat vastaamaan palvelujen hankkimisesta enenevässä määrin omalla kustannuksellaan, minkä seurauksena köyhemmällä kansanosalla ei ole enää välttämättä varaa asua maaseudulla. Kehityskuva tunnistettiin tutkimuskirjallisuudesta heikkona signaalina. Eliittimaaseudun tyyppistä tulevaisuutta Suomessakin on esitetty sovellettavaksi maaseudun palveluiden järjestämiseen palveluvyöhykemallin nimellä (Martinkauppi 2010). Englannissa eliittimaaseudun voi nähdä osin jo toteutuneen, sillä maankäyttöä ja rakentamista rajoitetaan ekologisuuteen ja kestävään kehitykseen tukeutuvien perusteiden, mikä nostaa maaseutumaa hintaa ja rajaa maaseutuasumisen mahdolliseksi vain vauraalle väestönosalle (Sturzaker 2010; Sturzaker & Schucksmith 2011; Sireni 2013).

Ihmisiin liittyvät muutostekijät

Maankäyttöä koskevasta kirjallisuudesta tunnistettu ainoa ihmisiin liittyvä megatrendinä vaikuttava muutostekijä oli *maahanmuuton lisääntyminen*. Toistaiseksi maahanmuutto on Suomessa ollut pääsääntöisesti kaupunkiseutuja koskeva ilmiö (Alli 2013, 17), mutta maahanmuuton ja siirtotyöläisyyden vaikutukset ovat nähtävissä myös maaseudulla sekä ulkomaisten kausityöntekijöiden (esim. marjanpoimijat) että myös vakituisemmin maalle muuttaneen ulkomaalaisväestön lisääntymisenä.

Muut ihmisiin liittyvät muutostekijät ovat joko trendejä tai heikkoja signaaleja. Tekijät kuvaavat usein maaseudun vahvuuksia ihmisten erilaisten elämäntapojen toteutusympäristönä. Useimmin tutkimuskirjallisuudessa mainittu, trendinvahvuiseksi tunnistettu muutostekijä on *maaseutu elämänlaadun lähteenä*. Merkittävimpiä elämänlaadun osatekijöitä maaseudulla ovat tila ja luonnonläheisyys. Asumisväljyys Suomessa on kasvanut, ja se on sitä suurempi mitä pienemmässä taajamassa ihmiset asuvat (ELYSE 2012; Oinonen ym. 2013) – tosin Sotaraudan (2010, 123) mukaan maaseudun suhteellista kilpailuetua elämänlaadun lähteenä pienentää se, että suuri osa suomalaisista kaupungeistakin on pieniä ja luonteeltaan maaseutumaisia. *Maaseudulle suuntautuvan muuttoliikkeen* on nähty heijastavan keskittymiskehityksen kylläntymistä (Kolehmainen ym. 2011), mutta mitataakavaltaan ilmiö on kuitenkin kaupunkien läheiselle maaseudulle tapahtuvaa muuttoliikettä lukuun ottamatta pysynyt melko pienenä ja luokituu lähinnä heikoksi signaaliksi. Maaseudulle muutetaan kuitenkin jatkuvasti eri väestöryhmistä, ja erityisesti maallemuuton on ennakoitu lisääntyvän eläkkeelle siirtyvien suurten ikäluokkien keskuudessa (Alli 2013, 158). *Asumistoiveiden ja elämäntapojen moninaisuudella* voi olla merkitystä maaseudun rakennekehityksen kannalta (heikko signaali). Ihmisten asumistoiveet ovat varsin monimuotoisia (Kuoppa & Mäntysalo 2010, 23), mutta tarpeiden moninaisuus ei aina ilmene asumisen suunnittelussa. Samalla, kun asumistoiveet ja elämäntavat eriytyvät, myös *työn tekeminen saa uusia muotoja* (esim. etätyö tai monipaikkainen työ), millä voi olla merkitystä maaseudun kannalta. Heikkona signaalina on tunnistettavissa *ekologisuus (elämäntapaan liittyvässä) valinnoissa*, minkä toteuttamiseen maaseutu tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia kuin kaupunkiympäristö.

Asumismuotojen ohella myös elämäntavat monipuolistuvat: yhä useammanlaisilla asioilla on arvoa jollekin. Ihmisiin liittyviä muutostrendejä ovat sekä *yhteisöllisyyden* että *yksilöllistymisen* merkityksen kasvu. Yhteisöllisyys on eräs sosiaalisen kestävyuden tunnusmerkkejä mm. paikkaan juurtumisen, turvallisuuden sekä osallistumis-

ja vaikutusmahdollisuuksien ohella (Staffans ym. 2012, 15-16). Yhteisöllisyys nähdään usein tunnusomaisesti maaseutualueiden voimavaraksi.

Alueellisten erojen voimistuessa taloudellisten tekijöiden vaikutuksesta myös ihmiset *eriarvoistuvat julkisten palveluiden saatavuuden* suhteen (trendi). Kahila ym. (2010) toteavat, että kaikkia negatiivisen väestökehityksen kurittamia alueita ei pystytä tukemaan – on siis määriteltävä hyväksyttävä taso, jolla turvataan keskeiset palvelut ja elinkeinoelämän edellytykset. Väestökatoalueilla on kuitenkin edessään todennäköisesti perusrakenteen ja toimintojen hallittu supistaminen (Jauhiainen 2012, 33). Myös kuntarakenteen muutokset voivat vaikuttaa palvelujen saatavuuteen maaseutualueilla (vrt. Moisio 2010, 150) – monissa pienissä kunnissa ajatellaankin, että ainoastaan kunnan itsenäisyys takaa palvelujen säilymisen kunnassa (Hytönen ym. 2011).

Voimakkaan ilmastonmuutoksen aiheuttama merkittävä mutta epätodennäköinen muutostekijä on Suomeen suuntautuva *ilmastopakolaisuus*. Ilmastopakolaisuudella olisi toteutuessaan todennäköisesti merkittäviä vaikutuksia myös maaseutualueisiin ja niiden maankäyttöön.

Kuva 7. Maaseudun maankäyttöön vaikuttavat tekijät – sisällönanalyysi 100 dokumentista.

Kuva 8. Maaseudun maankäyttöön vaikuttavat tekijät ryhmiteltyinä.

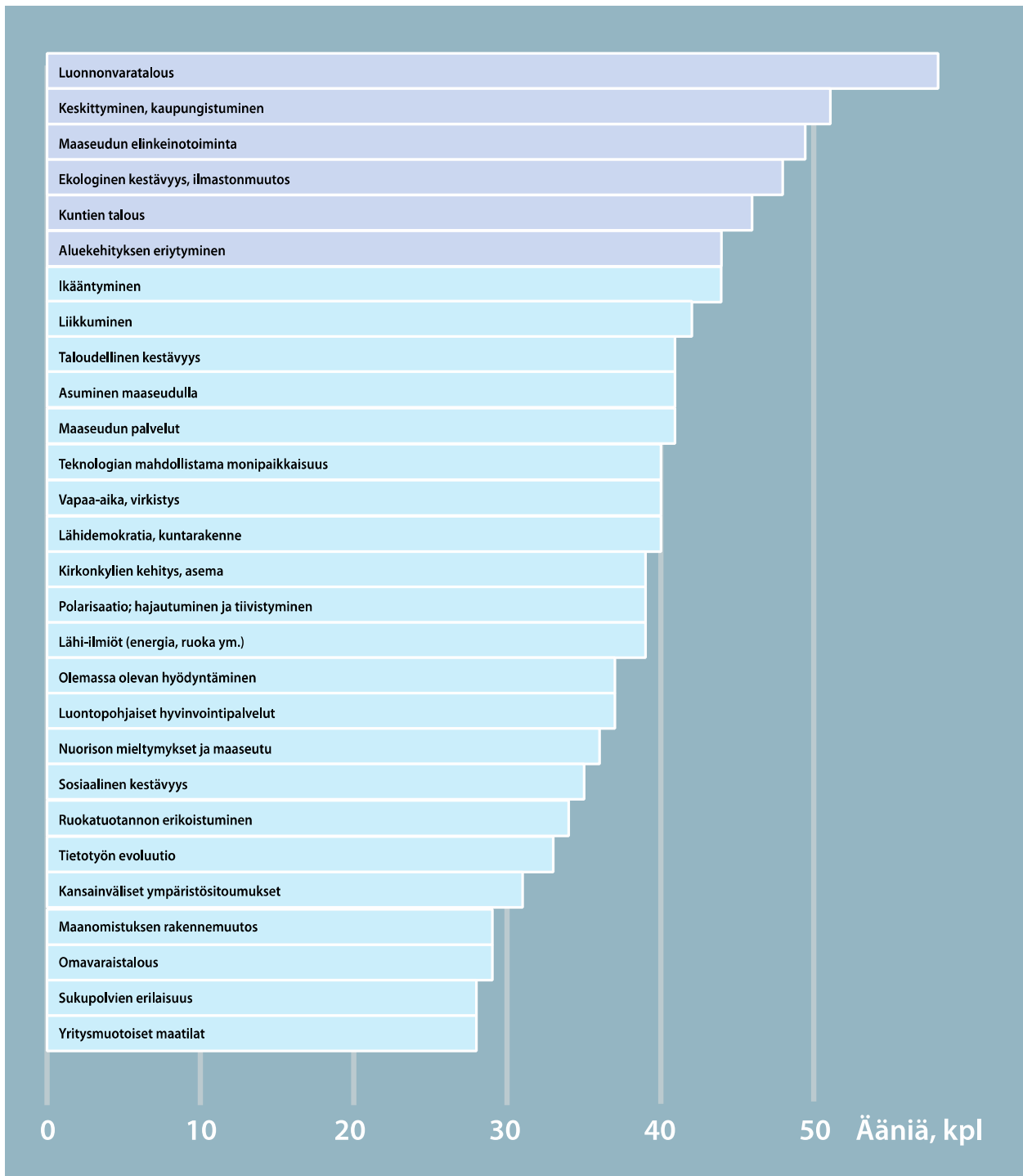
2.2. Tulevaisuusverstaiden tunnistamat muutosvoimat

Verstaissa tunnistettiin ensin maaseudun alueiden- ja maankäyttöön vaikuttavia muutosvoimia ja arvioitiin niiden merkitystä tulevaisuudessa. Ensimmäisessä vertaassa tunnistettiin markkinoiden ja politiikan kautta vaikuttavia ”makrotekijöitä” ja toisessa verstaassa toimijoiden käyttäytymisen ja valintojen kautta vaikuttavia ”mikrotekijöitä”. Tekijöillä saattoi olla myönteisiä tai kielteisiä vaikutuksia.

2.2.1. Makronäkökulma

Selvästi merkittävimpänä makrotason muutosvoimana pidettiin *luonnonvarataloutta* eri muodoissaan ja merkityksissään (biotalous, vihreä talous, bioyhteiskunta; bioenergia; uusiutuvien luonnonvarojen hyödyntäminen; 58/60 ääntä). Toiseksi merkittävimpänä tekijänä pidettiin *keskittymistä ja kaupungistumista*, joka sai 51 ääntä. *Maaseudun elinkeinotoimintaa* pidettiin merkittävänä muutostekijänä sekä laajuuden, sisällön että kerrannaisvaikutusten kannalta (49 ääntä). *Ilmastomuutoksella ja ekologisen kestävyden vaatimuksella* katsottiin olevan moninaisia vaikutuksia maaseutuun (ehkäisyn vaikutus, sopeutumisen vaikutus; kilpailukyvyyn parantuminen; 48 ääntä). *Kuntien talouden* kehityksellä ja erityisesti useiden kuntien talouden kurjistumisella arvioitiin olevan laajoja vaikutuksia maaseudun tulevaisuuteen (46 ääntä). *Aluekehityksen eriytymisellä* menestyviin ja syrjäytyviin tai taantuviin alueisiin katsottiin olevan niin ikään suuri vaikutus tulevaisuudessa (44 ääntä). Ikääntyminen sai saman äänimäärän, mutta hävisi uusintäänestyksessä em. muutostekijälle.

Nämä kuusi merkittävimmiksi arvioitua muutosvoimaa valikoituivat tulevaisuuskuvioiden teemoiksi markkinoiden ja politiikan jäsentämien tulevaisuuksien osalta (kuva 9). Niin nämä kuin vähemmän merkittäviksi arvioidut teematkin olivat hyvin samansuuntaisia kuin kirjallisuudessa esille nostetut muutostekijät (vrt. kuvat 6 ja 8).

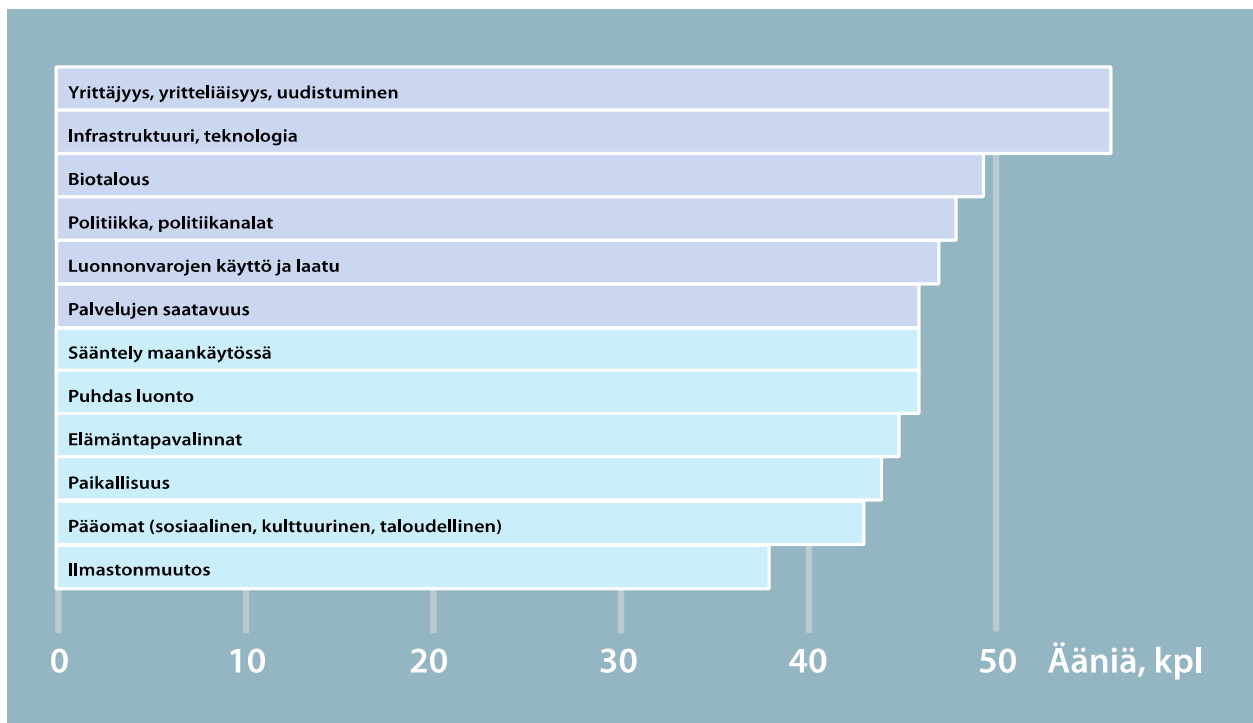

Kuva 9. Markkinoiden ja politiikan kautta maaseudun alueiden- ja maankäyttöä ohjaavat tekijät ja niiden merkitys (max. 60 ääntä).

2.2.2. Mikronäkökulma

Merkittävimmiksi mikrotason muutosvoimiksi arvioitiin *yrittäjyys, yritteliäisyys ja uudistuminen* sekä *perusrakenne (infrastrukturi) ja teknologia* toiminnan mahdollistajina (molemmille 56/60 ääntä). Näistä muutosvoimista ensimmäinen liittyy toimijuuteen ja maaseudun toimijoiden arvoihin, rooleihin ja ominaisuuksiin: riskinotto-kykyyn, sinnikkyYTEEN, rohkeuteen, epävarmuuden sietämiseen ja uudistumiskykyyn ”sisäsyntyisenä voimana”. Riittäväntasoista perusrakennetta (tiestö, tietoliikenne; saavutettavuus; sähköiset palvelut) pidettiin perusedel-

lytyksenä toiminnalle ja myös teknologian hyödyntämiselle. Maaseudun toimijoiden arvioitiin hyödyntävän *biotalouden* mahdollisuuksia laajasti (49 ääntä) alkutuotannossa, energiantuotannossa, mineraalivarojen hyödyntämisessä ja luonnonvarojen jatkojalostuksessa, minkä myötä elinkeinotoiminta uudistuu. *Politiikkaa* pidettiin maaseudun toimijoiden valintojen kannalta erittäin merkittävänä muutostekijänä mm. maatalous-, metsä-, ympäristö- ja aluepolitiikan osalta, koska politiikalla on maaseutuun laaja vaikutuspinta ja se voi kehittyä moneen suuntaan (48 ääntä). Poliitikalla voidaan ohjata vahvasti ihmisten käyttäytymistä sekä mahdollistamisen että sääntelyn kautta. *Luonnonvarat* sijaitsevat maaseudulla ja niiden *käyttöehdoilla* (esim. resurssien tiukka suojele) ja *laadulla* (esim. luonnon tila) katsottiin olevan merkittäviä vaikutuksia maaseudun toimijoiden tulevaisuuteen (47 ääntä). *Palvelujen saatavuutta* pidettiin merkittävänä tekijänä arjen sujuvuuden ja maaseudun kilpailukyvyyn kannalta (46 ääntä). Maankäytön sääntely (mm. mahdollisuus rakentaa omien tarpeiden mukaisesti, kaavoitus) sai yhtä monta ääntä, mutta se jäi uusintäänestyksessä kuuden merkittävimmän tekijän ulkopuolelle ja siten pois tulevaisuuskuvien teemoista (kuva 10). Niin nämä kuin muutkin tekijät olivat samansuuntaisia kirjallisuudessa käsiteltyjen muutostekijöiden kanssa (vrt. kuvat 6 ja 8).

Kuva 10. Toimijoiden käyttäytymisen ja valintojen kautta maaseudun alueiden- ja maankäyttöä ohjaavat tekijät ja niiden merkitys (max. 60 ääntä).

***

Makrotason muutostekijöissä painottuivat verstaan osallistujien arvioissa luonteeltaan taloudelliset muutosvoimat, jotka saivat 63 % kaikista äänistä. Hallintaan liittyvät muutosvoimat saivat 13 % ja ihmisiin liittyvät muutosvoimat 24 % äänistä. *Mikrotason muutostekijöistä* luonteeltaan taloudelliset muutosvoimat saivat vähemmän eli 35 % kaikista verstaan äänistä, kun taas hallintaan liittyvät muutosvoimat saivat 23 % ja ihmisiin liittyvät muu-

tosvoimat 42 % äänistä. Tämän arvion mukaan makrotasolla ja mikrotasolla maaseudun alueiden- ja maankäytön tulevaisuutta ohjaavat luonteeltaan jossakin määrin erilaiset muutosvoimat. Markkinoiden ja politiikan kautta kanavoituvassa ohjauksessa painottuvat selvästi *taloudelliset muutosvoimat* (mm. elinkeinotoiminta ja aluekehitys), kun taas toimijoiden valintojen ja käyttäytymisen kautta kanavoituvissa muutosvoimissa painottuvat erityisesti *ihmisiin liittyvät muutosvoimat* (mm. arvot, elämäntapavalinnat ja toimijuus). Taloudellisten tekijöiden merkitys arvioitiin kuitenkin suureksi myös mikrotason muutosvoimissa.

Verstaissa hahmotetut muutosvoimat avaavat monenlaisia tulevaisuuksia ja maaseudun näkökulmasta sekä elinvoimaa vahvistavia että rapauttavia kehityskulkuja. Näitä on kuvattu luvussa 3.1 johdatuksena lopullisiin tulevaisuuskuviin.

2.3. Tulevaisuustaulukko

Maaseudun alueiden- ja maankäytön muutosvoimat muodostivat vaikutuksen laadun, voimakkuuden ja mekanismin suhteen varsin moninaisen tekijäjoukon. Hajanaisilla muutosvoimilla on kuitenkin syvempiä, yhteisiä ulottuvuuksia. Muutosvoimien synteesi on jäsennetty kuvassa 11 eräänlaisen *tulevaisuustaulukon* muotoon. Taulukossa muutosvoimien perusulottuvuudet ovat riveillä ja kunkin voiman vaihtoehtoiset tilat on esitetty jatkumona, joka voidaan toki haluttaessa jakaa sarakkeisiinkin perinteisen tulevaisuustaulukon tapaan.

Monet muutosvoimat määrittävät *toimintakentän*, joka ohjaa kehitystä joko paikallisen tai peräti globaalien vaikutuskanavan kautta (mm. lähi-ilmiöt vs. globalisaatio). Jotkin muutosvoimat ohjasivat kehitystä selvästi kohti hajautunutta tai keskittyntä *yhdyskuntarakennetta* (esim. hajautettu energiantuotanto vs. eheyttäminen). Osa muutosvoimista edistää *alueiden ja ihmisryhmien* tasa-arvon lisääntymistä, osa taas eriarvoisuuden kasvua (esim. asumisen vapaus maaseudulla ja sosiaalinen kestävyys maankäytön suunnittelussa vs. eliitin maaseutu ja eriarvoistuminen). Erityisesti hallinnan osalta merkittävää on myös *jäsenmystapa*: käsitelläänkö ihmisiä, organisaatioita, elinkeinoja ja alueita lähtökohtaisesti homogeenisina, samankaltaisina vai heterogeenisina, erilaisina ja eri tavoin (esim. maaseudun(kin) eheyttäminen vs. paikallislähtöinen suunnittelu). Nämä neljä ulottuvuutta määrittelevät ensisijaisesti **rakennetta**, jota kohti muutos suuntautuu ja ohjautuu.

Eri muutosvoimien ajamana maaseudunkin *hyvinvoinnilla* voi olla tulevaisuudessa nykyisestä poikkeava aineeton ja aineellisen perusta (mm. aineeton kulutus ja maaseutu elämänlaadun lähteenä vs. tuotantotoiminnan keskittyminen maaseudulle ja luonnonvaratalous). Eri tasoilla toteutuva *huoltokyky* on keskeinen ulottuvuus, joka voi suuntautua kohti riippuvuutta tai kohti riippumattomuutta (esim. globalisaatio, verkostoituminen ja haavoittuvuus vs. omavaraistalous, huoltokyky ja turvallisuus). *Uudistuminen* liittyy moniin ilmiöihin ja siinä voidaan suuntautua kohti säilymistä tai pysyvyyttä tai kohti muutosta (esim. juuret ja perinteet vs. lyhytkestoisuus ja tilapäisyys). *Kestävyyden* osalta voidaan puolestaan nojata vastuullisuuteen tai itsekkyyteen (esim. ekologisuuksien valinnoissa vs. globalisaatio luonnonvarojen riistona). Nämä neljä ulottuvuutta määrittelevät ensisijaisesti **sisältöä**, jota kohti toiminta suuntautuu ja ohjautuu – kestävydessä on tosin mukana myös toimijuuden piirteitä.

Viimeiset kolme ulottuvuutta liittyvätkin juuri **toimijuuteen**. *Toimijuus* sinänsä voi asemoitua yksityisen ja julkisen jatkumolle (mm. omatoimisuus ja itsenäisyys, yrittäjyys vs. julkisen sektorin uudelleenorganisoi-

nen). *Transaktioperusta* voi nojata luottamukseen tai epäluottamukseen (mm. mahdollistavat instituutiot, luotamusyhteiskunta ja vastuullisuus vs. sääntelyn lisääntyminen). *Päätöksenteko* voi olla autoritaarista tai demokraattista (esim. kuntien roolin heikkeneminen vs. osallisuus ja kansalaisyhteiskunnan vahvistuminen).

Monet muutostekijöistä asemoituvat sellaisenaan tietyn ulottuvuuden tiettyyn kohtaan (esim. sääntelyn lisääntyminen). Yleensä muutostekijällä on kuitenkin useita erilaisia ilmentymiä, jotka asemoituvat eri tavoin (esim. globalisaatio kasvavana osallisuutena hyvinvointiin vs. siirtomaataloutena). Kaikkien ulottuvuuksien ääripäihin ei löydy välttämättä sisältöä, eivätkä kaikki muutostekijät välttämättä asemoidu helposti ulottuvuuksille. Tästä huolimatta valtaosa maaseudun alueiden- ja maankäytön muutosvoimista voidaan asemoida ulottuvuuksille.

Toimintakenttä	Paikallinen ..... Globaali
Yhdyskuntarakenne	Hajautunut ..... Keskittynyt
Alueet ja ihmisryhmät	Tasa-arvoisuus ..... Eriarvoisuus
Jäsennystapa	Homogeeninen ..... Heterogeeninen
Hyvinvointi	Aineellinen ..... Aineeton
Huoltokyky	Riippuvuus ..... Riippumattomuus
Uudistuminen	Pysyvyys/säilyminen ..... Muutos
Kestävyys	Vastuullinen ..... Itsekäs
Toimijuus	Yksityinen ..... Julkinen
Transaktioperusta	Luottamus ..... Epäluottamus
Päätöksenteko	Autoritaarinen ..... Demokraattinen

Kuva 11. Tulevaisuustaulukko: maaseudun alueiden- ja maankäytön muutosvoimien perusulottuvuudet.

Kuvassa 12 on esitetty esimerkkinä yhdyskuntarakenteeseen ja kuvassa 13 alueisiin ja ihmisryhmiin liittyvien muutostekijöiden asemoituminen. Sama muutostekijä voi olla mukana eri ilmentyminä useilla ulottuvuuksilla (tässä on esitetty vain tekijöiden perusmuoto). Sekä tulevaisuustaulukkoa että muutostekijöiden jäsentymistä sen eri ulottuvuuksille voidaan hyödyntää tulevaisuuskuvioiden laadinnassa (luku 3).

YHDYSKUNTARAKENNE

Megatrendejä
(monikanavaisia
valtavirtoja)

Trendejä
(kehityssuuntia)

Heikkoja
signaaleja
(muutosoireita)

Hajautunut..... Keskittynyt

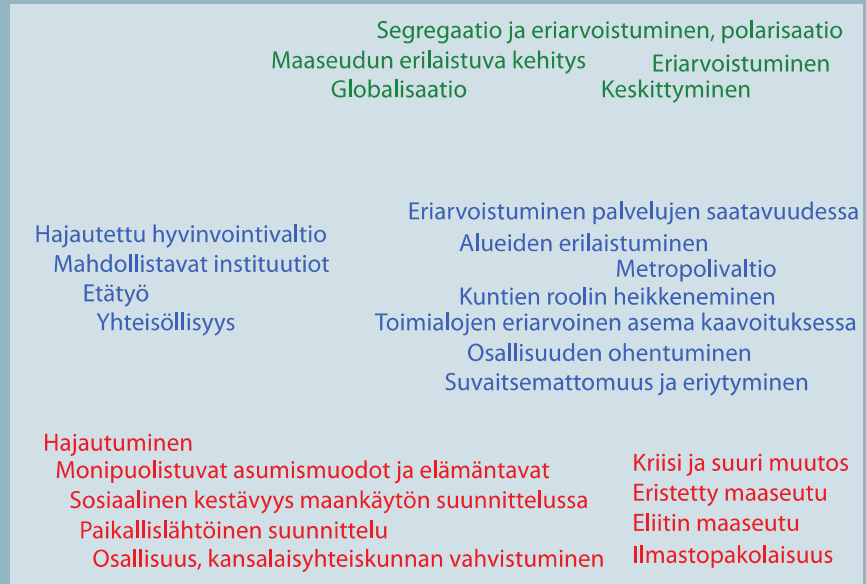
Kuva 12. Yhdyskuntarakenteeseen liittyvien muutostekijöiden asemoituminen.

ALUEET JA IHMISRYHMÄT

Megatrendejä
(monikanavaisia
valtavirtoja)

Trendejä
(kehityssuuntia)

Heikkoja
signaaleja
(muutosoireita)

Tasa-arvoisuus..... Eriarvoisuus

Kuva 13. Alueisiin ja ihmisryhmiin liittyvien muutostekijöiden asemoituminen.

3. MAASEUDUN ALUEIDENKÄYTÖN TULEVAISUUSKUVAT

Tulevaisuuskuvat rakennetaan hyödyntämällä kirjallisuudessa ja verstaissa esille nostettuja muutostekijöitä ja verstaissa hahmoteltuja ”juonia”, joihin muutostekijät yhdistetään. Seuraavaksi kuvataankin verstaisten tuottamat tulevaisuuskuviin aiheet tai prosessikuvaukset siitä, miten kunkin tekijän *ensisijaisesti* ohjaama tulevaisuus syntyy edettäessä nykyhetkestä kohti vuotta 2030. Tämän jälkeen esitetään lopulliset tulevaisuuskuvat ja lopuksi esitellään joitakin muissa maissa tehtyjä maaseudun alueiden- ja maankäyttöön liittyviä tulevaisuuskuvia.

3.1. Tulevaisuusverstaisten tuottamat aiheet

Kustakin muutostekijästä laadittiin kaksi tulevaisuuskuva, maksimi (maaseutu kukoistaa) ja minimi (maaseutu kurjistuu). Markkinoiden ja politiikan (*makrotason*) tekijöiden ensisijaisesti ohjaamat tulevaisuudet rakentuivat tiivistetysti seuraavien juonten ja prosessien ympärille (tarkempi sisältö kuvassa 14):

Luonnonvaratalouden myötä maaseutu kukoistaa, kun biomassaa jalostetaan hajautetusti eri puolilla maaseutua vahvan osaamisen ja teknologiaperustan varassa. Maaseutu kurjistuu, kun hajautetut ratkaisut eivät yllä kilpailukykyisiksi ja maaseudun luonnonvaraliiketoiminta jää tukiriippuvaiseksi ja ympäristösääntelyn kahlitsemaksi.

Keskittymisen ja kaupungistumisen myötä maaseutu kukoistaa, kun kaupunkikeskusten tuote-, palvelu- ja työvoimakysyntä pitää yllä ympäröivän maaseudun elinvoimaa. Maaseutu kurjistuu, kun ihmiset muuttavat kaupunkikeskuksiin, ja rapistuva maaseutu jää oman onnensa nojaan.

Maaseudun elinkeinotoiminnan kehityksen myötä maaseutu kukoistaa, kun toimijat onnistuvat strategisessa kehittämisessä hyödyntämään maaseudun erityispiirteitä ja kilpailuetuja. Maaseutu kurjistuu, kun strategisen näkökulman puuttuessa jumiudutaan vanhoihin malleihin ja tuontiutopioihin.

Ekologisen kestävyiden ja ilmastonmuutoksen myötä maaseutu kukoistaa, kun ekosysteemipalveluista tulee tuotteita ja kestävästä, paikallisuuteen nojaavasta elämäntavasta tulee valtavirta. Maaseutu kurjistuu, kun resursseista ei huolehdi, maaseutu rapistuu ja syntipukkeja etsitään.

Kuntien talouden kehityksen myötä maaseutu kukoistaa, kun kuntarakenteen uudistaminen käynnistää elinvoimaisuutta vahvistavan uudistumisprosessin. Maaseutu kurjistuu, kun suurkuntien myötä käynnistyy kurjistumiskierre palveluiden, lähidemokratian ja rakentamisen vapauden kadotessa.

Aluekehityksen eriytymisen myötä maaseutu kukoistaa, kun paikallisdemokratia johtaa alueiden positiiviseen erikoistumiseen, ennakoivaan toimintaan, tehokkuuteen ja vahvaan itsetuntoon. Maaseutu kurjistuu, kun maaseudun alisteinen asema johtaa kolonialismiin, epäterveeseen kilpailuun ja epäluulon lisääntymiseen.

Toimijoiden valintojen ja käyttäytymisen (*mikrotason*) tekijöiden ensisijaisesti ohjaamat tulevaisuudet rakentuivat puolestaan seuraavien juonten ja prosessien ympärille (tarkempi sisältö kuvassa 15):

Yrittäjyyden, yritteliäisyyden ja uudistumisen myötä maaseutu kukoistaa, kun yritteliäs asenne, elämäntapa ja kulttuuri muuttaa maaseudun ihmisläheiseksi kestäväen kasvun alueeksi. Maaseutu kurjistuu, kun maaseutu menettää yrittäjänsä ja sen myötä palvelunsa; jäljelle jäävät elämäntapa-asujat, rapautuva perusrakenne ja hoitamattomat puskot.

Infrastruktuurin ja teknologian kehityksen myötä maaseutu kukoistaa, kun keskittämisen hyödyt ja perusteet katoavat lähienergian, sähköautojen ja ”hajautetun piilaakson” myötä ja maaseutu on kestävä asuinpaikka. Maaseutu kurjistuu, kun infrastruktuuria ei kehitetä ja uusavuttomat teknologiaihmiset muuttavat pois.

Biotalous kehityksen myötä maaseutu kukoistaa, kun sen arvoketjujen hyödyntäminen sitoo maaseudun oma-varais- ja paikallistalouteen osaavia ihmisiä ja yrityksiä, minkä myötä maaseudulle syntyy uusi yhteiskunnallinen rooli ja kulttuuri parhaana paikkana elää. Maaseutu kurjistuu, kun maaseutu on kaupunkien biotalouskoloniamismin kohteena ja siellä on vain sen edellyttämä minimimäärä asukkaita.

Politiikan ja politiikanalojen myötä maaseutu kukoistaa, kun laadukkaasti valmisteltu tahtopolitiikka tukee kysyntälähtöistä ja hajautettua toimintaa keskittymällä tarpeelliseen eikä asioihin, jotka eivät kaipaa ohjausta. Maaseutu kurjistuu, kun politiikka kävelee yksilön yli ja ristiriitainen sektoripolitiikka rajoittaa, rapauttaa tai tukee muutenkin pärjääviä.

Luonnonvarojen käytön ja laadun myötä maaseutu kukoistaa, kun ketterä ja joustava tuotanto ammentaa luonnosta kestävästi ja monipuolisesti hyvinvointia ja varjelee sitä. Maaseutu kurjistuu, kun öljytaloudesta luopuminen epäonnistuu (ei korvaajia) ja luonnonvarat pilataan.

Palveluiden saatavuuden myötä maaseutu kukoistaa, kun niiden saatavuutta tai laatua ei tarvitse miettiä asuinpaikan valinnassa, vaan sujuva ja tasa-arvoinen arki toteutuu kaikkialla. Maaseutu kurjistuu, kun palvelutuotannon organisointi epäonnistuu ja niiden puuttuminen tai heikko laatu tekee maaseudulla elämisen ja toimimisen mahdollottomaksi; syntyy selviytymisyhteiskunta.

Luonnonvaratalous		Keskittyminen, kaupungistuminen	
Maaseutu kukoistaa (max.)	Maaseutu kurjistuu (min.)	Maaseutu kukoistaa (max.)	Maaseutu kurjistuu (min.)
<ul style="list-style-type: none"> * Ilmastonmuutos ja tuen uudelleensuuntaaminen lisäävät biomassan tuotantoa ja uusiutuvan energian hajautettua tuotantoa * Metsästä, mineraaleista sekä puhtaasta ruuasta ja vedestä jalostetaan hajautetusti lisäarvotuotteita mm. Venäjän markkinoille, jolloin maaseudun elinkeinotoiminta lisääntyy * Vahva osaaminen mahdollistaa teknologian hyödyntämisen 	<ul style="list-style-type: none"> * Maaseudun elinkeinotoiminta jää tukiriippuvaiseksi * Hajautetut ratkaisut eivät yllä kilpailukykyisiksi keskitettyihin verrattuna * Ilmastonmuutokseen varautuminen ja sen hillintä rajoittavat maaseutua * Energian hinta ei suosi luonnonvarataloutta * Liikkumisen vaikeus ja hinta rasittavat maaseutua * Lainsäädäntö kehittyi huonoon suuntaan 	<ul style="list-style-type: none"> * Vahvat keskuskeskukset pitävät yllä seutujen kilpailukykyä ja säteilevät elinvoimaa maaseudulle ruuan, palveluiden, energian ja vapaaajan palveluiden kysynnän muodossa sekä tarjoavat palveluita ja työpaikkoja maaseudulle * Kakkoskasumisen myötä saatavalle maaseudun rauhalle ja hiljaisuudelle on kysyntää; palvelut ostetaan paikallisilta * Maaseutu on eksoottinen ja kiinnostava 	<ul style="list-style-type: none"> * Veronmaksajat muuttavat kaupunkeihin, jolloin maaseudun väestörakenne ja palvelut heikkenevät ja infrastruktuuri rapistuu * Päätöksenteko etäänny * Maaseutu ei kiinnosta urbaaneja ihmisiä * Kaupunkilaiset omistavat maaseutua (perinnöt) ja nauttivat ilmaisista jorkamiehen oikeuksista
Maaseudun elinkeinotoiminta		Ekologinen kestävyys, ilmastonmuutos	
Maaseutu kukoistaa (max.)	Maaseutu kurjistuu (min.)	Maaseutu kukoistaa (max.)	Maaseutu kurjistuu (min.)
<ul style="list-style-type: none"> * Monipuolinen elinkeinorakenne perustuu osaamiseen ja olemassa olevan hyödyntämiseen biotaloudessa, matkailussa, elintarviketuotannossa... * Strateginen näkökulma kehittämisessä vahvistaa alueellisia erityispiirteitä ja maaseudun kilpailutekijöiden hyödyntämistä; kokonaisuus ensin * Monipaikkaisuus ja monipuolisuus * Yhteisön ja verkostojen merkitys 	<ul style="list-style-type: none"> * Pitäytyään entisessä, jumiudutaan vanhoihin malleihin ja ollaan omissa oloissaan; strateginen näkökulma puuttuu * Ikarakenne rasittaa; työvoimaa ja osaamista puuttuu * Istutetut ja muualta tuodut utopiat eivät toimi 	<ul style="list-style-type: none"> * Ekologisuuden ja luonnon itseisarvo; ekosysteemi-palveluilla arvo ja hinta * Elinkaariajattelu ja olemassaolevien rakenteiden hyödyntäminen resurssitehokkuus huomioiden * Elämäntapana sopeutuminen niukkoihin resursseihin; lähiasiat ja paikallisuus korostuvat * Immaterialisaatio tuotannossa 	<ul style="list-style-type: none"> * Resurssista ei huolehdi tai niitä käytetään liikaa; resurssitehokkuuteen ei kiinnitetä huomiota * Rapistuneet rakennukset ja kesantopellot heikentävät maaseudun vetovoimaa; alueellinen epätasa-arvo lisääntyy * Syyllistäminen
Kuntien talous		Aluekehityksen eriytyminen	
Maaseutu kukoistaa (max.)	Maaseutu kurjistuu (min.)	Maaseutu kukoistaa (max.)	Maaseutu kurjistuu (min.)
<ul style="list-style-type: none"> * Kuntarakenteen uudistaminen luo elinvoimaa ja suuruuden ekonomiaa: väestöpohja on laajempi ja kehittämistoimintaan on runsaammat resurssit, palvelut tuotetaan kustannustehokkaasti, tuottavuus paranee, kolmas sektori aktivoituu, syntyy uusia liiketoimintaedellytyksiä ja toimintatapoja 	<ul style="list-style-type: none"> * Peruspalveluiden katoaminen käynnistää kurjistumiskierteen: infrastruktuuri rapistuu, maksajat kaikkoon, suuret kunnat aiheuttavat lähidemokratiavaajeen, elinkeinorakenne rapautuu, liikkuminen vaikeutuu, joukkoliikenne supistuu ja henkilöauton käyttö lisääntyy; rakentamista maaseudulla rajoitetaan 	<ul style="list-style-type: none"> * Alueiden positiivinen erikoistuminen ja ennakoiva sopeutuminen * Alueiden erilaisuus ja paikallisuus näkyvät alueidenkäytön ohjauksessa ja paikallisdemokratiassa; tehokas alueidenkäyttö johtaa taloudellisuuteen * Alueellinen itsetunto vahvistuu 	<ul style="list-style-type: none"> * Osa alueista kurjistuu, muuttoliike kaupunkeihin kiihtyy * Tasa-arvoisuus kärsii, "kaivoskolonialismi", alistuminen * Epäterve kilpailu ja epäluulo lisääntyvät

Kuva 14. Makronäkökulmasta hahmotetut tulevaisuuskuvat.

Yrittäjyys, yritteliäisyys, uudistuminen

Maaseutu kukoistaa (max.)	Maaseutu kurjistuu (min.)
<ul style="list-style-type: none"> * Yrittäjyys ja yritteliäisyys ovat asenne, arvostus, elämäntapa ja kulttuuri * Maaseutu on kasvualue, jonka potentiaali on käytössä ja josta asuinyhteisö kantaa vastuuta * Tulos: sujuva asuminen, palvelut säilyvät ja kehittyvät, väestö säilyy tai lisääntyy, saavutettavuus on kunnossa, hintatataso kohtuullinen, luontoa käytetään kestävästi ja ruuan tuotanto on kuluttajälähtöistä; maaseutu on houkutteleva myös nuorille 	<ul style="list-style-type: none"> * Yrittäjät pakenevat kaupunkiin ja ulkomaille, vain "elämäntapa-asujat" jäävät maaseudulle * Tulos: maaseutu autioituu, palvelut ja infrastruktuuri rapautuvat, ruoka tuodaan ulkomailta, eriarvoisuus jyllää, luonto säilyy mutta maisema pusikoituu; maaseutu on suhdanneherkkää aluetta

Infrastruktuuri, teknologia

Maaseutu kukoistaa (max.)	Maaseutu kurjistuu (min.)
<ul style="list-style-type: none"> * Keskittäminen käy tarpeettomaksi: luonnonvaroihin perustuva uusi pienimuotoinen toiminta, edullinen lähienergia, sähköautot ja työn monimuotoistuminen * "Hajautettu Piilaakso" maaseudulla: teknologia monimuotoistaa maaseudun matkailun vetovoiman, palvelut järjestellään uudelleen, uudet vuorovaikutuksen muodot * Maaseutu on kestävä asuinpaikka: resurssitehokkuus luo edullista asumista ja liikkumista 	<ul style="list-style-type: none"> * Maaseudun infrastuktuuria ei kehitetä, sähkökatkot rajoittavat toimintaa ja viestintää; teknologia-riippuvaiset ihmiset ovat uusavuttomia, kun ihmistyön perustaidot ovat hukassa * Maaseutu autioituu, kykenevät lähtevät ja osa jää peräkamariin ja erakoituu; maaseutu muuttuu kesäpaikaksi, jonka luonnonvaroja hyödyntävät ulkopuoliset * Oman kulttuurin arvostus häviää, sitten kulttuurikin

Biotalous

Maaseutu kukoistaa (max.)	Maaseutu kurjistuu (min.)
<ul style="list-style-type: none"> * Biotalous arvoketjut hyödynnetään täysimittaisesti ja jalostusarvo maksimoidaan, kaikki toteutuu uusiutuvasti, metsän uudet käyttötavat, vihreä hoiva * Tulos: maaseudun taloudellinen omavaraisuus ja vahva paikallistalous, korkean osaamisen työpaikkoja, houkuttelee ihmisiä ja yrityksiä voimavaroineen, syntyy uudenlainen maaseutukulttuuri (elämäntavat, uusi yhteiskunnallinen rooli, itsenäisyys); maaseutu paras paikka elää 	<ul style="list-style-type: none"> * Maaseutu on ainoastaan biotalouden käytössä, ei muulle; myös palvelut vain biotalouden ehdoilla * "Kolonialismin" myötä kaikki valuu kaupunkiin, maaseudulla minimimäärä asukkaita ja työntekijöitä * Tulos: maaseudun vetovoima heikkenee vapaa-ajan asukkaiden ja matkailijoiden silmissä

Politiikka, politiikanalat

Maaseutu kukoistaa (max.)	Maaseutu kurjistuu (min.)
<ul style="list-style-type: none"> * Laadukkaasti valmisteltu tahtopolitiikka (ei ajautuminen) ohjaa tarpeellisia asioita (ei niitä, jotka eivät kaipaa ohjausta) ja keskittyy yhteisten asioiden hoitoon (ei politikointiin) * Maatalouspolitiikka kysyntälähtöistä ja rakennekehitystä tukevaa, aluepolitiikka tukee hajautettua ja tasapainoista monikeskisuutta, liikennepolitiikassa satsataan alemman tieverkon ja laajakaistan kehittämiseen, koulutuspolitiikassa lähikoulutustarjontaan 	<ul style="list-style-type: none"> * Poliittika kävelee yksilön yli ja ristiriitainen sektori-politiikka kukoistaa * Ympäristöpolitiikassa pyritään tiivistettyyn aluerakenteeseen ja rakentamiskiellet estävät elinkeinojen kehityksen, maatalouspolitiikassa ympäristötukimalli johtaa tukikalastukseen ja minimiviljelyyn, maaseutupolitiikka ei kykene yhdistämään politiikanaloja, aluepolitiikassa tuetaan keskuksia, liikennepolitiikassa pääväyliä ja koulutuspolitiikassa keskuksia

Luonnonvarojen käyttö ja laatu

Maaseutu kukoistaa (max.)	Maaseutu kurjistuu (min.)
<ul style="list-style-type: none"> * Ketterää, joustavaa tuotantoa uusiutuvien luonnonvarojen kestävällä käytöllä; öljyä ei käytetä, ravinteet kiertävät ja vesitalous kukoistaa; luonnonvarat "kukka kämmenellä" * Luonto on hyvinvoinnin lähde ja tuottaja, palveluiden ja yrittäjyyden tila * Maaseudulla maan monikäyttöä, monta tuotantosuuntaa, työpaikkoja ja vahvoja paikallistalouksia * Osaaminen ratkaisee kehittymisen (mm. clean tech) 	<ul style="list-style-type: none"> * Öljyn loppuminen (ja korvaavan energian puute) rohkauttaa ruuantuotannon ja liikkumisen * Luonnonvarojen kestävä käyttö pilaa vedet, ilman ja mahdollisuudet; ravinteet loppuvat

Palveluiden saatavuus

Maaseutu kukoistaa (max.)	Maaseutu kurjistuu (min.)
<ul style="list-style-type: none"> * Maaseudun palvelut ovat laadukkaita, monipuolisia, yksilöllisiä, saatavissa ja saavutettavissa olevia, riittäviä, myös telepalveluja ja liikkuvia palveluja * Peruspalvelut ja yrityspalvelut on turvattu, yksityiset palveluntuottajat ovat vauhdissa ja maaseudun palvelut kukoistavat * Tulos: palveluita ei tarvitse miettiä asuinpaikan valinnassa, sujuva arki onnistuu ja tasa-arvo toteutuu; palveluvienti (ml. matkailu) 	<ul style="list-style-type: none"> * Maaseudulla ei ole palveluita; ne ovat kaukana, kaltevia, vaikeita käyttää ja huonosti toimivia (tietoverkot eivät toimi jne.), vain "robottipalveluja"; palveluiden järjestämisen ja tuottamisen sekä julkisen ja yksityisen rajat epäselviä * Tulos: maaseudulla ei voi elää tai toimia, syrjäytymisen jyllää; syntyy selviytymissyhteiskunta

Kuva 15. Mikronäkökulmasta hahmotetut tulevaisuuskuvat.

Nämä kehityksen ”punaiset langat” tarjoavat hyvän lähtökohdan lopullisten tulevaisuuskuvien laatimiselle. Kummankin verstaan lopussa äänestettiin vielä laadittujen tulevaisuuskuvahahmojen toteutumisen todennäköisyydestä vuoteen 2030 mennessä. Tulokset on esitetty kuvassa 16.

Kaikkein todennäköisimmin toteutuvana *makrotason* muutosvoimien ohjaamana tulevaisuutena pidettiin maaseudun kurjistumista kunta-alan kurjistumiskierteen siivittämänä (36/60 ääntä). Myös maaseudun kukoistusta ekologisen kestävyuden ja ilmastonmuutoksen myötä (34 ääntä) ja luonnonvaratalouden kehityksen tukemana (33 ääntä) sekä maaseudun kurjistumista aluekehityksen eriytymisen kautta (33 ääntä) pidettiin melko todennäköisinä. Kaikkein epätodennäköisimpinä tulevaisuutena pidettiin maaseudun kurjistumista kilpailukyvyttämäksi, tukiriippuvaiseksi ja sääntelyn kahlitsemaksi jäävän luonnonvaratalouden kautta (22 ääntä). Kaikkein selvin ero hyvän ja huonon tulevaisuuden välillä oli luonnonvaratalouden (hyvä 11 ääntä todennäköisempi) ja kuntien talouskehityksen (huono 9 ääntä todennäköisempi), kun taas maaseudun elinkeinotoiminnan osalta hyvän ja huonon tulevaisuuden todennäköisyydet olivat suunnilleen samat (ero 1 ääni). Kaiken kaikkiaan maaseudun kukoistusta pidettiin jonkin verran todennäköisempänä kuin maaseudun kurjistumista (189 ääntä vs. 177 ääntä; erotus 12 ääntä).

Mikrotason muutosvoimien ohjaamista tulevaisuuksista kaikkein todennäköisimpänä pidettiin maaseudun kukoistamista biotalouden uudistavan vaikutuksen kautta (49/60 ääntä). Myös maaseudun menestymistä hajautuneen toiminnan kilpailuetuja vahvistavan infrastruktuurin ja teknologian kautta (42 ääntä) tai luonnonvarojen ketterän, joustavan ja kesätvän käytön kautta pidettiin melko todennäköisenä (42 ääntä) – samoin kuin maaseudun kurjistumista rajoittavan, rapauttavan, keskittävän ja yksilöt unohtavan politiikan myötä (42 ääntä). Epätodennäköisimpänä vuoden 2030 tulevaisuutena pidettiin maaseudun kurjistumista yrittäjyyden, yritteliäisyyden ja uudistusmiskyvyn katoamisen kautta (20 ääntä). Selvin ero hyvän ja huonon tulevaisuuden välillä oli biotaloustulevaisuudessa (hyvä 18 ääntä todennäköisempi); myös yrittäjyyteen ja yritteliäisyyteen muutosvoimana nojaavassa tulevaisuudessa ero oli suuri (hyvä 16 ääntä todennäköisempi). Vain palvelujen saatavuutta koskevassa tulevaisuuskuvassa kukoistaminen ja kurjistuminen olivat lähes yhtä todennäköisiä (kurjistuminen 3 ääntä todennäköisempi). Maaseudun kukoistusta pidettiin kaiken kaikkiaan selvästi todennäköisempänä kehityssuuntana kuin maaseudun kurjistumista (227 vs. 184 ääntä; erotus 43 ääntä).

Verstaiden tuloksista on tiivistettävissä kolme lopputulemaa. Ensinnäkin molemmissa verstaissa *luonnonvaroihin nojaava liiketoiminta* (biotalous, luonnonvaratalous, kestävyys sekä niihin liittyvä perusrakenne ja teknologia) sekä *yrittäjyys, yritteliäisyys ja uudistusmiskyky* hahmottuvat maaseudun suuriksi mahdollisuuksiksi; ne ovat myös kriittisiä menestystekijöitä, joiden epäonnistuminen erottelee menestymisen ja kurjistumisen kehityspotu kaikkein selvimmin toisistaan. Toiseksi, *politiikka* ja *kuntatalous* ovat selvästi uhkia ja samalla kriittisiä tekijöitä, joiden maaseudun kannalta epäedullinen kehitys johtaa monialaiseen kurjistumiskierteeseen. Kolmanneksi, *elinkeinojen, palveluiden ja alueiden* vaihtoehtoiset tulevaisuudet eivät hahmotu selvästi maaseudun mahdollisuuksiksi tai uhkiksi.

Tulevaisuusverstaas 1:

makronäkökulma (markkinoiden ja politiikan kautta maaseudun alueiden- ja maankäyttöä ohjaavat tekijät)

	Minimi (maaseutu kurjistuu)	Maksimi (maaseutu kukoistaa)
Luonnonvaratalous	22	33
Keskittyminen, kaupungistuminen	26	32
Maaseudun elinkeinotoiminta	32	31
Ekologinen kestävyys, ilmastonmuutos	28	34
Kuntien talous	36	27
Aluekehityksen eriytyminen	33	32

Tulevaisuusverstaas 2:

mikronäkökulma (toimijoiden käyttäytymisen ja valintojen kautta maaseudun alueiden- ja maankäyttöä ohjaavat tekijät)

	Minimi (maaseutu kurjistuu)	Maksimi (maaseutu kukoistaa)
Yrittäjyys, yritteliäisyys, uudistuminen	20	36
Infrastrukturi, teknologia	28	42
Biotalous	31	49
Politiikka, politiikanalat	42	28
Luonnonvarojen käyttö ja laatu	30	42
Palvelujen saatavuus	33	30

Kuva 16. Verstaissa hahmotettujen tulevaisuuskuvien toteutumisen todennäköisyydet (max. 60 ääntä).

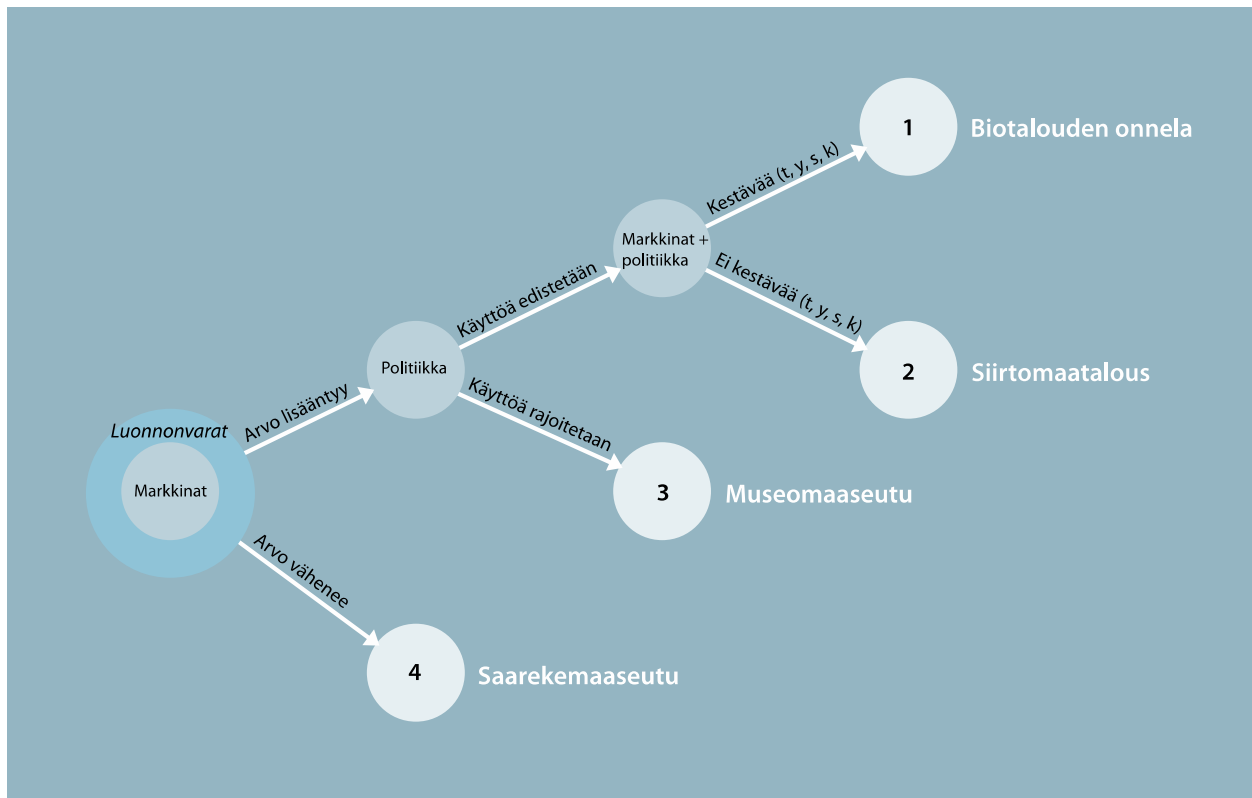
3.2. Lopulliset tulevaisuuskuvat

Kirjallisuuden ja verstaaiden pohjalta työstettiin neljä tulevaisuuskuvaa. Seuraavaksi on esitetty tulevaisuuskuvien syntyprosessi ja sisäinen logiikka (3.2.1), minkä jälkeen kuvataan niiden sisältöä muutostekijöiden avulla (3.2.2). Tämän jälkeen tulevaisuuskuvat asemoidaan muutosvoimien perusolottuvuuksille (3.2.3), jossa samalla hahmottuu vaihtoehtoihin sisältyvä valinnaisuus esimerkiksi politiikkatoimien suhteen. Lopuksi arvioidaan laadullisesti tulevaisuuskuvien vaikutuksia erilaisten maaseutualueiden kilpailukykyyn liiketoiminta- ja asuinympäristöinä (3.2.4).

3.2.1. Tulevaisuuskuvien syntyprosessit

Sekä kirjallisuudessa että tulevaisuusverstaissa maaseudun alueiden- ja maankäytön tulevaisuus kytkeytyi ensisijaisesti luonnonvaroihin. Tämä on loogista, koska luonnonvarat sijaitsevat maaseudulla ja ne tulevat olemaan aineellisen hyvinvoinnin perusta tulevaisuudessakin. Taloudesta, politiikasta ja ihmisistä riippuen maata ja luonnonvaroja joko käytetään tai ei. Tulevaisuuskuvien peruslogiikka onkin rakennettu (kuva 17) niin, että ensisijaisesti markkinat määrittävät, lisääntykö (niukkuus) vai vähentykö luonnonvarojen arvo Suomen maaseudulla. Jos arvo lisääntyy, politiikkatoimenpiteillä niiden käyttöä voidaan joko edistää tai rajoittaa. Jos käyttöä edistetään, käyttö voi olla markkinavoimien ja politiikkatoimien tuloksena taloudellisesti, ympäristöllisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävää tai kestämatöntä. Näiden prosessien myötä päädytään neljään vaihtoehtoiseen tulevaisuuteen: 1) biotalouden onnena, 2) siirtomaatalous, 3) museomaaseutu ja 4) saarekemaaseutu.

Kuva 17. Tulevaisuuskuvat.

Tiivistetysti nämä neljä vaihtoehtoista tulevaisuutta rakentuvat seuraavien juonten ja prosessien ympärille:

Biotalous onnena syntyy, kun maaseudun luonnonvarojen arvo lisääntyy markkinavoimien vaikutuksesta, politiikkatoimilla edistetään niiden käyttöä ja käyttö on taloudellisesti, ympäristöllisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä. Luonnonvarat ovat aineellisen hyvinvoinnin perusta ja politiikkatoimijoilla on halua ja kykyä edistää niiden kestävä ja hajautettua hyödyntämistä. Tulevaisuus edellyttää maaseudun toimijoilta liiketoiminnan kattavaa haltuunottoa omistajuuden, osaamisen, yrittäjyyden ja uudistumiskyvyn kautta (esim. osuustoiminta 2.0). Tulevaisuus johtaa siihen, että luonnonvarat ja niihin liittyvän liiketoiminnan omistavilla maaseudun toimijoilla on työtä, toimeentuloa ja tasa-arvoista osallisuutta yhteiskunnassa. Elinvoimaiset ja alueiden aitoa erilaisuutta heijastavat paikallistaloudet ja –yhteisöt kukoistavat. Yhteiskunta saa nauttia hyvästä huoltokyvystä kasvavan epävarmuuden maailmassa.

Siirtomaatalous syntyy, kun luonnonvarojen arvo lisääntyy markkinavoimien vaikutuksesta, politiikkatoimilla edistetään niiden käyttöä, mutta käyttö on taloudellisesti, ympäristöllisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestäväntöntä. Luonnonvarat – pellot, metsät, mineraalit ja vedet – ovat kansainvälisten suuryritysten ja sijoittajien hallussa, eikä politiikkatoimilla ole kyetty estämään niiden lipumista ulkopuolisten käsiin. Tulevaisuuden syntyminen edellyttää maaseudun toimijoilta kyvyttömyyttä kasvavan liiketoimintapotentiaalin haltuunottoon ja yhteiskunnalta kyvyttömyyttä omistajuuteen, yrittäjyyteen ja kestävyteen liittyvien instituutioiden ylläpitämisessä. Tulevaisuus johtaa siihen, että maaseutu muuttuu suhdanteiden mukaan, luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyviä yhdyskuntia suuryksiköineen syntyy ja katoaa kannattavan liiketoiminnan ehdoilla. Ympäristölli-

sessä kestävyudessa noudatetaan minimivaatimuksia; sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys ei maaseudun luonnonvarojen omistajia kiinnosta.

Museomaasentu syntyy, kun luonnonvarojen arvo lisääntyy markkinavoimien vaikutuksesta, mutta politiikkatoimilla rajoitetaan niiden käyttöä. Arvokkaat luonnonvarat on varaa jättää hyödyntämättä, kun hyvinvointi perustuu vahvasti aineettomiin palveluihin. Tulevaisuuden syntyminen edellyttää yhteiskunnalta vahvaa resurssien suojelua ja sääntelyä ja maaseudun toimijoilta alisteista asemaa. Tulevaisuus johtaa siihen, että maaseudun taloudellinen toimeliaisuus vähenee olennaisesti edellytysten ja mielekkyyden kadotessa. Asutus keskittyy eheytyksen myötä, kun maaseudullakin saa rakentaa vain kirkonkyläin. Yhteiskunnan kannalta tarkoituksenmukaiset toiminnot (mm. arvokkaat ympäristöt) pidetään yllä julkisella tuella ja kaikki luonnonvarojen käyttö on luvanvaraista. Maaseudun kehitys on ympäristöllisesti kestävä; maaseudun sosiaalinen rakenne on sen sijaan romuttunut ja maaseutukulttuuria on esillä vain museoissa.

Saarekemaasentu syntyy, kun luonnonvarojen arvo vähenee eikä politiikalla ole erityistä roolia luonnonvarojen ja alueiden käytön kehityksessä. Kaupungistuminen jatkuu, ja maaseudun tuotantotoiminta keskittyy jalostus- ja palvelusaarekkeisiin, jotka säteilevät ostovoimaa ja hyvinvointia ympäristönsä työssäkäyntialueille. Tulevaisuuden syntyminen edellyttää maaseudun saarekkeiden toimijoilta osaamista ja kilpailukykyä markkinaehtoisessa maailmassa, kun taas politiikan vähäinen rooli johtuu julkisen sektorin uudelleenorganisoinnista ja merkittävästä ohentumisesta. Tulevaisuus johtaa siihen, että maaseutu eriarvoistuu saavutettavuuden myötä (etäisyys saarekkeisiin). Syrjäisten alueiden perusrakenne ja palvelut rapistuvat; yhteiskunnalla ole intressiä niiden ylläpitämiseen ja etäämmällä luonnon helmassa asuu vain omakustannuselämiseen kykenevää eliittiä. Yhteiskunnan kannalta huoltokyky on heikentynyt erityisesti elintarviketaloudessa.

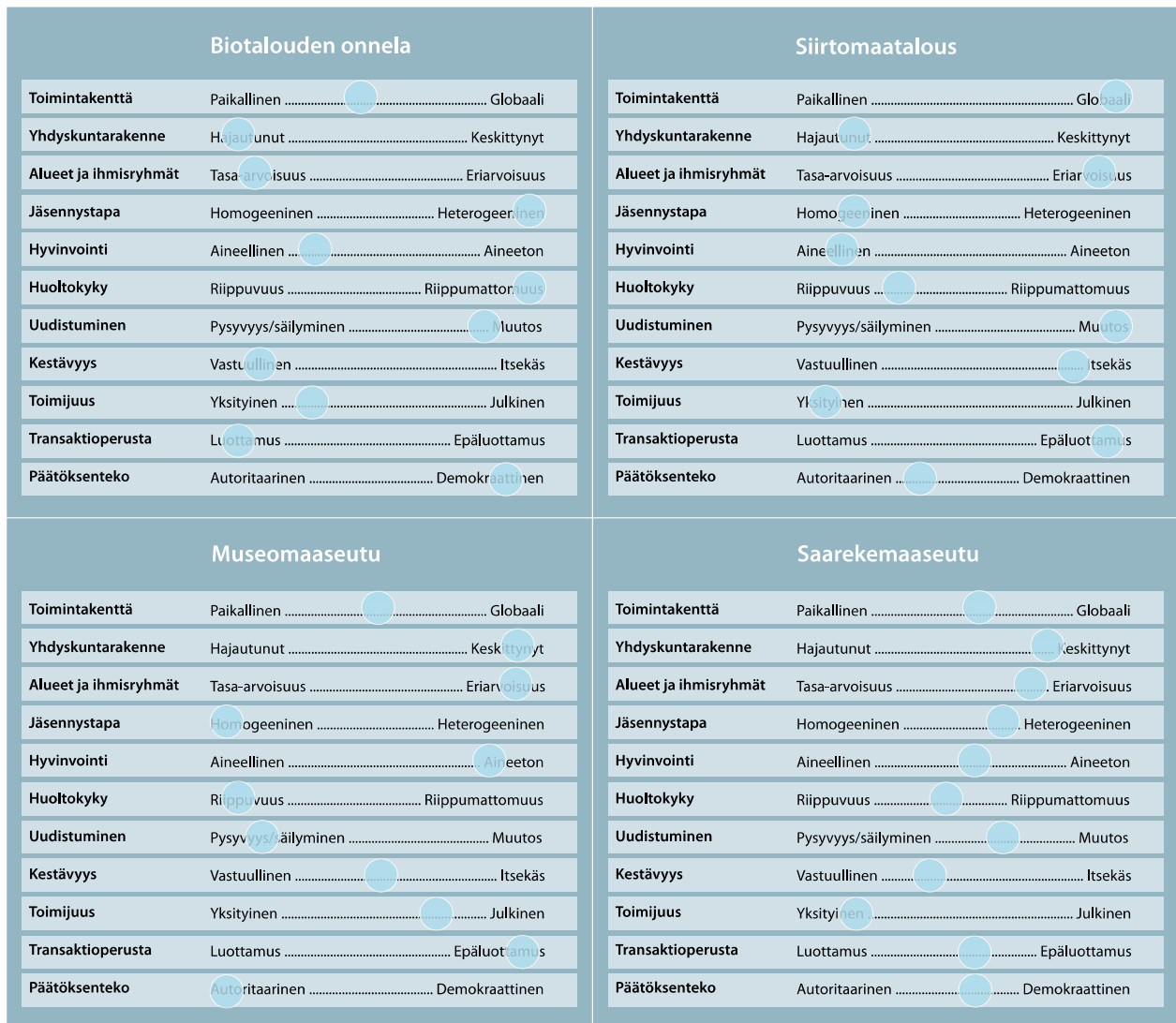
Tulevaisuusvertaiden kuvahahmot ja ”juonet” ovat monipuolisesti mukana tulevaisuuskuissa. Esimerkiksi *biotalouden onnelan* aineksia on mukana esimerkiksi luonnonvaratalouteen, elinkeinotoimintaan, ekologiseen kestävyteen, aluekehitykseen, yrittäjyyteen ja uudistumiseen, infrastruktuuriin ja teknologiaan, biotalouteen, politiikkaan, luonnonvarojen käyttöön ja palveluiden saatavuuteen liittyvissä ”kukoistuskuvissa” (mm. hajautettu tuotanto, strateginen näkökulma, ekosysteemipalvelut, lähiasiat, alueiden positiivinen erikoistuminen, itsetunto, yritteliäisyys, kasvu, keskittämisen käyminen tarpeettomaksi, biotalouden arvoketjujen hyödyntäminen, omavaraisuus, paikallistalous, tahtopolitiikka, luonnonvarojen kestävä käyttö, luonto hyvinvoinnin lähteenä, osaaminen ja se, että palveluita ei tarvitse miettiä asuinpaikan valinnassa).

Siirtomaatalouden aineksia on puolestaan keskittymiseen, aluekehitykseen, infrastruktuuriin ja teknologiaan, biotalouteen ja luonnonvarojen käyttöön liittyvissä ”kurjistumiskuvissa” (mm. päätöksenteon etäännyminen, paikallinen kurjistuminen, ”kaivoskolonialismi”, alistuminen, epäterve kilpailu, luonnonvarojen hyödyntäminen ulkopuolisten toimesta, kulttuurin häviäminen, luonnonvarojen kestävä käyttö). *Museomaaseudun* aineksia on esimerkiksi luonnonvaratalouteen, kuntien talouteen ja politiikkaan liittyvissä kurjistuvaa kehitystä ilmentävissä kuvissa (mm. maaseudun elinkeinotoiminnan tukiriippuvuus, lainsäädännön kehittyminen huonoon suuntaan, peruspalveluiden katoaminen, yksilöt jyräävä politiikka, tiivistetty aluerakenne, rakentamiskiel-

lot). *Saarekemaaseudun* aineksia on mukana muun muassa keskittymistä, ekologista kestävyyttä, kuntien taloutta, yrittäjyyteen ja uudistumiseen ja palveluiden saatavuuteen liityvissä sekä kukoistusta että kurjistumista koskevissa kuvahahmoissa (esim. vahvat keskukset vaikutusalueineen, kakkosasuminen, muutto keskuksiin, maa-seudun rapistuminen, alueellisen epätasa-arvon lisääntyminen, kuntarakenteen uudistuminen, suuruuden ekono-mia, yrittäjät keskuksissa, tuontiruoka, palveluiden puuttuminen maaseudulta, selviytymisyhteiskunta).

3.2.2. Tulevaisuuskuvien perusulottuvuudet

Tulevaisuuskuvat on sijoitettavissa muutosvoimien, -prosessien ja lopputulemien laatua ja olemusta syvemmin kuvaaville perusulottuvuuksille (tulevaisuustaulukko). Tämä sisältökuvaus on esitetty kuvassa 18; sen jälkeen kustakin vaihtoehdosta on laadittu kuvitetut versiot, joissa kuvion 18 asemoituminen perusulottuvuuksille on kuvattu sanallisesti.

Kuva 18. Tulevaisuuskuvien perusulottuvuudet.

BIOTALOUDEN ONNELA

Biotalous onnelassa toimintakenttää luonnehtivat sekä paikalliset tekijät (luonnonvarojen hyödyntäminen) että globaalit tekijät (luonnonvarojen kysyntä ja arvo). Koska monipuolisesti hyödynnettävät luonnonvarat sijaitsevat hajallaan, myös yhdyskuntarakenteesta muodostuu lisäarvon ja vaikutusvallan myötä erilaiset alueet ja ihmisryhmät ovat melko tasa-arvoisessa asemassa: myös maaseudun toimijat ovat osallisina niissä prosesseissa, joissa hyvinvointia tuotetaan ja niissä prosesseissa, joissa sitä jaetaan. Yhteiskuntapolitiikassa jäsenystapa perustuu heterogeeniseen, alueiden erilaisuuden tunnistavaan ja tunnustavaan maailmankäsitykseen, mikä on myös erilaisten luonnonvaraperustojen kestävä ja kannattava hyödyntämisen edellytys. Juuri kestävyys mahdollistaa sen, että hyvinvointiperustassa on mukana sekä aineellinen (mm. ruoka, energia) että aineeton (mm. matkailu, julkishyödykkeet) ulottuvuus.

Hajautettu, kestävä biotalous takaa hyvän huoltokyvyn ja kansallisen riippumattomuuden elämän säilymiselle keskeisissä asioissa (ruoka, suoja, energia). Tulevaisuus syntyy melko muutoshakuisen ja –kykyisen, uudistumiseen tähtäävän toimijuuden kautta, jossa taloudellinen, ympäristöllinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys ovat ehdottomia reunaehtoja.

Muutoksen vetureina ovat yksityiset toimijat, mutta muutos edellyttää mahdollistavia julkisia instituutioita ja luonnonvarojen kestävä hyödyntämistä edistäviä politiikkatoimia (mm. kestävyys, omistajuus, osaaminen, teknologia, perusrakenne). Vuorovaikutuksen perusta on vahvasti luottamus ja päätöksenteko on eri tasoillaan demokraattista.

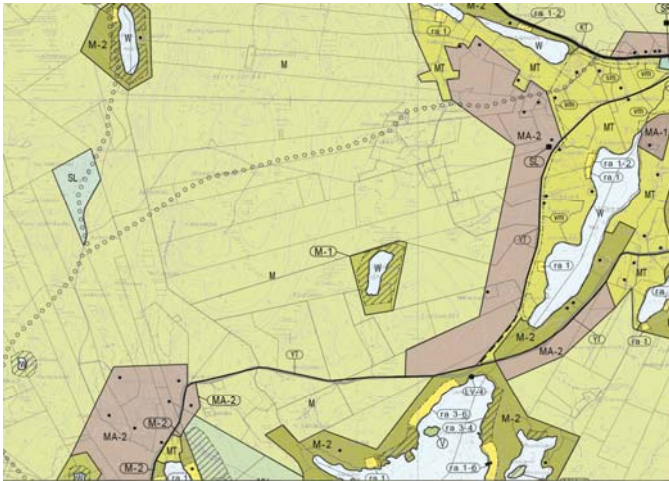
SIIRTOMAA- TALOUS

Siirtomaataloudessa luonnonvarat ovat globaalisti arvokkaita ja kansainvälisten toimijoiden hyödyntämiä. Yhdyskuntarakenne on melko hajautunut luonnonvarojen hyödyntämiskeskittymien ympärille. Parhaan tuoton luonnonvarataloudesta saavat ulkomaiset yritykset ja sijoittajat, kun taas maaseudun toimijat saavat hyötyä palkka- ja verotulojen muodossa vain sieltä missä kulloisetkin suhdanteet suosivat liiketoimintaa. Toimipisteet ja hyödyntämisalueet ovat välillä toiminnassa, välillä kiinni ja vaihtavat usein paikkaa kuin kulkutauti; osa työvoimasta vaeltaa tämän mukana parakeissa ja asuntoautoissa/-vaunuissa. Yhteiskuntapolitiikan ote on hento ja maaseutua käsitellään melko yhdenmukaisesti "luonnonvarojen hyödyntämisalueena", eräänlaisena maaseutukaivoksena.

Hyvinvoinnin pohja on vahvasti aineellinen, koska se perustuu arvokkaisiin luonnonvaroihin, mutta kestävä hyödyntämistapa raiskioineen ei jätä tilaa aineettomille arvoille tai palveluille. Huoltokyky on melko heikko luonnonvarojen arvosta huolimatta, koska niiden omistajuus on ulkopuolisten käsissä eikä niitä kyetä politiikan keinoin kansallistamaan. Elämä maaseudulla edellyttää yritteliäisyyttä ja sopeutumiskykyä suuriin vaihteluihin. Liiketoiminta on taloudellisesti kestävä, koska tuottohakuiset omistajat sallivat vain kannattavan luonnonvaraliiketoiminnan. Ympäristöllisessä kestävyudessa noudatetaan miniminormeja ja kansainväliset toimijat kiristävät työpaikoilla ja verotuloilla niiden tiukentamista vastaan.

Maaseudun toimeliaisuus on vahvasti yksityisissä käsissä: kansainvälisillä toimijoilla ja heidän alihankkijoillaan; julkisen sektorin verotulot riittävät ohuen sosiaaliturvan ylläpitämiseen. Toimijoiden välistä vuorovaikutusta leimaa vahva epäluottamus, jossa julkisen sektorin valvojat ja yksityisen sektorin juristit käyvät jatkuvaa kädenvääntöä; kotimaisten alihankkijoiden sopimusasema on heikko. Päätöksenteossa korostuu suuryritysten ja sijoittajien sanelupolitiikka, joka jättää varjoonsa demokraattiset vaikutuskanavat ja satunnaisen kansalaistoiminnan.

MUSEO- MAA- SEUTU

Museomaaseudun tapauksessa huolenaiheet ovat yleismaailmallisia (esim. kestävyys), mutta yhteiskuntapolitiikka on vahvasti kansallista ja jopa paikallista (esim. kaupunkiseutujen kehittäminen). Yhdyskuntarakenne on erittäin keskittynyt, koska maaseudulla ei ole liiketoiminnan edellytyksiä eikä kannustimia. Maaseudun harvat elämäntapa-asukkaat ja tukiriippuvaiset ”julkishyödykeyrittäjät” ovat pieni vähemmistö ja vallankäyttö palvelee kaupunkilaisemmistön intressejä. Yhteiskuntapolitiikan jäsenystapa on erittäin homogeeninen: kaupunkialueet ovat hyvinvointialueita, kehityksen ja innovaatioiden tyyssijoja ja maaseutu on luonnonvarojen ja resurssien suojelualuetta. Koska arvokkaat luonnonvarat on varaa jättää hyödyntämättä, hyvinvointi perustuu pääasiassa palveluihin, myös viennin osalta.

Aineellisen hyvinvoinnin perustan osalta ollaan erittäin riippuvaisia tuonnista ja huoltokyky on heikko. Luonnonvarojen hyödyntämisaamisessa kehitys on pysähtynyt, koska yhteiskuntapolitiikan tavoite on resurssien säilymisessä ja suojelussa, mutta palvelutuotannossa kehitystä tapahtuu. Toiminta on harjoitettavan toiminnan osalta taloudellisesti ja ympäristöllisesti kestävä, mutta maaseudun sosiaalisen ja kulttuurisen rakenteen osalta kestäväntöntä.

Toimijuus on painottunut mieluummin julkiselle kuin yksityiselle puolelle, ja maaseutu on täysin julkisen sektorin määrittelemä sekä toimintaehtojen että tulonmuodostuksen suhteen, ikään kuin osa julkista sektoria. Toimijoiden välinen vuorovaikutus perustuu syvään epäluottamukseen ja erittäin vahvaan ja kattavaan sääntelyyn, valvontaan ja sanktiointiin. Päätöksenteko on vahvasti autoritaarista, keskittynyttä enemmistön vaikutusvoiman käyttöä tai asemaan ja normeihin nojaavan viranhaltijavallan käyttöä. Kaikki luonnonvarojen käyttö on luvanvaraista.

SAAREKE- MAASEUTU

Saarekemaaseudulla vaikuttavat sekä globaali vapaakauppa ja markkinaliberalismi että selviytymisyhteiskunnan paikalliset menestyjät. Suuruuden ekonomia on keskittänyt yhdyskuntarakenteen kaupunkiin ja tiivistänyt sen maaseudun jalostus- ja palvelusaarekkeisiin; näiden ulkopuolla asuu omakustanteiseen elämäntapaan kykenevää eliittiä ja luonnonläheisiä elämäntapa-asukkaita. Alueet ovat melko eriarvoisia, koska keskusten ja saarekkeiden markkinaehtoinen hyvinvointisäteily ei yllä kovin kauas. Yhteiskuntapolitiikassa alueet jäsenyivät erilaisten keskittymien kautta. Hyvinvointi perustuu melko tasasuhteisesti sekä aineellisiin (esim. tuotantokeskittymät) että aineettomiin (esim. elämyskeskukset) tekijöihin.

Huoltokyvyn osalta tilanne riippuu keskittymien kilpailukyvyistä markkinaehtoisessa kilpailussa. Uudistumisessa muutostyky, osaaminen, teknologia, perusrakenne, resurssitehokkuus, uudistukset (innovaatiot) ja keskuksiin keräytyvä yrittäjäisyys ja yritteliäisyys ovat merkittävässä asemassa, mutta monilta entisiin toimintamalleihin jämähtäneiltä alueilta nämä puuttuvat. Toiminta keskuksissa ja niiden vaikutuspiirissä on taloudellisesti, ympäristöllisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä, mutta niiden vaikutuspiirin ulkopuolella kestäväntöntä.

Toimijuus maaseudulla on erittäin vahvasti yksityistä, koska ohentuneesta ja uudelleenorganisoinnin kolhimasta julkisesta sektorista ei ole vetoapua; sen vähäinen kehittämiss politiikka kohdistuu kaupunkikeskuksiin ja maaseudun suurimpiin saarekkeisiin. Saarekkeiden yksityisten toimijoiden menestys perustuu osaltaan kattavaan verkostoitumiseen, yhteistyöhön ja keskinäiseen luottamukseen, mutta niiden ulkopuolella asuvien ja julkisen sektorin välillä vallitsee syvä epäluottamus; omalla rahalla hyvinvointinsa kustantavat syvän maaseudun asukkaat puolustavat reviiireitään voimakkeinoin. Päätöksenteko on keskuksissa ja saarekkeissa demokraattista, mutta muun maaseudun näkökulmasta autoritaarista.

Toimijoiden roolit näyttäytyvät tulevaisuuskuviissa varsin erilaisina. Maaseudun näkökulmasta kahden keskeisen ryhmän – maaseudun omien toimijoiden ja yhteiskuntatoimijan – rooleja voidaan luonnehtia edellä kuvatujen perusulottuvuuksien nojalla (taulukko 1). Maaseudun toimijoita voidaan luonnehtia tulevaisuuskuviasta riippuen ”voimaantuneiksi”, ”orjiksi”, ”alamaisiksi” tai ”onnenonkijoiksi”, kun taas yhteiskuntaa voidaan toimijana luonnehtia maaseudun näkökulmasta ”mahdollistajaksi”, ”hiireksi”, ”tyranniksi” tai ”tyhjätaskuksi”.

	Maaseudun toimijat	Yhteiskunta
Biotalouden onnela	”Voimaantunut”	”Mahdollistaja”
Siirtomaatalous	”Orja”	”Hiiri”
Museomaaseutu	”Alamainen”	”Tyranni”
Saarekemaaseutu	”Onnenonkija”	”Tyhjätasku”

Taulukko 1. Keskeisten toimijoiden luonnehdintoja eri tulevaisuuskuviissa maaseudun näkökulmasta.

3.2.3. Tulevaisuuskuviien sisältö

Kaikkiin tulevaisuuskuviin voidaan liittää useita kirjallisuudessa esille nostettuja muutostekijöitä, jotka synnyttävät ja täsmentävät kuvien sisältöä. *Biotalouden onnelan* tapauksessa talouteen ja ihmisiin liittyvistä megatrendeistä korostuvat muun muassa energian merkitys, teknologia, osaaminen, resurssitehokkuus sekä huoltokyky turvallisuuden takaajana ja haavoittuvuuden torjijana. Hallintaan liittyvä ylivoimainen *megatrendi* on ympäristö ja kestävyys. Talouteen liittyviä *muutostrendejä* ovat esimerkiksi luonnonvaratalous, hajautettu tuotanto, lähi-ilmiot ja pienyritysten merkitys – ihmisiin liittyviä muutostrendejä puolestaan maaseutu elämänlaadun lähteenä, oma-toimisuus, itsenäisyys ja yritteliäisyys. Hallinnan trendejä ovat puolestaan mm. mahdollistavat instituutiot, yhdyskuntarakenteen ohjauskeinojen erilaistuminen ja asumisen vapaus maaseudulla. Tulevaisuuteen kytkeytyviä *heikkoja signaaleja* ovat mm. eettiset ja ekologiset valinnat sekä julkishyödykkeet (talous), monipuolistuvat asu-mismuodot ja elämäntavat (ihmiset) sekä paikallislähtöinen suunnittelu (hallinta). Muutostekijät kytkeytyvät tähän tulevaisuuteen monipuolisesti ja tasapainoisesti talouden, ihmisten ja hallinnan osalta (kuva 19).

Kuva 19. Biotalous onnela: sisältö ja muutosvoimat.

Siirtomaataloutta koskevassa tulevaisuuskuvassa on mukana erityisesti talouteen liittyviä muutostekijöitä (esim. globalisaatio, luonnonvaratalous) ja kehityksen tuloksena syntyvää maaseutua luonnehtivia muuttujia (eriarvoistuminen, sopeutumiskyky ja joustavuus). Hallinta on ohutta ja sitä luonnehtivat harvalukuiset ja vaikutusvoimaltaan heikot trendit ja signaalit (kuva 20).

Kuva 20. Siirtomaatalous: sisältö ja muutosvoimat.

Museomaaseudun tulevaisuuskuva on puolestaan mukana runsaasti juuri hallintaan liittyviä muutostekijöitä kuten ympäristö suunnittelua ohjaavana tekijänä (megatrendi), eheyttäminen ja osallisuuden ohentuminen (trendejä) ja eristetty maaseutu (heikko signaali). Talouteen ja ihmisiin liittyvät muutosvoimat kuvaavat muun muassa palveluvaltaistumista, keskittymistä, eriarvoistumista ja tukikulttuuria (kuva 21).

Kuva 21. Museomaaseutu: sisältö ja muutosvoimat.

Saarekemaaseudun muutosvoimat ja sisältötekijät painottuvat taas hyvin vahvasti talouteen ja ihmiseen ja hallintaan liittyvään muutostekijöitä. Suuret muutosvoimat liittyvät muun muassa globalisaation, tuottavuuteen, teknologiaan, osaamiseen sekä keskittymiseen ja kaupungistumiseen sekä kaupunkiseutujen hajautumiseen ja eriarvoistumiseen. Edullinen ja rauhallinen maaseutu levittää asumiseen liittyvällä kilpailukyvyllään keskusten vaikutuspiiriä (kuva 22).

Kuva 22. Saarekemaaseutu: sisältö ja muutosvoimat.

3.2.4. Tulevaisuuskuvien vaikutukset

Tulevaisuuskuvien vaikutuksia arvioitiin maaseudun kilpailukyyn sekä alue- ja yhdyskuntarakenteen kehityksen näkökulmista. Vaikutuksia **maaseudun kilpailukyyn liiketoiminta- ja asuinympäristönä** arvioitiin erikseen kaupunkien, kaupunkien läheisen maaseudun, ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun osalta (taulukko 2). Arviointi pohjautui tulevaisuuskuvien tulevaisuuskuvien jäsentymiseen eri ulottuvuuksille rakenteen, sisällön ja toimijuuden mukaan (luku 3.2.2) ja niiden sisältämiin muutostekijöihin (luku 3.2.3). Vaikutuksia eri alueilla analysoitiin muutoksena eli suhteessa kilpailukyyn nykytilanteessa; vaikutuksen suuruus (esim. ++ tai +) ei siis kuvaa alueen absoluuttista vahvuutta suhteessa muihin alueisiin vaan alueen aseman parantamista tai heikentymistä suhteessa nykytilanteeseen.

Biotalous onnetta koskevassa tulevaisuuskuvassa maaseudun suhteellinen kilpailukyky *liiketoimintaympäristönä* paranee luonnonvarojen arvonnousun ja kestävä käytön myötä; kaupunkien kilpailukyky heikentyy jonkin verran, sillä luonnonvarat sijaitsevat maaseudulla. Eniten kilpailukyky paranee ydinmaaseudulla, jossa luonnonvarojen hyödyntämiseen on valmis infrastruktuuri, osaamista ja pääomia. Harvaan asutun maaseudun kilpailukyyn parantuminen riippuu sen ominaispiirteistä. Kaupunkien läheisen maaseudun kilpailukyky liiketoimintaympäristönä on sijaintiedun takia jo valmiiksi hyvä eikä vahvistu merkittävästi entisestään. *Asuinympäristön* kilpailukyyn osalta muutokset ovat samansuuntaisia: kaupunkien kilpailukyyn asuinympäristönä ei tässä tulevaisuuskuvassa arvioida muuttuvan merkittävästi, kaupunkien läheisellä maaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla kilpailukyky asuinympäristönä paranee jonkin verran. Selvimmin kilpailukyky paranee ydinmaaseudulla. Asuinympäristön kilpailukyyn vaikuttavat ensisijaisesti ihmisten omat asumismielitykset, eikä asuinpaikan valintaa ole tässä tulevaisuuskuvassa tarpeen rajoittaa esim. ympäristö- tai ilmastonäkökohtien perusteella, sillä maaseudun asunnot ja paikallisyhteisöt ovat energiaomavaraisia ja biopolttoaineet poistavat liikumisen aiheuttaman ilmastorasitteen.

Siertomaataloutta koskevassa tulevaisuuskuvassa maaseudun kilpailukyky *liiketoimintaympäristönä* paranee jonkin verran luonnonvarojen arvon ja hyödyntämisen myötä, mutta vaikutukset välittyvät paikallistalouteen lä-

hinnä lyhytaikaisina työllisyysvaikutuksina liiketoiminnan voittojen valuessa ulkopuolisille. Tämä heikentää ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun kilpailukykyä, elinvoimaa ja houkuttavuutta liiketoimintaympäristönä. Kaupunkien ja kaupunkien läheisen maaseudun kilpailukyky paranee hieman. *Asuinympäristönä* ainoastaan kaupunkien kilpailukyky paranee, maaseutualueilla kilpailukyky heikentyy jonkin verran. Lyhytaikaisia voittoja tavoittelevan liiketoiminnan tavoitteena ei ole maaseudun sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden tukeminen. Lyhytaikaiset hankkeet synnyttävät maaseudulle lyhytikäisiä parakkisyhteisöjä, eivät pitkäikäisiä, toimivia paikallisyhteisöjä. Tämä heikentää maaseudun yleistä kilpailukykyä asuinympäristönä.

Museomaaseudun tulevaisuuskuvassa maaseudun luonnonvarojen hyödyntämiseen ei ole kannusteita eikä edellytyksiä, vaikka niillä olisi arvoa. Tässä tulevaisuuskuvassa nimenomaan kaupunkien kilpailukyky *liiketoimintaympäristönä* parantuu merkittävästi, kun kehittämisspanokset ohjataan kaupunkien tukemiseen. Kaupungeista valuu jonkin verran kilpailukykyetua myös kaupunkien läheiselle maaseudulle – niille alueille, joille hallinto on etukäteen määritellyt taloudellisen toimeliaisuuden mahdolliseksi. Sääntelypolitiikan ja byrokratian paineessa tukiriippuvaisen ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun kilpailukyky liiketoimintaympäristönä heikentyy merkittävästi. Myös *asumisen* sijoittumista maaseudulle rajoitetaan voimakkaasti ympäristö- ja ilmastosyiden vuoksi, mikä on vahvistaa kaupunkien kasvua ja kilpailukykyä tukevan politiikan vaikutuksia. Asuinympäristönä koko maaseudun kilpailukyky heikentyy, sillä maaseudun rakentaminen keskitetään eheyttämisen ja tiivistämisen nimissä maaseutukirkonkyläin. Tämä ei kuitenkaan pysty vastaamaan maaseutumaisen elämäntavan kysyntään, jolloin ihmiset valitsevat mieluummin kaupungeissa tai kaupunkien liepeillä asumisen. Tämä johtaa maaseudulla kurjistumisen kierteen vahvistumiseen. Tukipolitiikan keinoin pyritään säilyttämään hoidettuina ja asuttuina tiettyjä rajattuja alueita, kuten maisemallisesti arvokkaita paikkoja ja kulttuuriympäristöjä.

Saarekemaaseudun tulevaisuuskuvassa maaseudun kilpailukyky liiketoiminta- ja asumisympäristönä määrittetty markkinoiden toiminnan perusteella eikä politiikalla ole erityistä roolia. Kaupungistumiskehitys jatkuu voimakkaana ja *liiketoimintaympäristönä* erityisesti kaupungit sekä jossain määrin myös kaupunkien läheinen maaseutu vahvistuvat. Ydinmaaseudun kilpailukyky liiketoimintaympäristönä säilyy nykyisellään, sillä ydinmaaseudulle sijoittuu pääosa maaseudun jalostusaarekkeista. Yksittäisiä matkailun palvelusaarekkeita sijaitsee myös harvaan asutulla maaseudulla, mutta kokonaisuudessaan harvaan asutun maaseudun kilpailukyky liiketoimintaympäristönä heikentyy tässä tulevaisuuskuvassa merkittävästi erityisesti sijainti- ja saavutettavuushaittojen vuoksi. *Asuinympäristönä* kaupunkien läheisen maaseudun kilpailukyky parantuu selvimmin, sillä maaseutumaiselle asumiselle on kysyntää ja kaupunkien läheinen maaseutu hyötyy hyvästä saavutettavuudesta. Myös kaupunkien kilpailukyky asumisympäristönä paranee hieman liiketoiminnan keskittyessä entistä enemmän kaupunkeihin. Ydinmaaseudun kilpailukyky asuinympäristönä pysyy likimain entisellään, kun taas kaukana kaikesta olevan harvaan asutun maaseudun kilpailukyky heikkenee merkittävästi.

	1 = biotalouden onnela 2 = siirtomaatalous 3 = museomaaseutu 4 = saarekemaaseutu				Kilpailukyky liiketoimintaympäristönä				Kilpailukyky asuinympäristönä			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Kaupungit	-	+/-	++	++	+/-	+	++	+	+/-	+	++	+
Kaupunkien läheinen maaseutu	+	+/-	+	+	+	-	+/-	++	+	-	+/-	++
Ydinmaaseutu	++	(+)	---	+/-	++	-	-	+/-	++	-	-	+/-
Harvaan asuttu maaseutu	+(+)	(+)	---	---	+	-	---	-(-)	+	-	---	-(-)

-- heikentyy merkittävästi, - heikentyy jonkin verran, +/- neutraali tai epäselvä, + lisääntyy jonkin verran, ++ lisääntyy merkittävästi

Taulukko 2. Tulevaisuuskuvioiden vaikutukset maaseutualueiden kilpailukykyyn.

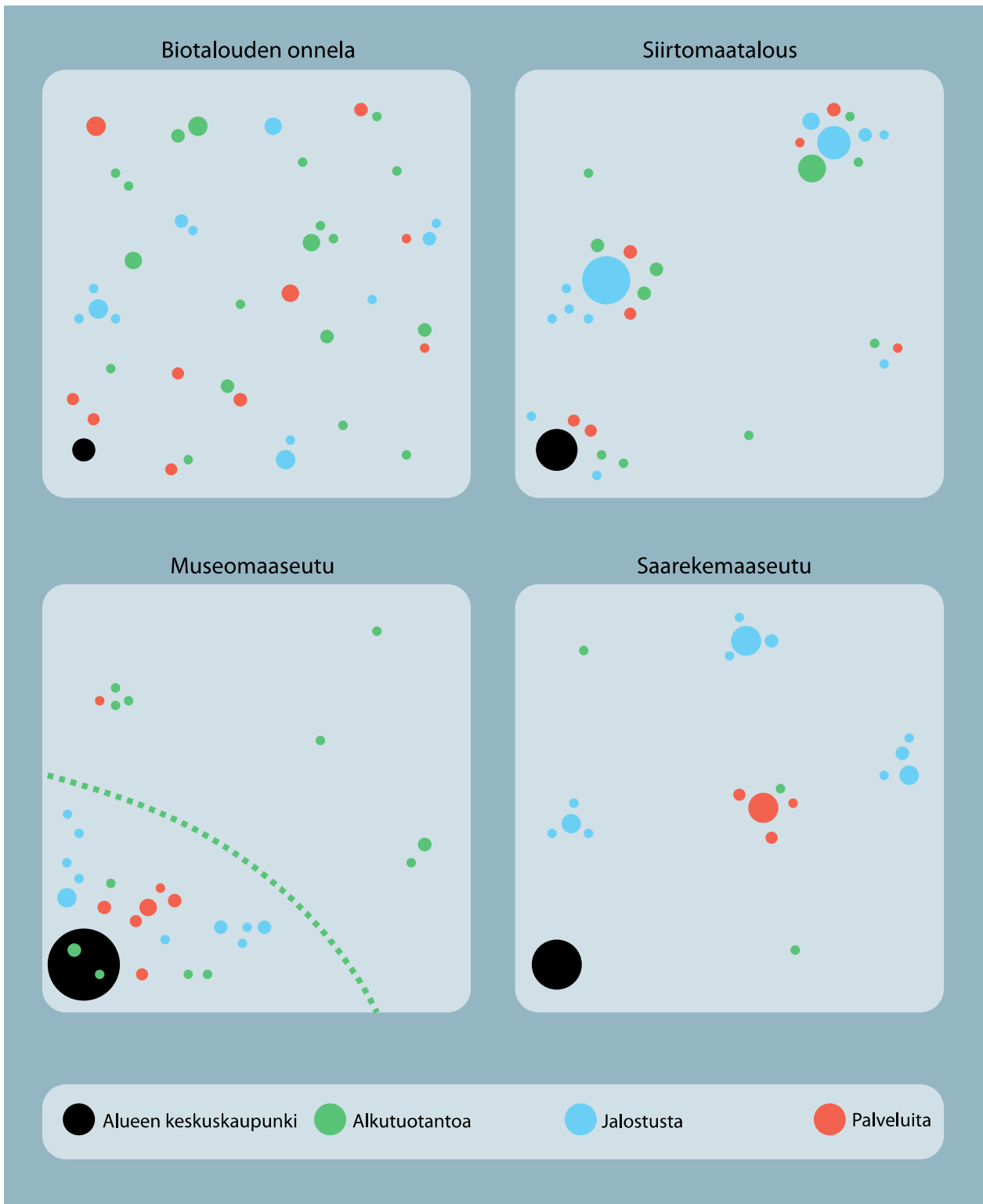
Kuva 23 havainnollistaa eri tulevaisuuksissa syntyvää **alue- ja yhdyskuntarakennetta**. Biotalous onnelassa aluerakenne on monipuolisesti hajautunut, siirtomaataloudessa ryhmittynyt ”maaseutukaivosten” ympärille, museomaaseudussa keskittynyt ja saarekemaaseudussa jäsentynyt kilpailukykyisiksi ”mikroklustereiksi”.

Biotalous onnelassa hajallaan sijaitsevat luonnonvarat ovat aineellisen hyvinvoinnin perusta, jolloin taloudellinen toimeliaisuus on jakautunut melko tasaisesti ympäri maata. Tämän myötä myös alue- ja yhdyskuntarakenne on hajautunut. Alueidenkäytön suunnittelun pohjana on erilaisten toimintojen yhteensovittaminen, mutta suunnittelukäytännöt ovat melko väljiä, mahdollistavia ja paikallislähtöisiä. Koska liikennepolitoaineet ovat biopohjaisia ja talot energiaomavaraisia, hajautunut yhdyskuntarakenne ei ole rasite ilmastonmuutoksen torjunnan kannalta. Ihmisten asuminen mukaillee hajallaan sijaitsevia työmahdollisuuksia sekä henkilökohtaisia mielipiteitä, kun ihmiset rakentavat itselleen mieluisia ympäristöjä.

Siirtomaataloudessa yhdyskuntarakenne on ”hajautuneesti keskittynyt”. Taloudellinen toimeliaisuus maaseudulla liittyy luonnonvarojen hyödyntämiseen, mutta kausi- ja suhdannevaihtelut ovat merkittäviä, jolloin yhdyskuntia syntyy ja kuolee maaseudulla. Paikkaperusteista toimintaa luonnehtii tilapäisyys, kun uutta rakennetaan ja vanhaa hylätään. Alueidenkäytön suunnittelun rooli on ohut; asutuksen ja liiketoiminnan sijoittuminen perustuu pääasiassa taloudellisiin suhdanteisiin.

Museomaaseudun yhdyskuntarakenne on voimakkaasti keskittynyt. Keskittymiseen on johtanut tietoinen politiikka, jossa maaseudulla toimimista on rajoitettu voimakkaasti sekä suunnittelukäytänteiden että suojelupäätösten kautta. Maanomistajien oikeudellinen asema on heikko ja alisteinen virkamiesjohtoiselle suunnittelulle. Suunnittelukäytänteet ovat ylhäältä alas ohjautuvia, ja käytännössä kaikki luonnonvarojen hyödyntäminen ja ympäristöä muuttava toiminta on säänneltyä ja luvanvaraista. Ilmastonsuojelun nojalla maaseudulla asumista rajoitetaan; käytännössä vain kaava-alueille kaupunkiseutuihin, lähiöihin sekä suurempiin kyliin saa rakentaa uutta. Tämä johtaa yhdessä luonnonvarojen käytön voimakkaasti rajoittamisen kanssa keskustien ulkopuolisen maaseudun näivettymiseen ja keskustien voimakkaaseen kasvuun. Yhteiskunnan tukipolitiikan avulla pidetään yllä joitakin maaseutumuseoalueita esim. kulttuuriympäristön perusteella arvokkaiksi arvioiduilla alueilla.

Saarekemaaseudun yhdyskuntarakenne perustuu kaupunkiseutuihin ja maaseudun teolliseen tuotantoon tai palveluihin (esim. matkailuun) nojaaviin tuotantosaarekkeisiin. Asuminen on keskittynyt keskuskaupunkiseutuihin ja kohtuullisen työssäkäyntimatkan etäisyydelle keskittymistä. Alueidenkäytön suunnittelu on melko väljää, ja laajoille maaseutualueille tuotantoklustereiden ja kaupunkien välialueilla kohdistuu vain vähän maankäytön painetta.

Kuva 23. Aluerakenteen perushahmo eri tulevaisuuskuvin.

3.3. Esimerkkejä muista tulevaisuuskuvista

Esimerkkejä maaseudun tulevaisuuskuvista on lukuisia, ja niiden laajuus, laatu ja sisältö vaihtelee kunkin työn tarkoituksesta riippuen. Monissa on kuitenkin samoja teemoja, muutostekijöitä tai prosesseja kuin edellä esitetyissä tulevaisuuskuvissa. Esimerkiksi Future Foundation (2005) laati **seitsemän skenaariota Englannin ja Walesin maaseudun mahdollisista tulevaisuuksista**. Näistä kolme kurkottaa 20 vuotta eteenpäin (*”esikaupunkilaiset”*, the rurbs; *”kulutusmaaseutu”*, consumption countryside; *”2000-luvun hyvä elämä”*, 21st century good life). Tulevaisuudet jäsenyivät erityisesti vapauden ja säätelyn ulottuvuudelle (asutuksen leviäminen kaupunkiseuduilla vs. maaseudun suojeleminen ja suunnittelu (ibid., 13). Neljä skenaariota arvioi tilannetta 50 vuoden kuluttua (*”eloisaa moninaisuutta”*, vibrant variety; *”puutarhoja ja kiltoja”*, gardens and guilds; *”säilytetty perintö”*, preserved heritage; *”linnakkeita ja aitoja”*, fortresses and fences). Nämä tulevaisuuskuvat ovat edellisiä moniulotteisempia ja avoimempia (blues skies) tulevaisuuksia.

Tulevaisuuskuvista ”eloisaa moninaisuutta” ja ”puutarhoja ja kiltoja” muistuttavat monilta osin biotalouden onnelaa. ”Säilytetyllä perinnöllä” on paljon yhteistä museomaaseudun kanssa ja ”linnakkeilla ja aidoilla” saarekemaaseudun kanssa. Englantiin ja Walesiin sijoittuvat tulevaisuuskuvat perustuvat erilaisiin käsityksiin elämänlaadusta, jolloin maaseudun tuotannollinen rooli jää taka-alalle. Tulevaisuuskuvien sisältö on tiivistetysti seuraava (kuvat © Future Foundation):

Eloisaa moninaisuutta. Maaseutu on miellyttävä, avoin ja demokraattinen ympäristö, jossa voi harjoittaa moninaisia vapaa-ajan toimintoja ja kulutustottumuksia. Väljästi asutulla maaseudulla nautitaan monipuolisesta omaehtoisesta tekemisestä. Maaseudun talouden kasvu perustuu matkailuun, eläkeläisten palveluihin sekä vapaa-ajan ja liikuntapalveluihin. Maaseutua luonnehtivat sosiaalinen ja taloudellinen vapaus ja monimuotoisuus.

Puutarhoja ja kiltoja. Maaseudulle sijoittuva työ, luovuus ja aktiiviset sosiaaliset verkostot hyödyntävät edistyksestä teknologiaa. Maaseutu on kulttuurin ja uudistusten (innovaatioiden) tyysija. Ihmiset saavat rakentaa minne haluavat kunhan he hyödyntävät hyväksytyjä ja maaseutumaisemaan sopivia muotoja. Maaan upotettujen tai maisemaan sekoittuvien rakennusten uusi muotoilu heijastaa uuden viestintäteknologian mahdollistamia eläviä, luovia ja moderneja sosiaalisia verkostoja. Maaseutua luonnehtivat vahva talous, avoimuus, tasa-arvo ja modernit sosiaaliset verkostot.

Säilytetty perintö. Maaseutua kohdellaan englantilaisen perinnön suojeltuna jäänteenä. Siihen kuuluvaa kasvillisuutta ja eläimistöä uhkaavat ilmastonmuutoksen vaikutukset ja tulokaslajien levittäytyminen. Perinteisestä maaseudun elämänlaadusta voi nauttia varsin rajattu määrä ihmisiä. Maaseudulla liikkuminen ja toimiminen ei saa vaarantaa suojelua. Maaseudun vauraus perustuu merkittävässä määrin julkiseen tukeen. Maaseutua luonnehtivat perinteet, suojelu ja sääntely.

Linnakkeita ja aitoja. Rikkain 20-30 % väestöstä asuu perinteisessä maaseutu-ympäristössä ”lukituissa” turvallisissa yhteisöissä. Näissä on korkeatasoisia yksityisiä palveluita, eivätkä ne ole enää riippuvaisia julkisesta palvelutarjonnasta. Tämän eliitin elämänlaatu on hyvä, mutta ympäröivillä alueilla asuvilla eliitin palvelijoilla suhteellisen heikko. Maaseutua luonnehtivat taloudellinen vapaus ja eriarvoisuus.

Toisena esimerkkinä ovat Heinonen (2001) laatimat **kuusi skenaariota maaseudun tulevaisuudesta**. ”Rurbanialla” ja ”permalandialla” on yhtymäkohtia biotalouden onnelaan. ”Rexodus” muistuttaa jossain määrin siirtomaataloutta, kun taas ”ekosampo” ja ”ruraburgia” sisältävät aineksia saarekemaaseudusta. ”Troija” on aidosti erilainen maaseudun tulevaisuus. Tiivistetysti näiden aidosti erilaisten, vaihtoehtoisten tulevaisuuksien sisältö on seuraava:

Rurbania, etätyöesikaupunki. Maaseudulla asuu viljelijöitä ja etätyöläisiä, joista monet ovat palanneet juurilleen tekemään etätyötä ja viettämään laadukasta elämää kaupunkia paremmassa asuinympäristössä.

Permalandia, permakulttuuriparatiisi. Tehotuotannosta on luovuttu, kestävä maatalous ja elämäntapa pitävät geenimuunnellut tuotteet ja tehotuotannon taudit ja vitsaukset loitolla; puhtaita ja kestävästi tuotettuja tuotteita vietään laajasti.

Ekosampo, luonnonreservaatti. Häätätilastrategiana maa on jaettu luonnonreservaatteihin, joita hoitavat viranomaiset ja armeija. Näissä tuotanto on tehokasta, muu maa on autioitunut.

Ruraburgia, maaseutulinnakkeet. Vain suurimmat tilat ovat säilyneet ja muuttuneet ”maaseututehtaiksi” ja omia etujaan valvoviksi linnakkeiksi, joiden tehotuotantoa (ml. geeni- ja biotekniikka) kansalaisjärjestöt protestoivat ja sabotoivat.

Rexodus, autio maa. Tyhjentyneellä ja vailla toimeentulomahdollisuuksia olevalla maaseudulla hallitsevat autiotalojen rikollisliigat ja köyhät kunnat ovat myyneet maitaan sijoituspaikaksi ulkomaiselle ydin- ja ongelmajätteelle.

Trojia, maaseudun musta hevonen. Maaseutu on pakolaiskeskus, jonne ympäristökatastrofien ja poliittisten levottomuuksien tänne ajamat ihmiset on sijoitettu vähintään kahden vuoden työkomennukselle. Maataloustuotteille on kysyntää, tuottajia ja kaikki maa on tuottavassa käytössä.

Kolmantena esimerkkinä ovat Eururalis 2.0 -hankkeessa (Alterra 2008) laaditut skenaariot. Ne koskevat **Euroopan maaseutualueiden tulevaisuutta vuoteen 2030**. Skenaariot jäsentyvät kahdelle ulottuvuudelle: alueellinen vs. globaali ja vähäinen vs. voimakas sääntely. Niiden keskeinen sisältö on seuraava:

Globaali talous ("Global Economy"). Maailmassa on vähemmän rajoja ja vähemmän valtioiden puuttumista talouteen. Pääomien, ihmisten ja hyödykkeiden vapaata liikkumista estävät rajoitteet poistetaan, mikä johtaa nopeaan talouskasvuun. Siitä voivat nauttia monet ihmiset ja valtiot, mutta eivät kaikki. Tekninen kehitys on nopeaa. Valtioiden rooli on hyvin rajoittunut ja ohut. Luontoa ja ympäristöongelmia ei pidetä lainsäädännön painopistealueena.

Mannerten markkinat ("Continental Markets"). Maailma on jakautunut alueellisiin blokkeihin, joista EU ja NAFTA muodostavat yhden. Kukin blokki pyrkii omavaraisuuteen ja riippumattomuuteen muista blokeista, kuten latalaisesta Amerikasta, entisen Neuvostoliiton alueista ja arabimaista. Maatalouskaupan rajoitteet ja maataloustuet säilyvät käytössä. Valtion vähäistä puuttumista pidetään suotavana, mikä johtaa väljäksi tulkittuun lainsäädäntöön.

Globaali yhteistyö ("Global Co-operation"). Maailmassa on onnistuttu kansainvälisessä yhteistyössä, joka tähtää köyhyyden ja ympäristöongelmien vähentämiseen. Kaupan esteet poistetaan. Valtiot sääntelevät lukuisia asioita, muun muassa hiilidioksidipäästöjä, ruokaturvaa ja luonnon monimuotoisuutta. Arvokkaita kulttuuri- ja luonnonympäristöjä pidetään yllä julkisella tuella.

Alueelliset yhteisöt ("Regional Communities"). Maailman perustana ovat alueet. Ihmiset ovat vahvasti kiinnittyneet paikalliseen ja alueelliseen yhteisönsä ja suosivat paikallista ruokaa. Maatalouspolitiikassa tähdätään omavaraisuuteen. Maisemanhoitopalvelujen tuottaminen on tärkeää. Valtiot sääntelevät toimintaa laajalaisesti, jolloin maankäytössä on rajoittavia sääntöjä ja pienimuotoisen maataloustuotannon ylläpitämiseen on kannusteita. Talouskasvu on neljästä skenaariosta pienin.

Skenaarioista ”globaali talous” muistuttaa jossain määrin siirtomaataloutta, ”globaali yhteistyö” museomaa-seutua ja ”alueelliset yhteisöt” biotalouden onnelaa; ”mannerten markkinoilla” on rakenteensa puolesta yhtymäkohtia saarekemaaseutuun.

4. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu maaseudun alueiden- ja maankäytön vaihtoehtoisia tulevaisuuksia noin vuonna 2030. Tarkastelu pohjautuu kahteen aineistolinjaan: kirjallisuuteen ja tulevaisuusverstaasiin. Kirjallisuuden osalta 100 maaseudun tulevaisuutta ja 100 maankäytön ohjausta koskevasta tutkimusjulkaisusta, raportista tms. dokumentista tunnistettiin vahvuudeltaan erilaisia talouteen, ihmisiin ja hallintaan liittyviä muutosvoimia: monikanavaisia valtavirtoja (megatrendejä), kehityssuuntia (trendejä) ja muutosoireita (heikkoja signaaleja). Kahteen tulevaisuusverstaaseen kutsuttiin kumpaankin 12 osallistujaa asiantuntijamatriisin avulla niin, että osallistujat edustivat eri aluetasoja (valtakunnallinen, alueellinen, paikallinen) ja eri toimijatahoja (valtionhallinto, kunnat, tutkimus ja kehittäminen, edunvalvonta). Verstaista ensimmäisessä jäsennettiin markkinoiden ja politiikan kautta vaikuttavia makrotason muutosvoimia ja niiden muovaamia tulevaisuuksia ja toisessa toimijoiden käyttäytymisen ja valintojen kautta vaikuttavia mikrotason muutosvoimia ja niiden muovaamia tulevaisuuksia. Lopulliset tulevaisuuskuvat muodostettiin hyödyntämällä näitä kahta aineistolinjaa. Lopuksi pohdittiin maaseudun kilpailukykyä liiketoiminta- ja asuinympäristönä vaihtoehtoisissa tulevaisuuksissa. *Tutkimuksessa maasentualue on rajattu maakuntakeskusten ulkopuoliseksi alueeksi ja muutostekijät laaja-alaisiksi muutosvoimiksi, jotka määrittävät mihin (käyttötarkoitus), missä (aluerakenne) ja miten (käyttöehdot) maaseudun erilaisia alueita (maata) käytetään.*

Maaseudun tulevaisuutta koskevassa kirjallisuudessa useimmin mainittu muutostekijä oli ympäristö ja kestävyys; usein mainittuja olivat myös luonnonvaratalous, teknologian kehitys, sääntelyn lisääntyminen, lähi-ilmiöt, eriarvoistuminen, keskittyminen ja kaupungistuminen, turvallisuus ja haavoittuvuus, osaaminen ja uudistuskäsky, maapalloistuminen (globalisaatio) sekä hajautuminen. *Maankäytön ohjausta* koskevassa kirjallisuudessa useimmin mainittuja muutostekijöitä olivat ympäristö suunnittelua ohjaavana tekijänä, eheyttäminen, keskittyminen, kaupunkiseutujen hajautuminen, maaseutu elämänlaadun lähteenä, sääntelyn lisääntyminen, teknologian kehitys, hajautettu energiantuotanto, eriarvoistuminen palveluiden saatavuudessa sekä paikallislähtöinen suunnittelu.

Myös *tulevaisuusvertaissa* tunnistettiin muutostekijöitä. Markkinoiden ja politiikan kautta kanavoituvassa ohjauksessa painottuvat selvästi taloudelliset muutosvoimat (mm. luonnonvaratalous/biotalous, elinkeinotoiminta, kuntien talous ja aluekehitys), kun taas toimijoiden valintojen ja käyttäytymisen kautta kanavoituvissa muutosvoimissa painottuvat erityisesti ihmisiin liittyvät muutosvoimat (mm. arvot, elämäntapavalinnat ja toimijuus). Hallintaan liittyvillä muutostekijöillä on sekä makro- että mikrotasolla kohtalainen ohjausvaikutus (mm. lähidemokratia, sääntely maankäytössä).

Kirjallisuuskatsauksen ja verstaiden esille nostamat lukuisat hajanaiset muutostekijät jäsennettiin myös *tulevaisuustaulukoksi*, joka kuvaa niiden syvempiä perusulottuvuuksia. Taulukko koostui 11 ulottuvuuden jatku-moista, joille muutostekijät oli asemoitavissa. Tämän pohjalta maaseudun alueiden- ja maankäytön tulevaisuuden synty voidaan kehystää seuraavasti:

Tulevaisuus syntyy...

... paikallisella vs. globaalilla toimintakentällä

... hajautuneen vs. keskittyneen yhdyskuntarakenteen puitteissa

... tasa-arvoisesti vs. eriarvoisesti eri alueita ja ihmisryhmiä kohdellen

... jäsentäen alueet ja ihmisryhmät samankaltaisiksi (homogeenisiksi) vs. erilaisiksi (heterogeenisiksi)

... perustuen aineelliseen vs. aineettomaan hyvinvointiin

... hyväksyen huoltokyvyn osalta riippuden vs. riippumattomuuteen pyrkien

... pysyvyyttä ja säilymistä korostaen vs. muutokseen pyrkien

... toimimalla taloudellisen, ympäristöllisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden suhteen vastuullisesti vs. itsekkäästi

... tukeutuen yksityiseen vs. julkiseen toimijuuteen

... nojaten vuorovaikutuksessa luottamukseen vs. epäluottamukseen ja

... päättämällä autoritaarisesti vs. osallistamalla demokraattisesti.

Kumpikin verstaas tuotti *tulevaisuuskuvaohjelmat* kuudesta tärkeimpänä pitämästään muutostekijästä. Tulevaisuuskuoissa jäsenettiin juoni, tarina tai prosessi siitä, kuinka kukin näistä tekijöistä johtaa maaseudun kukoistukseen vs. kurjistumiseen. Lopuksi äänestettiin syntyneiden tulevaisuuskuoien toteutumisen todennäköisyydestä vuoteen 2030 edettäessä. Kaikkein todennäköisimpinä makrotason muutosvoimien tuottamina tulevaisuuksina pidettiin maaseudun kurjistumista kuntien talouden heikentyessä ja maaseudun kukoistusta ekologisen kestävyuden siivittämänä ja kaikkein epätodennäköisimpinä maaseudun kurjistumista luonnonvaratalouden myötä. Mikrotason muutosvoimien tuottamista tulevaisuuksista kaikkein todennäköisimpinä pidettiin maaseudun kukoistusta biotalouden myötä ja kaikkein epätodennäköisimpinä maaseudun kurjistumista yrittäjyyden, yritteliäisyyden ja uudistumisen kautta. Vertaiden tuloksista on tiivistettävissä kolme lopputulemaa. Ensinnäkin molemmissa verstaissa *luonnonvaroihin nojaava liiketoiminta* (biotalous, luonnonvaratalous, kestävyys sekä niihin liittyvä perusrakenne ja teknologia) sekä *yrittäjyys, yritteliäisyys ja uudistuskäsky* hahmottuvat maaseudun suuriksi mahdollisuuksiksi; ne ovat myös kriittisiä menestystekijöitä, joiden epäonnistuminen erottelee menestymisen ja kurjistumisen kehityspolut kaikkein selvimmän toisistaan. Toiseksi, *politiikka ja kuntatalous* ovat selvästi uhkia ja samalla kriittisiä tekijöitä, joiden maaseudun kannalta epäedullinen kehitys johtaa monialaiseen kurjistumiskierteeseen. Kolmanneksi, *elinkeinojen, palveluiden ja alueiden* vaihtoehtoiset tulevaisuudet eivät hahmotu selvästi maaseudun mahdollisuuksiksi tai uhkiksi.

Sekä kirjallisuudessa että tulevaisuusverstaissa maaseudun alueiden- ja maankäytön tulevaisuus kytkeytyi ensisijaisesti luonnonvaroihin. Tämä on loogista, koska luonnonvarat sijaitsevat maaseudulla ja ne tulevat olemaan aineellisen hyvinvoinnin perusta tulevaisuudessakin. Taloudesta, politiikasta ja ihmisistä riippuen maata ja luonnonvaroja joko käytetään tai ei. *Lopullisten tulevaisuuskuoien* peruslogiikka onkin rakennettu niin, että ensisijaisesti markkinat määrittävät, lisääntykö (niukkuus) vai vähentykö luonnonvarojen arvo Suomen maaseudulla. Jos arvo lisääntyy, politiikkatoimenpiteillä niiden käyttöä voidaan joko edistää tai rajoittaa. Jos käyttöä edistetään, käyttö voi olla markkinavoimien ja politiikkatoimien tuloksena taloudellisesti, ympäristöllisesti, so-

siaalisesti ja kulttuurisesti kestävää tai kestäväntöntä. Näiden prosessien myötä päädytään neljään vaihtoehtoiseen tulevaisuuteen: 1) biotalouden onnena, 2) siirtomaatalous, 3) museomaaseutu ja 4) saarekemaaseutu. Tiivistetysti nämä neljä vaihtoehtoista tulevaisuutta rakentuvat seuraavien juonten ja prosessien ympärille:

Biotalouden onnena syntyy, kun maaseudun luonnonvarojen arvo lisääntyy markkinavoimien vaikutuksesta, politiikkatoimilla edistetään niiden käyttöä ja käyttö on taloudellisesti, ympäristöllisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä. Luonnonvarat ovat aineellisen hyvinvoinnin perusta ja politiikkatoimijoilla on halua ja kykyä edistää niiden kestävää ja hajautettua hyödyntämistä. Tulevaisuus edellyttää maaseudun toimijoilta liiketoiminnan kattavaa haltuunottoa omistajuuden, osaamisen, yrittäjyyden ja uudistumiskyvyn kautta (esim. osuustoiminta 2.0). Tulevaisuus johtaa siihen, että luonnonvarat ja niihin liittyvän liiketoiminnan omistavilla maaseudun toimijoilla on työtä, toimeentuloa ja tasa-arvoista osallisuutta yhteiskunnassa. Elinvoimaiset ja alueiden aitoa erilaisuutta heijastavat paikallistaloudet ja –yhteisöt kukoistavat. Yhteiskunta saa nauttia hyvästä huoltokyvystä kasvavan epävarmuuden maailmassa.

Siirtomaatalous syntyy, kun luonnonvarojen arvo lisääntyy markkinavoimien vaikutuksesta, politiikkatoimilla edistetään niiden käyttöä, mutta käyttö on taloudellisesti, ympäristöllisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestäväntöntä. Luonnonvarat – pellot, metsät, mineraalit ja vedet – ovat kansainvälisten suuryritysten ja sijoittajien hallussa, eikä politiikkatoimilla ole kyetty estämään niiden lipumista ulkopuolisten käsiin. Tulevaisuuden syntyminen edellyttää maaseudun toimijoilta kyvyttömyyttä kasvavan liiketoimintapotentiaalın haltuunottoon ja yhteiskunnalta kyvyttömyyttä omistajuuteen, yrittäjyyteen ja kestävyysliittävien instituutioiden ylläpitämisessä. Tulevaisuus johtaa siihen, että maaseutu muuttuu suhdanteiden mukaan, luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyviä yhdyskuntia suuryksiköineen syntyy ja katoaa kannattavan liiketoiminnan ehdoilla. Ympäristöllisessä kestävyudessa noudatetaan minimivaatimuksia; sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys ei maaseudun luonnonvarojen omistajia kiinnosta.

Museomaaseutu syntyy, kun luonnonvarojen arvo lisääntyy markkinavoimien vaikutuksesta, mutta politiikkatoimilla rajoitetaan niiden käyttöä. Arvokkaat luonnonvarat on varaa jättää hyödyntämättä, kun hyvinvointi perustuu vahvasti aineettomiin palveluihin. Tulevaisuuden syntyminen edellyttää yhteiskunnalta vahvaa resurssien suojelua ja sääntelyä ja maaseudun toimijoilta alisteista asemaa. Tulevaisuus johtaa siihen, että maaseudun taloudellinen toimeliaisuus vähenee olennaisesti edellytysten ja mielekkyyden kadotessa. Asutus keskittyy eheytyksen myötä, kun maaseudullakin saa rakentaa vain kirkonkyliin. Yhteiskunnan kannalta tarkoituksenmukaiset toiminnot (mm. arvokkaat ympäristöt) pidetään yllä julkisella tuella. Maaseudun kehitys on ympäristöllisesti kestävä; maaseudun sosiaalinen rakenne on sen sijaan romuttunut ja maaseutukulttuuria on esillä vain museoissa.

Saarekemaaseutu syntyy, kun luonnonvarojen arvo vähenee eikä politiikalla ole erityistä roolia luonnonvarojen ja alueiden käytön kehityksessä. Kaupungistuminen jatkuu, ja maaseudun tuotantotoiminta keskittyy jalostus- ja palvelusaarekkeisiin, jotka säteilevät ostovoimaa ja hyvinvointia ympäristönsä työssäkäyntialueille. Tulevaisuu-

den syntyminen edellyttää maaseudun saarekkeiden toimijoilta osaamista ja kilpailukykyä markkinaehtoisessa maailmassa, kun taas politiikan vähäinen rooli johtuu julkisen sektorin uudelleenorganisoinnista ja merkittävästä ohentumisesta. Tulevaisuus johtaa siihen, että maaseutu eriarvoistuu saavutettavuuden myötä (etäisyys saarekkeisiin). Syrjäisten alueiden perusrakenne ja palvelut rapistuvat; yhteiskunnalla ole intressiä niiden ylläpitämiseen ja etäämmällä luonnon helmassa asuu vain omakustannuselämiseen kykynevä elittiä. Yhteiskunnan kannalta huoltokyky on heikentynyt erityisesti elintarviketaloudessa.

Esimerkkeinä esille nostetuissa muiden laatimissa maaseudun tulevaisuuskuviissa oli useita samoja piirteitä kuin tässä tutkimuksessa laadituilla kuvilla erityisesti biotalouden onnelan, museomaaseudun ja saarekemaaseudun osalta.

Lopuksi tulevaisuuskuvat jäsenettiin tulevaisuustaulukon perusulottuvuuksille ja kirjallisuudessa esille nostetut muutostekijät liitettiin niiden juoniin ja sisältöihin. Näin tulevaisuuskuville saatiin sellainen rakenne ja sisältö, että eri toimijoiden on mahdollista tarttua niihin sisältyvään *valinnaisuuteen*. Toimijoiden roolit näyttäytyvät tulevaisuuskuviissa varsin erilaisina. Maaseudun näkökulmasta kahden keskeisen ryhmän – maaseudun omien toimijoiden ja yhteiskuntatoimijan – rooleja voidaan luonnehtia tulevaisuuskuviien perusulottuvuuksien, sisältötekijöiden ja syntyprosessien nojalla seuraavasti:

	Maaseudun toimijat	Yhteiskunta
Biotalous onnela	<i>”Voimaantunut”</i>	<i>”Mahdollistaja”</i>
Siirtomaatalous	<i>”Orja”</i>	<i>”Hiiri”</i>
Museomaaseutu	<i>”Alamainen”</i>	<i>”Tyranni”</i>
Saarekemaaseutu	<i>”Onnenonkija”</i>	<i>”Tyhjätasku”</i>

Erilaisilla tulevaisuuksilla olisi toteutuessaan luonnollisesti erilaisia vaikutuksia *maaseutualueiden kilpailukykyyn liiketoiminta ja -asuinympäristöinä*. Kaupunkien läheisen maaseudun kilpailukyky liiketoimintaympäristönä vahvistuisi jossain määrin kaikissa tulevaisuuskuviissa siirtomaataloutta lukuun ottamatta. Ydinmaaseudun kilpailukyky vahvistuisi merkittävästi biotalouden onnelassa ja heikentyisi merkittävästi museomaaseudun toteutuessa. harvaan asutun maaseudun kilpailukyky vahvistuisi biotalouden onnelassa, mutta heikentyisi selvästi museomaaseudun ja saarekemaaseudun tulevaisuuksissa, joissa taas kaupunkien kilpailukyky liiketoimintaympäristönä vahvistuisi. Asuinalueena maaseudun kilpailukyky vahvistuu kaikilla maaseutualueilla vain biotalouden onnelassa ja heikentyy siirtomaataloudessa. Kaupunkien läheisen maaseudun kilpailukyky paranee saarekemaaseudun toteutuessa ja säilyy likimain ennallaan museomaaseudun toteutuessa. Ydinmaaseudun kilpailukyky heikkenee museomaaseudun tulevaisuuskuviassa ja säilyy likimain ennallaan saarekemaaseudun tulevaisuuskuviassa, mutta harvaan asutun maaseudun kilpailukyky asuinympäristönä heikkenee molemmissa tulevaisuuksissa. Kaupunkien kilpailukyky asuinympäristönä vahvistuu kaikissa muissa tulevaisuuksissa paitsi biotalouden onnelassa.

***

Maaseudun alueiden- ja maankäytöllä on monta *vaihtoehtoista* tulevaisuutta. Tässä tutkimuksessa on jäsenneilty muutamia niistä. Kirjallisuus ja asiantuntijaverstaat tunnistivat lukuisia muutosvoimia, jotka voivat toteutessaan loogisesti johtaa esimerkiksi tässä tutkimuksessa hahmoteltuihin tulevaisuuksiin. Biotalous, siirtomaatalous, museomaaseutu ja saarekemaaseutu ovat Suomen maaseudun *mahdollisia* tulevaisuuksia alueiden- ja maankäytön näkökulmasta katsottuna.

Vaikka erityisesti maankäyttöä koskevassa kirjallisuudessa tuodaan runsaasti esille ”yhden tulevaisuuden ennusteita” maaseudusta, maaseutua ja sen erilaisia alueita ei ole kuitenkaan tuomittu mihinkään erityiseen tulevaisuuteen. Tulevaisuus on aina avoin ja se riippuu erilaisten muutosvoimien toteutumisesta ja vaikutustavasta. Kaikkiin tulevaisuuksiin liittyy merkittävää *valinnaisuutta* maaseudun omien toimijoiden ja yhteiskuntapolitiikan suhteen: mikä on rakenne, jota tavoitellaan tai johon sopeudutaan; mikä on sisältö, jota rakennetaan ja kehitetään; mikä on toimijuus, joka päätöksenteon kautta halutaan toteuttaa. Maaseudun tulevaisuus syntyy valinnoista.

LÄHTEET

* = Käytetty lähteenä megatrendien, trendien ja heikkojen signaalien tunnistamisessa (maasentua koskevat muutosvoimat).

** = Käytetty lähteenä megatrendien, trendien ja heikkojen signaalien tunnistamisessa (maankäyttöä koskevat muutosvoimat).

- ** Ache, P. (2010). Tila on ylellisyyttä – Suomessakin? Teoksessa Hirvonen, T. & Schmidt-Thomé, K. (toim.) ESPONin ytimessä ja ympärillä. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 100. Aalto-yliopisto, Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- * Aggelopoulou, K. & Gnip, P. (2010). FutureFarm Consortium's Vision on the European Agriculture in the Future and Recommendations on the Adoption of Knowledge Management in European Agriculture. Report.
- ** Aho, S. ja Ilola, H. (2010). Maaseudun elinvoimaisuus – nykyisyydestä aineksia tulevaisuuteen. Lapin yliopisto, kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja. B Tutkimusraportteja ja selvityksiä 1.
- ** Airaksinen, M. (2012). Näkökohtia maankäyttö- ja rakennuslakiin erityisesti rakennusten energia- ja ekotehokkuuden kannalta. Teoksessa Airaksinen, M., Hentilä, H.-L., Jauhiainen, J. S., Mäntysalo, R., Jarenko, K., Määttä, T., Pentti, M., Similä, J. & Staffans, A. Katsauksia maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuteen. Ympäristöministeriön raportteja 4/2012. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- ** Alli-kartasto (2013). Tampereen teknillinen yliopisto ja SYKE.
- * Allianz Global Investors (2010). The sixth Kondratieff – long waves of prosperity: Analysis and Trends. January 2010. Frankfurt am Main.
- * Alterra (2008). The Future of Rural Europe: Art Anthology Based on the Results of the Eururalis 2.0 Scenario Study. Wageningen.
- Amara, R. (1981). The Futures Field: Searching for Definitions and Boundaries. *Futurist* 15 (1), 25–29.
- * Angus, A., Burgess, P. J., Morris, J. & Lingard, J. (2009). Agriculture and land use: Demand for and supply of agricultural commodities, characteristics of the farming and food industries, and implications for land use in the UK. *Land Use Policy* 26 (supplement 1), 230–242.
- * Avery, M. L., Kreit, B. & Falcon, R. (2010). FoodWeb 2020: Forces Shaping the Future of Food. Institute for the Future, Palo Alto.
- * Banks, N., Bridges, T., Gudgin, G., Wilson, A., Miles, L. & Gibson, N. (2005). Regional Futures: England's Regions in 2030, Final Report. English Regions Network, RDA Planning Leads Group, Office of the Deputy Prime Minister, Department for Transport.
- Bell, W. (1997). Foundations of Futures Studies: History, Purposes, and Knowledge. New Brunswick: Transaction Publishers.
- * Binraban, P. S. & Rabbinge, R. (2012). Megatrends in agriculture: Views for discontinuities in past and future developments. *Global Food Security* 1 (2), 99–105.
- * BMU (2009). Ökologisch wirtschaften: Zukunftsperspektiven ländlicher Räume. Reihe Umweltpolitik. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit, Berlin.

- * Borsboom-van Beurden, J. A. M., Boersma, W. T., Bouwman, A. A., Crommentuijn, L. E. M., Dekkers, J. E. C. & Koomen, E. (2005). Ruimtelijke Beelden: Visualisatie van een veranderd Nederland in 2030. RIVM rapport 550016003 (Ruimtelijke Modelleren Voor Integrated Assessment Studies). RIVM, Bilthoven.
- ** Brown, D. G., Johnson, K. J., Loveland, T. R. & Theobald, D. M. (2005). Rural land-use trends in the conterminous United States, 1950-2000. *Ecological Applications* 15 (6), 1851–1863.
- * Brown, L. R. (2008). *Plan B 3.0: Mobilizing to Save Civilization*. New York: W. W. Norton & Company.
- * Brüntrup, M. & Messner, D. (2007). Global trends and the future of rural areas. *Agriculture & rural development* 1/2007. German Development Institute GDI, Bonn.
- ** Busch, G. (2006). Future European agricultural landscapes - What can we learn from existing quantitative land use scenario studies? *Agriculture, Ecosystems and Environment* 114, 121-140.
- * CEPI (2011). *2050 Roadmap to a low-carbon bio-economy: The Forest Fibre Industry*. Confederation of European Paper Industries, Brussels.
- * Cetron, M. J. & Davies, O. (2010). *52 Trends Shaping Tomorrow's World*. Special Report. World Future Society. Viitattu 15.11.2013. www.wfs.org/reports/52_Trends_Shaping_Tomorrow.pdf
- ** Couch, C., Petschel-Held, G. & Leontidou, L. (Eds.) (2007). *Urban sprawl in Europe*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Constant, E. W. II (2002). Why Evolution Is a Theory about Stability: Constraint, Causation, and Ecology in Technological Change. *Research Policy* 31 (8-9), 1241-1256.
- * DAFF (2013). *Food Harvest 2020: A vision for Irish agri-food and fisheries*. Department of Agriculture, Fisheries and Food, Dublin.
- * Danish Arts Foundation (2013). *Can we design a new country?* Danish Arts Council's Architecture Committee, Copenhagen.
- * Daymond, J., Lowe, P. & Phillipson, J. (2005). *Rural Economy and Land Use Futures*. Rural Economy and Land Use Programme Briefing Series 2. Centre for Rural Economy, School of Agriculture, Food and Rural Development, University of Newcastle, Newcastle Upon Tyne.
- * Dobbs, R., Oppenheim, J., Thompson, F., Brinkman, M. & Zornes, M. (2011). *Resource Revolution: Meeting the world's energy, materials, food, and water needs*. McKinsey Global Institute.
- ** Ekroos, A. & Warsta, M. (2012). *Luontoarvot ympäristölupamenettelyssä. Ympäristönsuojelulain ja muun lainsäädännön kehittämismahdollisuuksista*. Enlaving Consulting.
- ELYSE (2012). *Elinympäristöjen seurannan tietojärjestelmä*. Suomen ympäristökeskus.
- * Espon (2013). *Edora: European Development Opportunities for Rural Development*. Applied Research 2013/1/2. Draft Final Report. European Spatial Planning Observation Network Espon, Luxembourg.
- * EuroFutures (2005). *Landsbygden år 2020: fyra framtidsbilder*. EuroFutures AB, Stockholm.
- * European Commission (2007). *Scenar 2020: Scenario Study on Agriculture and the Rural World*. D-G AGRI, Brussels.

- * European Commission (2009). *New Challenges for Agricultural Research: Climate Change, Food Security, Rural Development, Agricultural Knowledge Systems*. 2nd SCAR Foresight Exercise. D-G Research, Brussels.
- * European Commission (2012). *Global Europe 2050*. D-G Research and Innovation, Brussels.
- * EVA (2009). *EVA:n globaalit skenaariot: Tulevaisuuden pelikentät*. Elinkeinoelämän valtuuskunta & Capful, Helsinki.
- * Fredricsson, K. & Smas, L. (Eds.) (2013). *Small-scale Tourism in Rural Areas: Trends and Research in the Nordic Countries*. Nordic Working Group 1B: Future Rural Areas. Working Paper 3/2013. Nordregio, Stockholm.
- * Future Foundation (2005). *Rural Futures Project: Scenario Creation and Backcasting*. Summary Report and Recommendations, Prepared for Defra. November 2005. London.
- * Global Marine Trends 2030. QinetiQ, Farnborough; Lloyd's Register Group Limited, London; University of Strathclyde, Glasgow.
- Godet, M. (1994). *From Anticipation to Action, A Handbook of Strategic Prospective*. Paris: Unesco.
- * Gómez-Limón, J. A., Gómez-Ramos, A. & Fernandez, G. S. (2009). Foresight analysis of agricultural sector at regional level. *Futures* 41 (5), 313-324.
- * Government Office for Science (2011). *The Future of Food and Farming: Challenges and Choices for Global Sustainability*. Foresight. Final Project Report. London.
- ** Haapanala, A. (2013). *ELY-keskukset alueidenkäytön ja rakentamisen ohjaajina*. Selvitys elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten toiminnasta maankäyttö- ja rakennuslain viranomaistehtävissä. Ympäristöministeriön raportteja 6/2013. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- * Hart, K., Allen, B., Lindner, M., Keenleyside, C., Burgess, P., Eggers, J., Buckwell, A. (2013). *Land as an Environmental Resource*. Report. Institute for European Environmental Policy, London.
- ** Harvold, K. & Nordahl, B. (2012). Planning in Rurbernia: rural policy and the planning system in Norway. *Town Planning and Review* 83 (2), 213–232.
- * Haukkala, T. (2011). *Monipaikkaisuus: ilmiö ja tulevaisuus*. Selvityksiä 54. Sitra, Helsinki.
- * Heikkilä, K. & Kirveennummi, A. (2013). *Tulevaisuuskuvia luontokokemusten hyödyntämisestä - luonnosta hyvinvointia, palveluja ja liiketoimintaa*. Tutu e-julkaisuja 4/2013. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, Turku.
- ** Heikkinen, T. (2009). *Paikallinen tilaus eheyttämisen lähtökohtana*. Teoksessa Sairinen, R. (toim.) *Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja elinympäristön laatu*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B96. TKK, Espoo.
- * Heinonen, S. (2001). *Uudet suunnat maaseudun tulevaisuudelle*. Tulevaisuussarja 7. Tulevaisuuden tutkimuksen seura, Helsinki.
- ** Heinonen, S. (2010). *Yhdyskuntien kestävä tulevaisuus*. Teoksessa Mella, I. (toim.) *Trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 18/2010, Alueiden kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.

- ** Heinonen, J. & Junnila, S. (2012). Yhdyskuntarakenne, elämäntavat ja ilmastonmuutos. Aalto-yliopiston julkaisusarja Tiede + Teknologia 19/2012. Aalto-yliopisto, Insinööritieteiden korkeakoulu, Maankäyttötieteiden laitos, Espoo.
- ** Helminen, V. & Ristimäki, M. (2008). Kyläasutuksen kehitys kaupunkiseuduilla ja maaseudulla. Suomen ympäristö 24. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- ** Helminen, V., Vienonen, S., Ristimäki, M. & Maunula, M. (2013). Haja-asutusalueen yhdyskuntarakenne ja vesihuoltopalvelut vuoteen 2030. Suomen ympäristö 4/2013. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- ** Hentilä, H.-L. (2012). Tavoitteena hyvä elinympäristö ja kestävät yhdyskunnat - alueidenkäytön suunnittelun haasteita ja kehityssuuntia. Teoksessa Airaksinen, M., Hentilä, H.-L., Jauhiainen, J.S., Mäntysalo, R., Jarenko, K., Määttä, T., Pentti, M., Similä, J. & Staffans, A. Katsauksia maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuteen. Ympäristöministeriön raportteja 4/2012. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- * Hetemäki, L., Niinistö, S., Seppälä, R. & Uusivuori, J. (toim.) (2011). Murroksen jälkeen: Metsien käytön tulevaisuus Suomessa. Hämeenlinna: Metsäkustannus.
- * Hienonen, K. (2011). Maaseutu tulevaisuuden merkitysyhteiskunnassa: Trendianalyysi. Selvityksiä 52. Sitra, Helsinki.
- * Hodge, I. (2009). Scenarios for rural land management: exploring alternative futures. *Journal of Farm management* 13 (9), 633-654.
- * Hossmann, I., Karsch, M., Klingholz, R., Köhncke, Y., Kröhnert, S., Pietschmann, C. & Sütterlin, S. (2008). *Europe's Demographic Future: Growing Imbalances*. Berlin: Berlin Institute for Population and Development.
- * Hubert, B., Brossier, J., Caron, P., Fabre, P., de Haen, H., Labbouz, B., Petit, M. & Treyer, S. (2010). *Forward Thinking in Agriculture and Food. Perspective 6*. CIRAD, Paris.
- ** Hytönen, J., Akkila, I. & Mäntysalo, R. (2011). Kaupunkiseutujen kasvukivut. Kuntien maankäyttöpoliitikka ja suunnitteluyhteistyö viidellä kaupunkiseudulla. Yhdyskuntarakenteen toimivuus -tutkimuksen väliraportti. Paras-ARTTU-ohjelman tutkimuksia nro 15. Aalto-yliopisto & Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- * iKnow (2011). *iKnow ERA Toolkit: Applications of Wild Cards and Weak Signals to the Grand Challenges & Thematic Priorities of the European Research Area*. Manchester Institute of Innovation Research, The University of Manchester, Manchester.
- Ilkka (2013). Asiantuntijat: maalle rakentaminen on tehty liian hankalaksi. 13.10.2013.
- * Inkeroinen, P., Puhakka-Tarvainen, H., Ryhänen, H. & Timonen, L. (2012). *Innovoimalla kohti maaseudun tulevaisuutta*. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, Joensuu.
- * Inra-Cirad (2009). *Agrimonde: Scenarios and Challenges for Feeding the World in 2050. Summary Report*. Paris.
- * Jansson, K. M. & Terluin, I. J. (2009). *Alternative Futures of Rural Areas in the EU. Report 2009-057*. LEI Wageningen UR, The Hague.
- ** Jauhiainen, J. S. (2012). Teoksessa Airaksinen, M., Hentilä, H.-L., Jauhiainen, J.S., Mäntysalo, R., Jarenko, K., Määttä, T., Pentti, M., Similä, J. & Staffans, A. Katsauksia maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuteen. Ympäristöministeriön raportteja 4/2012. Ympäristöministeriö, Helsinki.

- ** Juhola, S. (2010). Ilmastonmuutoksen hillintä ja muutokseen sopeutuminen. Katsaus eurooppalaiseen politiikkaan. Teoksessa Hirvonen, T. & Schmidt-Thomé, K. (toim.) ESPONin ytimessä ja ympärillä. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 100. Aalto-yliopisto, Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Jungk, R. & Müllert, N. (1987). *Tulevaisuusverstaat*. Karkkila: Waskipaino.
- ** Kahila, P., Gløersen, E. & Dubois, A. (2010). Territorial Diversity. Maantieteelliset erityispiirteet aluekehittämisen haasteena. Teoksessa Hirvonen, T. & Schmidt-Thomé, K. (toim.) ESPONin ytimessä ja ympärillä. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 100. Aalto-yliopisto, Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- ** Kaipainen, J. & Rosenqvist, O. (2013). Maaseudun hiljaisuuden hyödyntäminen. *Maaseudun uusi aika* 1/2013, 5–17.
- Kamppinen, M., Kuusi, O. & Söderlund, S. (toim.) (2003). *Tulevaisuudentutkimus: Perusteet ja sovellukset*. Toinen korjattu painos. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- * Kankaanpää, S. & Carter, T. R. (2004). Construction of European Forest Land Use Scenarios for the 21st Century. *The Finnish Environment* 707. Finish Environment Institute, Helsinki.
- ** Kinnunen, M. (2013). Tampereen ympäristön tulevaisuus 2050. Skenaarioraportti. Tutu e-julkaisuja 2/2013. Turun yliopisto, tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turku.
- * Kivinen, K., Örsä, M. & Lehtinen, N. (2012). *Maaseudun alueelliset tulevaisuustyöpajat: valtakunnallinen yhteenveto*. Capful, Helsinki.
- ** Koivu, V.-P. (2013). Kokkolan strateginen aluerakenneyleiskaava. Teoksessa Koivu, V.-P., Korkala, P., Laitio, M., Manninen, R., Paajanen, P., Palomäki, J., Rossi, L. & Vänskä, V. (toim.) *Yleiskaavoituksen uusia tuulia*. Ympäristöministeriön raportteja 10/2013. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- ** Koivu, V.-P., Korkala, P., Laitio, M., Manninen, R., Paajanen, P., Palomäki, J., Rossi, L. & Vänskä, V. (2013). *Yleiskaavoituksen uusia tuulia*. Ympäristöministeriön raportteja 10/2013. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- ** Kolehmainen, J., Seppälä, M., Hynynen, A., Ranta, T. & Uitto, A. (2011). Näkemyksiä maaseudun tulevaisuuden maankäytöstä: Raportti Sitran Maamerkit-ohjelman maankäyttöpajasta 4.3.2011. Sitra, Helsinki.
- ** Koski, K. (2008). *Kuntatalous ja yhdyskuntarakenne*. Suomen ympäristö 42/2008. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- ** Kotavaara, O., Antikainen, H. & Rusanen, J. (2012). Saavutettavuuksien alueellinen mosaiikki Suomessa. Teoksessa Hirvonen, T. & Kotavaara, O. (toim.) *ESPON tekee tulosta*. Nordia tiedonantoja 1/2012. Pohjois-Suomen maantieteellisen seuran ja Oulun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja 2012.
- * KPMG (2013). *Future State 2030: The global megatrends shaping governments*. KPMG International.
- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Second edition. Thousand Oaks, CA: Sage.

- * Kröhnert, S., Kuhn, E., Karsch, M., Klingholtz, R. & Bennert, W. (2011). Die Zukunft der Dörfer: Zwischen Stabilität und demografischem Niedergang. Berlin-Institut für Bevölkerung und Entwicklung, Berlin.
- Kuhmonen, T. 1998. Suomen maaseudun kehitys ja kuva vuonna 2020. Maaseudun tulevaisuus selvityksiä 3. Fin-Auguri Oy, Vesanto.
- * Kuhmonen, T. (2006). Keski-Suomen maaseutu strategia 2030. Julkaisu B 154. Keski-Suomen liitto & TE-keskus, Jyväskylä.
- Kuhmonen, T. (2010). Maaseudun uudistuminen ja yrittäjyys: tutkimusmetodologisia pohdintoja. Maaseudun uusi aika 18 (2), 59–63.
- * Kuhmonen, T. & Niittykangas, H. (2008). Maaseudun tulevaisuus – ajattelun käsikirja. Helsinki: Maahenki.
- ** Kuisma, J. (2012) (toim.) Asumisen vapaus. Helsinki: Maahenki.
- Kuisma, J. (2013). Minä, kaavoitusinsinööri. Kantri 10/2013. Maaseudun tulevaisuus.
- ** Kuntaliitto (2010). Kaavoitus kunnissa. Kuntaliiton kysely 2010 – yhteistyö, prosessien hallinta ja resurssit. Kuntaliiton verkkojulkaisu. Helsinki.
- ** Kuntaliitto (2011). Hyvä rakennettu ympäristö takaa elinvoiman. Hallitusohjelmataavoitteet 2011–2015.
- ** Kuoppa, J. & Mäntysalo, R. (2010). Kestävä yhdyskuntarakenne ja elinympäristö. Ympäristöklusterin neljän ohjelmakauden tuloksia. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 97. Aalto-yliopisto, Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Kuusi, O. & Kamppinen, M. (2003). Tulevaisuuden tekeminen. Teoksessa Kamppinen, M., Kuusi, O. & Söderlund, S. (toim.) Tulevaisuudentutkimus: perusteet ja sovellukset. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 117–170.
- ** Laine, R. (2012). Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuus. Kyselyn 2012 tuloksia. Kuntaliitto, Helsinki.
- ** Laitinen, J. & Vesisenaho, M. (2011). Kaupunkiseutujen yhdyskuntarakenne maakuntakaavoissa. Arviointi valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden vaikuttavuuden kannalta. Suomen ympäristö 2/2011. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- ** Laitio, M. & Maijala, O. (2010). Alueidenkäytön strateginen ohjaaminen. Suomen ympäristö 28/2010. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- ** Lampinen, S., Karppi, I., Martikainen, J., Saarlo, A., Somerpalo, S. & Viljanen, V. (2011). Keskusjärjestelmä 2.0 – Avaimia aluerakenteen hahmottamiseen. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta, Alueet ja infrastruktuurit -jaosto.
- * Lee, B., Preston, F., Kooroshy, J., Bailey, R. & Lahn, G. (2012). Resources Futures: A Chatham House Report. Royal Institute of International Affairs, London.
- * Lehtola, I. (2007). Maaseudun toimintaympäristön muutos ja liikkuminen: Kirjallisuuskatsaus. Selvityksiä 18/2007. Tiehallinto, Helsinki.
- * Léon, Y., Perrier-Cornet, P. & Soulard, C. (2005). Rural Futures: Alternative Scenarios for French Rural Society to 2020. EuroChoices 4 (2), 12–19.
- ** Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuusarviointi (2012). Arvioinnin tilanne 31.12.2012. Ympäristöministeriö, Helsinki.

- ** Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma (2009). Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma vuosille 2009-2013. Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2009.
- ** Majjala, O. (2009a). Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja ekotehokkuus. Teoksessa Sairinen, R. (toim.) Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja elinympäristön laatu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 96. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- ** Majjala, O. (2009b). Yhdyskuntien hajautuminen ja sen hallintakeinot. Teoksessa Sairinen, R. (toim.) Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja elinympäristön laatu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 96. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- * Malik, M. R., Yawson, R. & Hensel, D. (2009). Destination 2025: Focus on the Future of the Food Industry. A collaboration between The BioBusiness Alliance of Minnesota and Deloitte Consulting LLP.
- Mannermaa, M. (1999). Tulevaisuuden hallinta, skenaariot strategiatyöskentelyssä. Helsinki: WSOY
- ** Martinkauppi, K. (2010) (toim.). ERA 17: Energiaviisaan rakennetun ympäristön aika 2017. Ympäristöministeriö, Sitra ja Tekes. Helsinki.
- * Mannermaa, M. (2004). Heikoista signaaleista vahva tulevaisuus. Helsinki: WSOY.
- * MEK (2006). Matkailu vuonna 2020 – faktaa ja fiktioita. Matkailun edistämiskeskus, Helsinki.
- * Ministry of Defence (2013). Global Strategic Trends – Out to 2040. Strategic Trends Programme. Fourth Edition. Ministry of Defence; Development, Concepts and Doctrine Centre, London.
- ** Mella, I. (2010). Demografia haastaa alueita sopeutumaan. Teoksessa Mella, I. (toim.) Trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 18/2010, Alueiden kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.
- ** MMM (2009). Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan strategia 2009–2012. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2/2009, Helsinki.
- ** MMM (2010a). Harvaan asutun maaseudun erityiskysymyksiä selvittävän työryhmän muistio. Loppuraportti. Työryhmämuistio MMM 2010:4. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki.
- * MMM (2010b). Huomisen ruoka: Esitys kansalliseksi ruokastrategiaksi. Ruokastrategian valmistelun johtoryhmä, Helsinki.
- * MMM (2010c). Tulevaisuuskatsaus vuoteen 2020: Maa- ja metsätalousministeriön toimiala. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki.
- ** Moisio, A. (2010). Kuntatalous ja kuntapalvelut muutoksessa – tavoitteellinen visio. Teoksessa Mella, I. (toim.) Trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 18/2010, Alueiden kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.
- ** Moisio, S. & Vasanen, A. (2008). Alueellistuminen valtiomuutoksen tutkimuskohteena. Tieteessä tapahtuu 3–4/2008, 20–31.
- * MTK (2007). Osaava maaseutu 2020 – MTK:n tulevaisuusasiakirja. Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto, Helsinki.
- ** Muilu, T. (2012). Maaseudun potentiaali ja valikoiva muuttoliike. Teoksessa Hirvonen, T. ja Kotavaara, O. (toim.) ESPON tekee tulosta. Nordia tiedonantoja, numero 1/2012. Pohjois-Suomen maantieteellisen seuran ja Oulun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja 2012.

- ** Mäntysalo, R. & Jarenko, K. (2012). Teoksessa Airaksinen, M., Hentilä, H.-L., Jauhiainen, J.S., Mäntysalo, R., Jarenko, K., Määttä, T., Pentti, M., Similä, J. & Staffans, A. Katsauksia maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuteen. Ympäristöministeriön raportteja 4/2012. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- ** Mäntysalo, R. & Roininen, J. (toim.) (2009). Kuinka alueellista muutosta hallitaan – parhaat keinot ja käytännöt. Esiselvitys sektoritutkimuksen neuvottelukunnan Alue- ja yhdyskuntarakenteet ja infrastruktuurit –jaostolle (teema 3). Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja C 71. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- ** Määttä, T. (2012). Sääntelytarkkuus oikeudellisena näkökulmana maankäyttö- ja rakennuslain sääntelymallin arviointiin ja kehittämiseen. Teoksessa Airaksinen, M., Hentilä, H.-L., Jauhiainen, J.S., Mäntysalo, R., Jarenko, K., Määttä, T., Pentti, M., Similä, J. & Staffans, A. Katsauksia maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuteen. Ympäristöministeriön raportteja 4/2012. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- * NIC (2012). Global trends 2030: alternative worlds. A publication of the National Intelligence Council, Washington.
- * Niemi, J. & Rikkonen, P. (toim.) (2010). Maatalouspoliittisen toimintaympäristön ennakointi: Miten käy kotimaisen elintarvikeketjun? MTT Raportti 7. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT, Jokioinen.
- * Nieminen-Sundell, R. (2011). Maisema on, työ puuttuu. Sitra, Helsinki.
- * Nordregio (2011). Megatrends. TemaNord 2011: 527. Nordic Council of Ministers, Copenhagen.
- ** Nuissl, H. (2007). Policy responses on urban sprawl in Europe. Teoksessa Couch, C., Petschel-Held, G. ja Leontidou, L. (toim.) Urban sprawl in Europe. Blackwell Publishing.
- Nurmela, J. (2003). Tulevaisuusversta: tulevaisuuden muovaamisen menetelmä. Teoksessa Vapaavuori, M. & von Bruun, S. (toim.) Miten tutkimme tulevaisuutta? Toinen, uudistettu painos. Acta Futura Fennica 5. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura, 199–201.
- * OcCC (2007). Climate Change and Switzerland 2050: Expected Impacts on Environment, Society and Economy. ProClim-forum. Organe consultatif sur les changements climatiques, Beratendes Organ für Fragen der Klimatänderung, Bern.
- * OECD (2011). The Future of Families to 2030: A Synthesis Report, Projections, Policy Challenges and Policy Options. International Futures Programme. Paris.
- ** Oinonen, K., Vesala, S. & Ristimäki, M. (2013). Rakennetun ympäristön kehityspäihteitä. Alueidenkäytön muutokset 1990- ja 2000-luvuilla. Ympäristöministeriön raportteja 12/2013. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- ** Paajanen, P. & Korkala, P. (2013). Uuden Oulun yleiskaava. Teoksessa Teoksessa Koivu, V.-P., Korkala, P., Laitio, M., Manninen, R., Paajanen, P., Palomäki, J., Rossi, L. & Vänskä, V. (toim.) Yleiskaavoituksen uusia tuulia. Ympäristöministeriön raportteja 10/2013. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- * Pelli, P. & den Herder, M. (2013). Foresight on Future Demand for Forest-Based Products and Services. EFI Technical Report 87. European Forest Institute, Joensuu.
- * Piorr, A., Ravetz, J. & Tosics, I. (2011). Peri-urbanisation in Europe: Towards European Policies to Sustain Urban-Rural Futures. PRUREL Synthesis Report. University of Copenhagen, Copenhagen.

- ** Ponnikas, J., Tiainen, T., Hätälä, J. & Rusanen, J. (2010). Suomi ja alueet 2030: toteutunut kehitys, ennakkointia ja skenaariot. Tutkimusjulkaisu 60. Kunnallisanalan kehittämissätiö, Helsinki.
- ** Puustinen, S., Hirvonen, J., Niemi, P. & Mäntysalo, R. (2013). Selvitys alueidenkäytön suunnittelun ja ohjauksen voimavaroista. Ympäristöministeriön raportteja 22/2013. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- ** Rehunen, A. & Rantanen, M. (2012). Loittonevia palveluja ja uusia mahdollisuuksia. Alue-Integraattori 2/2012. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.
- ** Rehunen, A., Rantanen, M., Lehtola, I. & Hiltunen, M. J. (2012). Palvelujen saavutettavuus muutoksessa – maaseudun vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden palveluympäristön kehityssuunnat ja uudet mahdollisuudet. Raportteja 88. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.
- ** Riipinen, M. (2006). Maankäytön oikeutus paikallisyhteisöissä. Sosiaalisen pääoman valta ja skaala. Alue ja ympäristö 35 (1), 37–49.
- * Robert, J. & Lennert, M. (2007). Territorial Futures: Spatial Scenarios for Europe. European Spatial Planning Observation Network Espon, Luxembourg.
- ** Rope, E. (2012). Valokuidusta maaseudun uusi vetovoimatekijä. Ympäristö ja terveys 7/2012, 52–55.
- * Rosegrant, M. W., Cline, S. A. & Valmonte-Santos, R. A. (2010). Global Water and Food Security: Megatrends and Emerging Issues. In Ringler, C., Biswas, A. K. & Cline, S. (Eds.) Global Change: Impacts on Water and Food Security, Springer, 17–47.
- Rossi, L. (2012). Ikä ei kelpaa syyksi lupapolitiikassa. Keskisuomalainen 30.7.2012.
- ** Rossi, L. (2013). Jyväskylän kaupungin yleiskaava. Teoksessa Koivu, V.-P., Korkala, P., Laitio, M., Manninen, R., Paajanen, P., Palomäki, J., Rossi, L. & Vänskä, V. (toim.) Yleiskaavoituksen uusia tuulia. Ympäristöministeriön raportteja 10/2013. Ympäristöministeriö, Helsinki, 17–26.
- ** ROTI (2013). Rakennetun omaisuuden tila 2013. Suomen rakennusinsinöörien liitto RIL.
- ** Roto, J. (2012). Ikääntyvä, liikkuva väestö – Tulevaisuuden haasteet Euroopan ja Suomen alueille. Teoksessa Hirvonen, T. & Kotavaara, O. (toim.) ESPON tekee tulosta. Nordia tiedonantoja 1/2012. Pohjois-Suomen maantieteellisen seuran ja Oulun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja.
- ** Rounsevell, M. D. A., Reginster, I., Araújo, M. B., Carter, T. R., Nendocker, N., Ewert, F., House, J. I., Kankaanpää, S., Leemans, R., Metzger, M. J., Schmidt, C., Smith, P. & Tuck, G. (2006). A coherent set of future land use change scenarios for Europe. Agriculture, Ecosystems and Environment 114, 57–68.
- * Rural Ireland 2025: Foresight Perspectives (2005). Joint Publication. NUI Maynooth, University College Dublin & Teagasc.
- ** Rönkkö, E., Hentilä, H.-L. & Illikainen, H. (2012). Maaseutunäkökulma maankäytön suunnittelussa. Oulun yliopiston arkkitehtuurin osaston julkaisuja C 139. Oulun yliopisto, Oulu.
- ** Sairinen, R. (2009) (toim.). Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja elinympäristön laatu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 96. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- ** Sairinen, R. & Mononen, T. (2010). Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen maaseudulla. Teoksessa Hirvonen, T. & Schmidt-Thomé, K. ESPONin ytimessä ja ympärillä. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 100. Aalto-yliopisto, Teknillinen korkeakoulu, Espoo.

- * Salmenkivi, K. & Lehtinen, H. (2012). Millaisessa maailmassa elämme vuonna 2020: Mahdollisuuksia maaseudun yrittäjyydelle. Julkaisematon muistio. Pöyry, Helsinki.
- ** Savikko, R. (2012). Yhdyskuntasuunnittelu ja energiantuotanto. Uusiutuvan energian käyttö ja tuotanto kunnissa. *Ympäristö ja terveys* 7/2012, 32–38.
- * SCAR (2007). FFRAF report: foresighting food, rural and agri-futures. Working paper by the expert group. Standing Committee on Agricultural Research SCAR, D-G AGRI, European Commission, Brussels.
- * Schucksmith, M. (2012). *Future Directions in Rural Development?* Carnegie UK Trust, Dunfermline.
- * SCRC (2009). *Rural Futures: Background Study*. Sunshine Coast Regional Council, Regional Strategy and Planning Department, Strategic Planning Branch, Australia.
- Seppälä, Y. (2003). Tulevaisuustaulukkomenetelmä: sovelluksena vanhustenhoito. Teoksessa Vapaavuori, M. & von Bruun, S. (toim.) *Miten tutkimme tulevaisuutta?* Toinen, uudistettu painos. *Acta Futura Fennica* 5. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura, 220–235.
- ** Sievänen, T. & Neuvonen, M. (2011). (toim.) *Luonnon virkistyskäyttö 2010*. Metlan työraportteja 212. Metsätutkimuslaitos, Helsinki.
- ** Sihvonen, J. (2012). Maatalous- ja maaseutumiljöön kaupunkiseudun yhdyskuntasuunnittelun haasteena Seinäjoen seudulla. *Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu* 5/2012. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.
- ** Sireni, M. (2011). Maaseudun harvuus ja väljyys. *Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu* 6/2011. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.
- ** Sireni, M. (2013). Tasa-arvotavoite ohjaa maaseudun maankäytön suunnittelua. *Maaseudun uusi aika* 1/2013, 30–43.
- * Sitra (2008). *Mistä tulevaisuuden Suomi rakentuu?* Yhteenvetoraportti osallistujille. Sitran raportti. Fountain Park. Helsinki.
- * Sitra (2009). *Kansallinen luonnonvarastrategia: Älykkäästi luonnon voimin*. Sitra, Helsinki.
- * SLU (2011). *2050 Möjliga framtider, framtida möjligheter? Scenarioanalyser*. Futures Forests –program. Sveriges lantbruksuniversitet SLU, Uppsala.
- ** Smith, L. (2011). *Uusi pohjoinen – maailma vuonna 2050*. Tähtitieteellinen yhdistys Ursa, Helsinki.
- * Smith, P., Gregory, P. J., van Vuuren, D., Obersteiner, M., Havlik, P., Rounsevell, M., Woods, J., Stehfest, E. & Bellarby, J. (2010). Competition for land. *Philosophical Transaction of the Royal Society, Biological Sciences* 365 (1554), 2941–2957.
- * *Something's Green in the State of Denmark 2050: Scenarios for a sustainable economy* (2012). Realdania & Monday Morning, Copenhagen.
- ** Sotarauta, M. (2010). Näkymä ”innovaatio-Suomen” aluekehityksen tulevaisuuteen. Teoksessa Mella, I. (toim.) *Trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 18/2010, Alueiden kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.
- * Spread (2012). *Scenarios for Sustainable Lifestyles 2050: From Global Champions to Local Loops*. D4.1 Future Scenarios for New European Social Models with Visualisations. SPREAD Sustainable Lifestyles

- ** Staffans, A. (2008). Ilmastonmuutos ratkaistaan kaupungeissa. *Arkkitehtilehti* 2/2008, 18–21.
- ** Staffans, A. (2012). MRL ja Kansalaisten osallistuminen. Teoksessa Airaksinen, M., Hentilä, H.-L., Jauhainen, J.S., Mäntysalo, R., Jarenko, K., Määttä, T., Pentti, M., Similä, J. & Staffans, A. Katsauksia maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuteen. Ympäristöministeriön raportteja 4/2012. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- ** Staffans, A., Kyttä, M. & Merikoski, T. (2008). (toim.) Kestävä yhdyskuntarakenne. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja C 69. Teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos ja Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus YTK.
- ** Staffans, A., Merikoski, T., Paatero, J., Hasu, E., Heinonen, J., Junnila, S., Sevander, V., Nousiainen, M. & Mikkonen, V. (2012). Kestävä maankäyttö: uusia toimintatapoja, menetelmiä ja työkaluja. Tekesin julkaisu 11/2012.
- ** Strandell, A. (2012). Ympäristöystävällisyys asuinympäristössä ja asumistoiveissa. *Ympäristö ja terveys* 7/2012, 8–15.
- ** Sturzaker, J. & Shucksmith, M. (2011). Planning for housing in rural England. Discursive power and spatial exclusion. *Town Planning Review* 82 (2), 169–192.
- ** Sturzaker, J. (2010). The exercise of power to limit the development of new housing in the English countryside. *Environment and planning A* 42, 1001–1016.
- ** Suomen ympäristökeskus (2013). Mökkeily muuttaa asutuksen sijoittumista ja ylläpitää luontosuhdettamme. Viitattu 10/2013. www.ymparisto.fi. Etusivu > Tutkimus & kehittäminen > Rakennettu ympäristö ja alueiden käyttö > Mökkeily muuttaa asutuksen sijoittumista ja ylläpitää luontosuhdettamme. 16.9.2013
- ** Suutari, T. & Zimmerbauer, K. (2007). Palveluyrittäjyys, maankäyttö ja asuminen Etelä-Seinäjoen alueella. Kuntaliitoksen vaikutusten ja tulevaisuuden kehitysnäkymien tarkastelua. Raportteja 15. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.
- * Swinnen, J., Van Herck, K. & Vandemoortele, T. (2012). The Experience Economy as the Future for European Agriculture and Food? *Bio-based and Applied Economics* 1 (1), 29–45.
- * Särkkä, S., Konttinen, L. & Sjöstedt, T. (toim.) (2013). Luonnonlukutaito: Luo liiketoimintaa vihreästä hyvinvoinnista. Sitra, Helsinki.
- * Tellus Institute (2008). *Contours of the Future: Alternative Scenarios for the Boston Region*. Boston.
- ** TEM (2010). Suomen aluekehittämissstrategia 2020. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.
- * TEM (2010). Älykäs ja vastuullinen luonnonvaratalous: Valtioneuvoston luonnonvaraselonteko eduskunnalle. Julkaisuja 69/2010. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.
- ** TEM (2011). Valtioneuvoston periaatepäätös maaseudun kehittämisestä. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.
- ** TEM (2013). Kansallinen energia- ja ilmastostrategia. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle. VNS 2/2013 vp. Energia ja ilmasto 8/2013. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Helsinki.

- ** Tervo, H. (2010). Alueellisen kehityksen visio 2020. Teoksessa Mella, I. (toim.) *Trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 18/2010, Alueiden kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.
- * Terwan, P., van der Weijden, W., Kuneman, G. & Schröder, R. (2008). *After the Common Agricultural Policy: towards an EU policy for Sustainable Food and Rural Environment?* Discussion paper. CLM Centre for Agriculture and Environment, Paul Terwan research & consultancy and Alterra/Wageningen UR.
- ** Theobald, D. M. & Hobbs, N. T. (1998). Forecasting rural land-use change: a comparison of regression- and spatial transition-based models. *Geographical & Environmental Modelling* 2(1), 65–82.
- * THL (2012). *Terveyden ja hyvinvoinnin tulevaisuuksia 2012*. THL:n vuosittainen ennakointiraportti. Toukokuu 2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL, Helsinki.
- * Thornton, P. K. (2010). Livestock production: recent trends, future prospects. *Philosophical Transactions of the Royal Society, Biology Sciences* 365 (1554), 2853–2867.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2004). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus.
- * Ulied, A., Biosca, O. & Rodrigo, R. (2010). *Urban and rural narratives and spatial development trends in Europe*. Report. Mcrit, Barcelona.
- * USDA (2001). *Food and Agricultural Policy: Taking Stock for the New Century*. United States Department of Agriculture, Washington.
- Vapaavuori, M. & von Bruun, S. (2003). *Miten tutkimme tulevaisuutta? Toinen uudistettu painos*. Acta Futura Fennica N:o 5. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura.
- ** Vanhanen, J., Vehviläinen, I., Halonen, M. & Kumpulainen, A. (2010). *Energiaskenaarioiden järjestelmävaikutukset ja niiden taloudelliset, ympäristölliset ja yhteiskunnalliset seuraukset*. Sitran selvityksiä 30. Sitra, Helsinki.
- ** Verburg, P. H., van Berkel, D. B., van Doorn, A. M., van Eupen, M. & van den Heiligenberg, H. A. R. M. (2010). Trajectories of land use change in Europe: a model-based exploration of rural futures. *Landscape Ecology* 25 (2), 217–232.
- ** Vihinen, H. (2010). *Maaseudun kehitysnäkymät – visio 2010*. Teoksessa Mella, I. (toim.) *Trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 18/2010, Alueiden kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.
- Virrant, K. (2012). *Oma koti järven rannalle*. Savon sanomat 28.11.2012.
- * VNK (2013). *Verkkoraportti ennakoinnista*. Hallituksen tulevaisuusselonteon ennakointiprosessin raportti. Valtioneuvoston kanslia. Viitattu 15.11.2013. <http://tulevaisuus.2030.fi>
- ** Volk, R. (2010). *Aluekehityksen vaihtoehtoisia visioita*. Teoksessa Mella, I. (toim.) *Trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 18/2010, Alueiden kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.
- * von Braun, J. (2011). *Food security and the futures of farms*. *Kungliga Skogs- och Lantbruksakademiens Tidskrift* 1, 9–16.

- ** Voutilainen, O. (2010). Kohti kaupunkimaisempaa Suomea. Teoksessa Mella, I. (toim.) *Trendejä ja visioita 2010-luvun aluekehityksestä*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 18/2010, Alueiden kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.
- * VTT (2012). *Low Carbon Finland 2050: VTT Clean Energy Technology Strategies for Society*. VTT Visions 2. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Espoo.
- * Wagner, K. (2001). Regional future scenarios for rural space types in Austria. In Banski, J. & Owsinski, J. (Eds.) *Alternatives for European Rural Areas*. Institute of Agricultural and Food Economics and the Institute of Geography and Spatial Organization, Polish Academy of Sciences, Warsaw, 57–64.
- * WEC (2007). *Deciding the Future: Energy Policy Scenarios to 2050*. World Energy Council, London.
- * Wilenius, M. & Kurki, S. (2012). *Surfing the Sixth Wave: Exploring the Next 40 Years of Global Change*. eBook 10/2012. Finland Futures Research Centre, University of Turku, Turku.
- * Woods, M. (2012). Rural geography III: Rural futures and the future of rural geography. *Progress in Human Geography* 36 (1), 125–134.
- * Xenides, L., Espinar, N. M. & Prokova, A. (2009). Rural community in the Mediterranean Region in 2030: Projections and futures scenarios, climate change and social change. *Tejuelo* 6, 104–121.
- ** Ylinen, H., Hokkanen, O., Miettinen, H. & Pahkasalo, K. (2013). Alueidenkäytön suunnittelujärjestelmän toimivuus: AKSU 2012. Ympäristöministeriön raportteja 15/2013. Helsinki.
- ** YM (2006). Kilpailukykyä, hyvinvointia ja ekotehokkuutta: Suomen aluerakenteen ja alueidenkäytön kehityskuva. *Suomen ympäristö* 31/2006. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- ** YM (2010). Yhdessä kestävässä tulevaisuudessa: Ympäristövastuullinen, osallisuutta tukeva yhteiskunta, monimuotoinen luonto ja hyvinvointia edistävä ympäristö. Ympäristöministeriön tulevaisuuskatsaus 2010. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- ** YM (2012a). Kaupunkien yhdyskuntarakenne eheäksi. Viitattu 15.8.2013. www.ymparisto.fi > Maankäyttö ja rakent... > Elinympäristö ja yhd... > Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen.
- ** YM (2012b). VAT vaikuttavammaksi: valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden seurantar ryhmän arvioita ja toimenpide-ehdotuksia. *Suomen ympäristö* 13/2012. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- ** YM (2012c). Kyläleiskaavoitus: opas kaavoittajille, kunnille ja kylille. *Suomen ympäristö* 3/2012. Ympäristöministeriö, rakennetun ympäristön osasto, Helsinki.
- ** YM (2013). Yhdyskuntarakenne. Ympäristöministeriö, Helsinki. Viitattu 1.10.2013. www.ymparisto.fi > Elinympäristö ja kaavoitus > Yhdyskuntarakenne. 23.9.2013.
- ** Ympäristöministeriö ja Kuntaliitto (2006). Yhdyskuntarakenne eheäksi. Esite.
- ** Ympäristövaliokunta (2008). Ympäristövaliokunnan lausunto: ministeriön selvitys valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkistamisesta. YmVL 11/2008.
- * YTR (2006). *Suomen maaseutu 2015: Maaseudun kehittämistyön toimintaympäristön tulevaisuus*. Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä, Helsinki.
- * YTR (2009). *Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi: Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2009–2013*. Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmän julkaisu 5/2009, Helsinki.

- * Z_punkt (2013). Megatrends, update. Viitattu 15.11.2013. www.z-punkt.de/fileadmin/be_user/englisch/D_Downloads/Megatrends_Update_EN.pdf
- * Öborn, I., Magnusson, U., Bengtsson, J., Vrede, K., Fahlbeck, E., Jensen, E. S., Westin, C., Jansson, T., Hedenus, F., Lindholm, Schulz, H., Stenström, M., Jansson, B. & Rydhmer, L. (2011). Five Scenarios for 2050 – Conditions for Agriculture and Land Use. Swedish University of Agriculture and Land Use, Uppsala.
- * ÖROK (2009). Spatial Scenarios Austria 2030. Österreichische Raumordnungskonferenz. Viitattu 15.11.2013. http://www.oerok.gv.at/fileadmin/Bilder/2.Reiter-Raum_u._Region/3.Themen_und_Forschungsbereiche/1.Szenarien_der_Raumentwicklung/Spatial_scenarios_Austria_2030_2009-04-01.pdf

Tuomas Kuhmonen ja Irene Kuhmonen

MAASEUDUN ALUEIDENKÄYTÖN TULEVAISUUSKUVAT

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu maaseudun alueiden- ja maankäytön vaihtoehtoisia tulevaisuuksia noin vuonna 2030. Tarkastelu pohjautuu kahteen aineistolinjaan: kirjallisuuteen ja tulevaisuusverstaisiin. Monet esille nousseet muutostekijät liittyivät ympäristöön ja kestävyYTEEN, sääntelyn lisääntymiseen, bio- ja luonnonvaratalouden kehitykseen sekä alue- ja yhdyskuntarakenteen erisuuntaisiin muutoksiin. Tunnistettujen muutostekijöiden ja tulevaisuusverstaiden tuottamien aiheiden pohjalta laadittiin tulevaisuustaulukkomenetelmää hyödyntäen neljä vaihtoehtoista tulevaisuuskuva: biotalouden onnena, siirtomaatalous, museomaaseutu ja saarekemaaseutu. Näiden tulevaisuuksien synty riippuu erityisesti luonnonvarojen arvon kehityksestä, poliittisista linjauksista niiden käytön edistämiseksi tai resurssien suojelemiseksi sekä kestävyYden eri ulottuvuuksien toteutumisesta. Tutkimuksessa on kuvattu tulevaisuuksien sisältöä ja syntyprosesseja sekä laadullisia vaikutuksia maaseudun kilpailukykyyn asuin- ja liiketoimintaympäristönä. Vaikka erityisesti maankäyttöä koskevassa kirjallisuudessa tuodaan runsaasti esille ”yhden tulevaisuuden ennusteita” maaseudusta, maaseutua ja sen erilaisia alueita ei ole kuitenkaan tuomittu mihinkään erityiseen tulevaisuuteen. Tulevaisuus on aina avoin ja se riippuu erilaisten muutosvoimien toteutumisesta ja vaikutustavasta sekä eri tasoilla ja tahoilla tehtävistä valinnoista.

ISBN 978-952-249-273-9 (kirja)

ISBN 978-952-249-274-6 (pdf)

ISSN 1797-1284

AIKAISEMPIA TUTU-JULKAISUJA

- 1/2013 Laakso, Kimmo & Ahokas, Ira: Viranomaiset ja elinkeinoelämä samassa veneessä – Miten parannamme tiedonkulkua suuronnettomuustilanteissa ja niihin varautumisessa? 97 s.
- 1/2012 Kuhmonen, Tuomas: Maatilayritysten strategiat ja innovaatiot. 56 s.
- 1/2011 Linturi, Hannu & Rubin, Anita: Toinen koulu, toinen maailma. Oppimisen tulevaisuus 2030. 171 s.
- 2/2010 Ahvenainen, Marko & Hietanen, Olli: Matkalla biokauteen – Miten verkottunut bioketju punotaan? Case Varsinais-Suomi. 58 s.
- 1/2010 Ahvenainen, Marko – Heinonen Sirkka & Hietanen, Olli: Suunnittelu konsulttialan skenaariot 2020. Suunnittelu- ja konsulttialan kehitys, toimintaedellytysten arviointi ja kilpailukykyyn parantaminen –hankkeen loppuraportti. 36 s.